

Román István
A 916-os számú rab

A szerző eddig megjelent életrajzi kötetei:

Tünékeny ifjúság	1919-1939
Zöld a paroli	1939-1941
A vörös kolostor	1942-1947
Napló fiannak	1947-1956
Ne nézz vissza!	1956-1968
Évgyűrűk	1969-1975
Tovább az úton	1975-1989
Új utak, új remények	1989-1995
Egyedül, de nem magányosan	1996-2004
Szépkorú lettem	2004-2009

Egyéb írások:

Fábi naplója	1904-1921
Karcolatok és más bolondságok	2010
Két úton a boldogsághoz	2011
Ez+Az=Mosoly	2011

Románné Sántha Rozália: ÚTON-ÚTFÉLEN
(útleírások: 2009)

Könyvborító: Héber Vera grafikája

„Híven, Becsülettel, Vitézül!”
A hazáért mindhalálíg!

Hálás köszönet Judit asszonynak , – aki több mint
12 évig hűségesen várta vissza a hadifogságból,
majd a hazai földön ártatlanul elítélt rabságából,
élete egyetlen Szerelmét, – és emlékeivel hozzájárult
volt hadifogolytársam szenvedéseinek megírásához.

Román István

ELSŐ FEJEZET

– Na, Jenő fiam te mit határoztál? Hová szeretnél beiratkozni, az érettségid után? Van valami elképzelésed, hogy miből szeretnél meg élni az elkövetkező 80 évben? – neki is feltette a kérdését Szomoru Árpád tanár úr, az osztályfőnökük.

– Szeretnék továbbtanulni, – mondja a sudár fiatalember felcsillanó szemmel.

– Ezt tőled el is várom a kitűnő eredményeid alapján. Aztán mi az elképzelésed, melyik egyetemre szeretnél beiratkozni?

– Nagyon szeretnék számtantanár lenni, mint a tanár úr, – mondja Jenő magabiztosan.

– Számtantanár? – nézett rá mosolygós kék szemével meglepetten, – aztán miből akarsz megélni? Miből akarod eltartani a családot, mert remélem egyszer az is lesz? Tudod Jenő fiam, hogy ebben a megcsonkított szegény hazánkban hány számtantanár van állás nélkül? Hány számtantanár örül annak, ha a vasútnál felveszik kalauznak, vagy legjobb esetben pénztárosnak? Azt sem tudod, hogy egy megüresedett számtantanári helyre legalább 20-30 pályázó van? Ez persze nemcsak a számtantanárookra vonatkozik, ez minden szakra érvényes. Hidd el fiam, hogy nem akarok neked rosszat, amikor azt mondom, hogy verd ki a fejedből

ezt. Én nagyon jól ismerem a képességeidet, kitűnő tanuló vagy, szerintem inkább a jogi pályára kellene lépned, szerintem ott könnyebben el lehet helyezkedni. Gondolkozz ezen, Jenő fiam, hidd el, én nem akarok neked semmi rosszat.

– Tudom tanár úr! Se nekem, se más társamnak soha sem akart semmi rosszat, azért nagyon nehezen válunk meg a tanár úrtól. Az osztály felhatalmazott arra, hogy az ő nevükben is megköszönjem azt az atyai gondoskodást, amit az évek során velünk szemben tanúsított. Mindnyájan nagyon sok szeretettel búcsúzunk a tanár úrtól, kívánjuk, hogy további jó egészségben, olyan szeretettel nevelje az utódainkat, mint minket. A tanár úr jó tanácsát örömmel fogadom, megpróbálok valamelyik egyetemre jelentkezni, persze csak akkor, ha az Árvaház továbbra is segíteni fog, hogy tanulhassak.

– Mindenkinek köszönöm a jóleső szeretetét, boldogulást kívánok az életben és azt pedig megígérem, hogy az osztálytalálkozótokra, – persze ha meghívtok, – tette hozzá mosolyogva, – feltétlenül elmegyek, ha azt a Jóisten is megengedi.

A primitív, szegényes, középiskolához nem méltó épületük helyett, sok évi vajúadás után 1930. szeptember elsejére felépült az új iskola. Az iskolaévet szeptember elején még itt kezdték el, de november elsején átköltöztek az új épületbe.

Szeptember óta új nevük is lett, mert az eddigi „Szombathelyi M. Kir. Állami Főreáliskolát átkeresztelték Faludi Ferenc gimnáziumra.

Az 1931 tavaszán érettségiző diákok utolsó osztályfőnöki órája a csöngetéssel befejeződött. Most a diákok kivételesen nem rohannak az ajtó felé, hanem barátságos beszélgetésre még sokáig ottmaradtak szeretett osztályfőnökük társaságában. Hiszen többé már nem lesz ilyen baráti, meghitt beszélgetésekkel eltöltött osztályfőnöki órájuk.

Így vettek búcsút a nyolc diákévüktől, és felkészülnek az írás- és szóbeli vizsgáztatások nehézségeire.

Amint várható volt, Jenő, a hadiárva Kovács Jenő, – kitűnő eredménnyel leérettségizett. Mindnyájan felnőttek lettek! Kivéve Jenőt, akit nem az érettségi, hanem az élet, megpróbáltatásai, a gondtalan gyerekkor hiánya már korábban egykettőre felnőtté tette.

Sok ember egész élete sem volt olyan eseménydús, mint az elmúlt 20 év, ami tele volt félelemmel, aggodással, bánattal és nélkülözésekkel.

Jenő, abban a Kassa melletti kis faluban, Abaszéplakon született, amikor az még magyar volt, de a gyászos Trianon a vesztes világháború után Csehszlovákiához csatolta.

Jenő édesapja, – József, – aki Pápán gazdasági iskolát végzett, feleségül vette egy Tamási nevű

Vámoscsalád-i gazdag paraszti család Amália nevű lányát. A fiatal házaspár, egy barát hívására Abaszéplakra költözött, itt egy szép kis házat kaptak és József egy uradalom ispánja lett. Nemsokára megszületett Mária és Amália, azután meg Jenő 1911-ben.

Az édesapát, a kenyérkeresőt, több tízezer társával együtt 1914-ben behívták katonának.

Az alig 3 éves Jenő még nem fogta fel ésszel az édesapa hiányát. Eleinte csak az volt a furcsa, hogy azt a bácsit, aki azelőtt időnként megsimogatta, játszott vele, és akit „édesapának” kellett szólítani, most már hosszú idő óta nem látta. Egyszer, 1916. novemberben, katonaruhában hazajöhetett két hét szabadságra, miután visszament a frontra, 1917. augusztusában, megjött az értesítés, hogy az édesapa már soha nem jön haza, mert vitézül harcolt és hősként elesett a háborúban. Akkor, a már 6 éves Jenő, felfogta, hogy testvéreivel együtt árván maradtak, csak azt nem tudta megérteni, hogy az édesanyja miért eresztett olyan nagy pocakot.

Az áldott állapotban lévő édesanya, aki augusztus végére várta negyedik gyermekét, nem költözhetett haza szüleihez, mert az ugyancsak hősi halált halt, két bátyja felesége és gyereke már ott laknak.

Édesanyjának már elfogytak a könnyei, és amikor két hét múlva erőre kapott, férje szüleinek hívására vonatra ültek, elutaztak a Celldömölkötől 6 kilométerre fekvő Mersevát községbe, a Kovács nagyszülők kis gazdaságába. Itt nem volt gond a mindennapi betevő falat megszerzése, nem éheztek, a gyerekek.

Pár nap múlva nagy riadalom támadt a ház körül, amikor gyereksírás hallatszott ki a házból. Kovács nagypapa maga köré gyűjtötte a gyerekeket és büszkén közölte:

– Na, gyerekek úgy hallom, hogy a gólya meghozta a legújabb testvéreteket, de még nem tudom,...– mondta volna tovább, de a házból kiszóltak, – egészséges kisfiú, Jóska született – ... most már ti is tudjátok, hogy ezen túl, négyen lesztek. Kár, hogy szegény apátok nem élhette meg ezt.

Jenő részére elérkezett az iskolakezdés ideje. A 6 éves elemi iskolája alatt, szorgalmasan megtanult, írni, olvasni, korához képest számolni. Iskolai évei alatt 1918-ban a győztes nagyhatalmak befejezték a Világháborút, hazánkban „kitört az őszirozás forradalom”, 1919-ben meg Kun Béla vezetésével megalakult a Tanácsköztársaság, ami szerencsére csak 133 napig tartott. November 16-án Horthy Miklós altengernagy bevonult Budapestre, akit 1920-ban korányszónak kiáltottak ki.

Mindenki várta az igazságos békekötést, de ilyen az eddigi életünkben még soha sem volt. 1920. június 4-én a Párizs melletti Trianon kastélyban a szövetséges hatalmak ránk erőszakolták aláírásra, a „békekötésnek” csúfolt szörnyűséget, amivel hazánk több mint 2/3-ad részét odadozták a konkra éhes románoknak, szerbeknek, cseheknek.

A 6 évig tartó elemi iskoláit Jenő kitűnő eredménnyel végezte. A Tantestület javaslatára 12 évesen a hadigondozottak szombathelyi Árvaházába került, és gimnáziumi tanulmányait ösztöndíjjal megkezdte a M. Kir. Főreáliskolában.

A 8 év, szorgalmas tanulással, barátai, osztálytársai megbecsülésével telt el. Szerény árvaházi ruházata miatt, a lányokkal való ismerkedést lehetőleg kerülte. A kitűnő érettségi bizonyítványával a kezében, most itt áll, osztálytársai gratuláló gyűrűjében, azzal a nagy kérdéssel: MI LESZ EZUTÁN?

MÁSODIK FEJEZET

Furcsa érzés volt attól az árvaháztól, amelyik éveig biztató menedéket adott és azoktól a lakótársaktól, barátoktól, akikkel örömben, bánatban, mint testvérek egyek voltak, elbúcsúzni. Az árvaház vezetősége örömmel fogadta továbbtanulási szándékát és segítséget adott a pécsi egyetemre való felvételének megírásánál és továbbításánál. A merseváti viszontlátás, rövid időre feledtette a búcsúzás nehéz perceit.

A találkozás örömteli pillanatai után odaadta, édesanyjának az érettségi bizonyítványát, csendben megvárta, hogy könnytől csillogó szemmel végigolvassa, azután szerényen megszólalt:

– Drága édesmama! Mindig biztatott, tanuljak tovább, hogy „nadrágos ember” legyen belőlem. Szót is fogadtam, de az osztályfőnököm javaslatára meggondoltam magam, és már nem akarok számtantanár lenni, – édesanyja ijedt tekintete után gyorsan folytatta, – hanem a pécsi egyetemen szeretnék jogot tanulni, ha ehhez édesanyám is hozzájárul. Mindenki azt mondja, hogy tanári oklevéllel nem fogok tudni elhelyezkedni, jogászokra pedig, mindig szükség van.

– Drága kisfiam nagyon megijesztettél, nekem csak az a fontos, hogy továbbtanulj, biztosan igazuk van, akik lebeszéltek a tanárságról. Remélem, hogy

felvesznek, ha meg nem, akkor máshová próbálkozunk.

A merseváti gazdaságban a mostani nyáron is elkel a dolgos kéz, különösen egy 20 éves fiatalemberé. Jenő nem szokta a nehéz paraszti munkát, de minden zokszó nélkül elvégzett mindent, amivel nagyapja megbízta.

Az egész napi fárasztó munka után esténként kimerülten, fáradtan zuhan be az ágyába, de most is, mint eddigi egész életében imádkozni kezd. Amióta az esztét tudja, az étkezéseket is, akárcsak most, mindig imával kezdik:– Aki ételt, italt adott, annak neve legyen áldott! Amen!

Gyerekkorában meg édesanyja arra az imára tanította: – Én Istenem jó Istenem, becsukódik már a szemem, de a tied nyitva Atyám, amíg alszom, vigyázz reám. Amen!

Most is ezzel kezdi, de a Miatyánk és Üdvözlégy után saját gondolatával kér segítséget, hogy sikerüljön az elhatározása, és végre megjöjjön a várva-várt felvételi levél. Július utolsó napjaiban az egyetemről megkapta az értesítést, hogy az 1931/32 tanévre ösztöndíjas hallgatónak felvették.

Az alatt a 3 év alatt, amíg Pécsen joghallgató volt, az eddigi szeretetre méltó, szerény, visszahúzódó Jenő, magabiztosabb, öntudatosabb lett. Már meg-megnézte a csinos lányokat, barátai

unszolására megismerkedett 1-2 lánnyal, de nem nagyon erőltette a találkozásokat, tudta, hogy a randevúk pénzbe kerülnek és az a pár pengő, amit édesanyja a havi 10 pengő segélyből, hébe-hóba küld, hamar elfogy.

Jenő a nyári hónapokat mindig Merseváton töltötte, megismerkedett a falú gondjaival, a paraszti élet nehézségivel, a lakosság szociális helyzetével. Adatokat gyűjtött és ez hasznos volt számára, mert amikor 1935-ben 24 évesen doktorált, Mersevátról írta a diplomamunkáját „Mersevát szociográfiája” címmel.

A „doktor Kovács Jenő”, kitűnő diplomájával a kezében, kilincselni kezdett, hogy a megszerzett tudását a mindennapi életben gyümölcsöztetni tudja, és annyi sok nélkülözés után végre álláshoz jusson, és egy kis pénzt keressen.

Amíg a „doktor úr” az egyetemi évei alatt magába szívta a jogi tudományt, idehaza a politikai életben viszonylag csend honolt. Horthy kormányzó megpróbálta szegény hazánk kátyúba rekedt szekerét kirángatni, nem vezette be a diktatúrát, a parlamentben többpártrendszer uralkodott. Bezzeg Németországból más szelek fújdogálnak! Hindenburg köztársasági elnök 1933 januárjában kinevezi kancellárnak a Német Nemzetiszocialista

Párt vezérét, az eddig ismeretlen Hitler Adolfot. Amikor pedig Hindenburg a következő évben meghalt, Hitler lett a minden hatalmat kezében tartó köztársasági elnök.

A világalomra vágyó Hitler a „Mein Kampf” című könyvében többek között megírta a zsidók elpusztítását, és minden német egyesítését Európában. Ausztria kancellárját Dollfuss-t meggyilkoltatja, és nemsokára bekebelezi egész Ausztriát.

A gazdasági világválság duplán rányomta bélyegét szegény megcsönkített hazánkra. Sokan az utcára kerülnek, nagy a munkanélküliség, elhelyezkedni szinte lehetetlen.

– Fiam én nagyon jól ismerem a celldömölki járási főszolgabírósnál Vidos főjegyzőt. Nagyon rendes ember, ő volt a szakaszparancsnokom Piavénál. Adok neked egy ajánlólevelet, azzal keresd fel, hátha tud neked valamit segíteni, – mondta Imre bácsi a kántortanító, – mi történhet, legfeljebb előjegyzésbe vesz, ha mégis keresnek egy gyakornokot.

Hosszú előszobai várakozás után végre bekerülhetett Vidos főjegyző úrhoz, aki kezében Imre bácsi ajánló levelével, örömmel fogadta.

– Fiam! Örülök, hogy megismertelek, Imre barátom annyi szépet és jót írt rólad, de sajnos,

neked sem tudok, semmiben sem segíteni. Mi is inkább elbocsátunk, mint felvegyünk valakit. Én most csak egyet tudok tanácsolni, tudom, hogy ezzel nem sokra mérsz, de a hivatali rutin megszerzése végett, gyere hozzám fizetés nélküli gyakornoknak. Az a helyzet, hogy ez sem legális, csak akkor alkalmazhatlak, ha kérelmezed, hogy a gyakorlat megszerzése érdekében fizetés nélkül alkalmazzalak. Ha ez megfelel, minél előbb kérvényezd, és azonnal értesítést fogsz kapni.

Mindent a főjegyző tanácsa szerint csinált, megírta a kérvényt, rövidesen megkapta az íróasztalát és beosztását a bíróságon. Nem elég, hogy a munkájáért egy árva fillért sem kapott, de még a 6 kilométeres távolságot kezdetben sokszor gyalog tette meg, de ebben is segítette Imre bácsi, aki használatra kölcsönadta a biciklijét.

– Nem szégyellik ezek ingyen dolgoztatni egy hadiárvát? – zsörtölődik Jóska bácsi világháborús hadirokkant, aki elvesztette a bal karját, és most kegyelemkenyéren elvégzi a bíróság hivatalsegédi, „menjen ide, menjen oda”, „hozza el ezt, vagy azt” mindenek szolgálatot.

– Doktor úr, a maga helyében itt hagynám ezeket, jelentkeznek a vasútnál, az bizony nyugdíjas állás. Egy ismerősöm mostanában mesélte, hogy a csendőrséghez pedig, tanult, iskolázott emberek

jelentkezését várják. Én doktor úr a maga helyében elsősorban ide adnám be a jelentkezésemet.

– Köszönöm a tanácsát Jóska bácsi! Én már tavaly jelentkeztem ezeknél, de akkor sehová sem vettek fel. Igaza van Jóska bácsi! Mi történhet? Most megint megpróbálok mindkettőnél jelentkezni, és ha megint elutasítanak, csak a postaköltséget veszíthetem.

A vasúthoz hamar beadta a jelentkezését, de a csendőrséghez még nem. Napokig őrlődött, hogy megpályázza-e, amíg végre döntött. Édesanyja sem örült túlságosan az ötletnek, mert már elveszített egy egyenruhást, gyermekei apját.

A pályázatát megírta, de nem sok reménnyel adta fel a falu postáján.

Alig telt el három hét, amikor megkapta a választ, hogy felvették a csendőrképző iskolára, de előbb azonban egy évig a budapesti Ludovika akadémián kell alapkiképzésben részesülnie.

HARMADIK FEJEZET

– Ez biztosan az Alkotás utca, – tűnődött el Jenő egy pillanatig, amikor a Déli pályaudvarról katonaládáját cipelve kiment a villamos, autóbusz és emberek jövés-menéséről nyüzsgő utcára. Napokkal az indulása előtt kölcsönkapott egy Budapest térképet, alaposan áttanulmányozta, hogy minden kérdezősködés nélkül megtalálja a Böszörményi út 21. szám alatti Csendőrlaktanyát.

Hamar megtalálta a Nagyenyed utcát, tudta, hogy itt kell befordulnia, és rövidesen elérkezik a Böszörményi útra. Most már vidámabban szaporázta lépteit, és a zöld ládája sem tűnt már olyan nehéznek.

De nehéz volt a búcsú Istenem! Pedig már hányszor, de hányszor kellett édesanyja öleléséből kiszabadítani magát. Nem győzte vigasztalni, újra meg újra bizonygatta, hogy a nagyvárosban még jobban fog magára vigyázni, és szorgalmasan fog levelet írni.

Már nem egyedül baktatott a laktanya felé, több, magához hasonló katonaládát cipelő, fiataalt is látott a laktanya felé menetelni. Muszáj volt egy pillanatra megállni, szusszantani egyet, mert mégsem illik kimerülten beesni a jövődöbéli otthonába.

– Mi az, pajtás? Elfáradtál? – csördített rá vidám hangon egy hórihorgas, szimpatikus „srác”, kezében szintén a bevonulási ládájával. — Biztosan te is idejössz lelkesedve a laktanyába, úgy néz ki, hogy sorstársak leszünk. Engem Kis Gábornak hívnak!

– Engem meg Kovács Jenőnek. Örülök, hogy megismerkedtünk, legalább már van egy ismerősöm.

A laktanya rácsos kapujánál már gyülekeztek a bevonulók. A „behívóparancs” felmutatása után egyenként engedték be őket. Amikor már mindenki bent volt, egy csendőr vezetni kezdte őket, egy szoborcsoporthál tisztelgett, az után elmondta, hogy ez a „Csendőrvértanúk szobra”.

Egy többemeletes épület hosszú folyosóján lévő, padokon várták, hogy megkezdődjön az orvosi vizsgálat. Meztelenre kellett vetkőzniük, alapos orvosi vizsgálat után, volt olyan is, akit azonnal elküldtek, mint alkalmatlant.

Az orvosi vizsgálat után katonai teherautókon elszállították őket az Üllői úti Ludovika Akadémiára. A nagyon kemény katonai kiképzés után 1936 év végén hadapród őrmesterek lettek és visszaszállították őket a csendőrlaktanyába, a tanfolyam megkezdésére.

A tanfolyam több melléktantárgya mellett három az, amit még alaposabban oktatnak, mert csendőr szempontból az, mindenkire vonatkozik.

Első helyen áll, mint a legfontosabb, a Szolgálati Utasítás, a csendőr Miatyánk, ami kiterjed a csendőrségi szolgálat minden ágára. Mindenki röviden csak SZUT-nak nevezi.

Második igen fontos tantárgy a nyomozástan, ami alaposan megtanít a nyomozás alapvető elemeire, újlennyomat készítésére, sőt még a laboratóriumi munkákra is.

A harmadik, Jenő számára nem volt újdonság, a Büntető Törvénykönyv, vagyis a BTK paragrafusainak tudása, mert az egyetemen azt már megtanulta.

A tanfolyam hallgatóinak minden perce le van foglalva a tanulással, levélírással csak vasárnap délután jut idő.

A tanfolyam sikeres elvégzése után Jenőt hadnaggyá léptették elő és a kiváló minősítése miatt 1937 nyarán, Csornára helyezték szárnyparancsnoknak. 1938. november elején részt vett az első bécsi döntéssel Csehszlovákiától visszakapott, Felvidéki bevonuláson, majd visszatérve Csornára, a következő év tavaszáig ott is maradt.

* * *

A mindent megszépítő emlékezet, az 1938-as évet az utolsó „békeévként” tartja számon, pedig ez

volt a második világháború közvetlen előkészítésének, éve is.

A hitleri Németország–Róma támogatásával, London és Párizs asszisztálásával – rövid időn belül, átrajzolja Európa térképét.

Hitler hódító politikájának célpontja 1938-ban elsősorban Csehszlovákia volt. Mindenben számított hazánk katonai segítségére és cserébe pedig, a Csehszlovákiához csatolt területek visszacsatolását ígérte. 1938 őszén Anglia és Franciaország vezetői a „béke megmaradásának érdekében” Hitlerrel kompromisszumot kötnek Csehszlovákia rovására. A szeptemberi müncheni egyezmény aláírása után Németországhoz csatolták a Szudéta vidéket.

Szilveszter éjszakáján, az 1939-es év első perceiben az óévet búcsúztatók egy boldogabb, nyugalmasabb, békésebb újesztendőt kívántak egymásnak. A jókívánság hamar szertefoszlott, mert a német csapatok március 15-én bevonultak Prágába és másnap a prágai várban Hitler német kancellár kikiáltja Csehország és Morvaország Protektorátusát..

A hitleri diplomácia, miután elérte, hogy a szlovákok kikiáltották az önálló szlovák állam létrehozását, megkötötték a „védelmi és együttműködési szerződést”.

Ugyanakkor a magyar csapatok sem tétlenkedtek, bevonultak Kárpátaljára. Ez azonban nem volt békés, mert Szobránc térségében összecsap a szlovák és a magyar légielő, melynek eredményeként kilenc szlovák repülőgép megsemmisült a légi harcban. Még ezen a napon magyar bombázó kötelékek támadást intéztek az iglói repülőter ellen.

Ez alatt Csornán, békésebb volt a helyzet. A belső nyugalom érdekében a járőrszolgálatot megerősítették, igazoltatták a gyanús idegeneket. A megszokott intézkedéseken kívül Kovács szárnyparancsnokot csak két váratlan, örvendetes esemény hozta ki a nyugalomból. Az egyik az, hogy előléptették főhadnaggyá, a másik az, hogy Szombathelyre helyezték a csendőrség őrsparancsnok képző iskolájába oktatótisztnak.

Bár egy kissé nevetséges lett volna, de örömeiben majdnem a plafonig ugrott, amikor a parancs azon sorait olvasta, hogy egykori fiatal éveinek egyikére, Szombathelyre kell költöznie.

NEGYEDIK FEJEZET

Útban a csendőriskola felé úgy érezte, mintha csak tegnap ment volna el kedves városából, pedig az óta, már 9 év telt el. Jelentkezésekor a legnagyobb meglepetésére, a parancsnoki szoba előtt összetalálkozott évfolyamtársával Dr. Bánsági Béla főhadnaggyal.

– Hát te? Mit keresel itt Jenőkém? – kérdezte meglepetten.

– Idehelyeztek, oktatótisztnek!és te mit keresel itt?

– Engem is! Csak én már tegnap érkeztem. Tudtam, hogy még valaki jön ide, mert ahol a szállásom van, a GH lefoglalta valaki részére a másik külön-bejáratú szobát is. Nagyon örülök, hogy éppen te vagy az a valaki, – mondta örömmel, és megölelték egymást.

A hivatalos jelentkezés és eligazítás után Béla elkísérte a szállásukra, bemutatta a szállásadónőjüknek, a „házinéninek”, aki nagyon kedvesen fogadta, csak az a kérése volt, hogy hölgyvendéget ne fogadjon, amit Jenő lelkesen meg is ígért.

Először napokig furcsa volt számára az oktatótiszt feladat, de napok múlva úgy belejött, – ahogy mondani szokták, – „mint kiskutya az ugatásba.” Szabadidejében meglátogatta az évekig

tartó szálláshelyét, az Árvaházat, azután pedig reménykedve felkereste volt gimnáziumát, hátha még ott találja szeretett osztályfőnökét Szomoru tanár urat.

– A tanár úr évek óta nyugdíjas volt, de tavaly váratlanul szívrohamot kapott, és sok-sok ember kíséretében búcsúztunk el tőle, – mondta sajnálkozva az iskola új igazgatója, – és megadta a sírhelyének számát a temetőben.

Jenő, ahogy módjában volt, egy csokor virággal felkereste a sírhelyet, hálás szívvel mondott imát, megköszönve a tanár úr atyai tanácsát.

Mialatt a csendőriskolában a kiképzési terv szerint folyik az oktatás, szerte Európában, nyugtalanító hírekről számol be, a sajtó és a rádió. Augusztus 23-án Moszkvában Molotov szovjet és Ribbentrop német külügyminiszter megneemtámadási szerződést írtak alá. Az egyezmény nyilvános része egymás kölcsönös tiszteletben tartásának és meg nem támadásának szándéka mellett rögzítette, hogy ha valamelyik fél, háborúba lép, a másik fél semleges marad.

A hétköznapi békés polgár, még ha nem is volt a politikai berkekben járatos, tudta, hogy Hitler szabad kezet kapott Sztálintól, hogy nyugodtan támadja meg Lengyelországot, azt ők „páholyból” fogják nézni, sőt ők is keresnek valamit az „üzleten”.

Így is történt!

Szeptember elsején hajnali 4 óta 55 perckor Németország hadüzenet nélkül megtámadta Lengyelországot, ezzel megindult a II. Világháború tragédiája.

Válaszul Nagy-Britannia és Franciaország hadat üzent Németországnak. A nemrégben német kezdeményezésre létrejött új állam, a Szlovák Köztársaság kinyilvánítja hadba lépését Lengyelország ellen.

India, Ausztrália, Kanada, Új-Zéland, Dél-Afrikai Unió és még számtalan ország megüzente a hadat Németország ellen. A románok szokás szerint kinyilvánították semlegességüket. A magyar kormány viszont nem ad engedélyt német csapatok átvonulására hazánk területén.

A Szovjetunió is koncot akar az agonizáló Lengyelországból, szeptember 17-én megtámadja Lengyelország keleti részét. A német csapatok Varsóba, a szovjetek meg Lembergbe (Lvov) vonulnak be, október végére Lengyelország már csak volt önálló állam.

A németek elől menekülő lakosság és a lengyel hadsereg katonái előtt, Magyarország megnyitotta kapuit, befogadta a sorsüldözötteket.

A társasági élet, – mintha mi sem történne a háborús Európában, – a hétvégeken, a különféle

egyesületek, társaságok továbbra is szervezték a táncos, szórakoztató estjeiket. Jenőt Bánsági Béla állandóan hívja, hogy menjen el vele a tisztí kaszinóba, vagy a polgári úri kaszinóba, megtáncoltatni a szép lányokat.

– Öregem! Mióta itt vagy, már többször hívtalak, „ötórai teákra”, de te valamilyen kifogással sohasem jöttél el velem. Úgy tudom, hogy nincs a városban egy lányismerősöd sem, pedig ha egy kicsit csipkednél magad, minden ujjadra három is akadna. Miért vagy ilyen visszahúzódo?

– Mindenben igazad van Bélám. De be kell látnod, hogy az én ifjúkorom, meg a tied teljesen különböző volt. Neked mindig volt egy anyagi háttered, szép ruhában lófráltál, nem kellett szégyenkezned amiatt, hogy még egy moziba sem tudtad meghívni azt a lányt, akinek udvaroltál. Magad mondtad, hogy az orvos papád minden hónapban legalább 10 pengő zsebpénzzel megajándékozott, nem beszélve a születésnapí külön pénzekről a nagymamádtól.

– Ez mind igaz Jenőkém! De most már van havi 200 pengőd, most már igazán nem lehetnek anyagi gondjaid.

– Bélám! Én eddig nem mondtam el senkinek, de abból a sláger szerinti „200 pengő fixel, amivel az ember könnyen viccel,” segítem az özvegy édesanyámat és két lánytestvéreket. Attól

függetlenül persze, anyagi gondjaim tényleg nincsenek, mert beosztással élek. Abban igazad van, hogy az utóbbi időben begubódtam, már én is vágyom egy kis udvarlásra, de nem akartam szólni, hogy legyél a segítségemre.

– Örülök Jenőkém, hogy végre nem megyek egyedül. Szombaton délután elmegyünk az úri kaszinóba, oda járnak az eladó lányok a mamájukkal, ahogy illik. Neked is javasolom, hogy vessük le ezt az egyenruha göncöt, menjünk civil ruhában, mert sokkal fesztelenebbül tudunk táncolni, ismerkedni.

Amíg az iskolán nagyon keményen folyik az ifjú csendőrjelöltek szakmai kiképzése, addig a háború kiszélesítése folyik mindegyik hadviselő oldalán.

Az emberiség józanabb része felsóhajtott, amikor Hitler Lengyelország legyőzése után október 6-án, a reichstagi beszédében békejobbot kínál Angliának és Franciaországnak, nem akarván a háborút kiterjeszteni. Úgy gondolta, hogy a lengyelországi villámháború esetleg észre térítette az angolokat, megismerve a német haderő ütőképességét, talán mégis hajlandó lesz Versailles békés revíziójára.

De tévedett! Október 12-én Anglia is, Franciaország is, sietve elutasítja Hitler béke-

ajánlatát. Az európai háború folytatódik. November végén a hatalmas Szovjetunió megtámadja a törpe Finnországot, Japán is elkezd a háborút a német-olasz-japán közös hadviselésre vonatkozó egyezmény keretében, és sikereket érnek el az ázsiai térségben, még Hongkong is Japán kézre kerül.

Novemberben híre ment, hogy Münchenben bombamerényletet kíséreltek meg Hitler ellen. A müncheni Udvari Sörfözde pincéje november nyolcadikán zsúfolásig megtelt, az 1923-as sikertelen náci puccs évfordulóján. Hitler, hívei körében személyesen emlékezett meg a kezdeti nehéz időkről és kérkedett a jelen sikerekről. Huszonegy óra húsz perckor a pincében időzített bomba robbant. Csakhogy akkor Hitler már a különvonatán ült, amely tizenegy perccel a merénylet után elhagyta a müncheni pályaudvart. Hitler ép bőrrel megúszta!

A háború napról napra kiszélesedik, december 11-én Németország és Olaszország hadat üzen az USA-nak másnap, pedig Magyarország és Románia. Ugyanaznap India viszont Japánnak üzent hadat.

Jenő a karácsonyt Merváton, édesanyja, testvérei és nagyszülei társaságában töltötte, bizakodva, hogy az 1940-es újesztendő, talán meghozza a földkerekségen, a békét.

ÖTÖDIK FEJEZET

Az 1940-es új év nem hozta meg az emberiség számára a várva-várt békét, sőt Hitler még újabb és újabb ország ellen indít támadást. A Szovjetunió nagyon nehezen csikarja ki a győzelmét Finnország felett, márciusban, Moszkvában alá is írják a fegyverszünetet.

Áprilisban Németország megtámadja Dániát és Norvégiát. A dánok harc nélkül megadják magukat, a norvégek ellenállnak, de sikertelenül. Májusban a német csapatok, megsértve Belgium, Hollandia és Luxemburg semlegességét, megkezdik a nyugati offenzívát.

A német csapatok sikert sikerre halmozva, üszkös romokat, kiégett városokat, és ártatlan civil halottak ezreit hagyva maguk után június közepén bevonulnak Párizsba. Június 15-én nagy katonai parádéval ünnepelték, hogy végre legyőzték évszázados ellenségüket, a franciákat.

Újsághírek szerint a Flandriában védekező állásokban lévő brit Expedíciós Hadsereg és a 7. Francia Hadsereg nem tudja megállítani a német páncélosokat és gyalogságot, azért visszavonulni

kényszerültek. A brit hadsereg parancsnoka elrendelte a brit erők kimenekítését Franciaországból. Az evakuálásra váró erőknek a parancs szerint a Dunkerque melletti 5 kilométer széles partszakaszon kellett gyülekezniük. Hitler elrendelte a szövetséges erők megsemmisítését, a német csapatok és a légierő hatalmas csapást mért a partvidéken összeszorult katonákra és a brit hajókra.

A kimenekítés egy hete alatt 330 000 szövetséges katona menekült el Európából, hátrahagyva 32 ezer halottat és 36 ezer hadifoglyot.

Az utóbbi időben minden hónapra jutott valamilyen szenzáció, a június hónap azonban bőven kitett magáért. A Szovjetunió felszólította Romániát, hogy adja át nekik Besszarábiát és Észak-Bukovinát.

A magyar minisztertanács, felbuzdulva a szovjet követeléseken, nyíltan kijelenti, hogy igényt tartanak az elcsatolt Erdélyre, azért részleges mozgósítást rendelnek el és fokozatosan felvonulnak a határövezetbe.

Csáky külügyminiszterünk olyan értelmű üzenetet küldött Ribbentrop német külügyminiszternek, ha nem ellenzik Románia megtámadását, a kormány megengedi a német csapatok átvonulását

délkelet felé. Azon kívül még nagyobb mértékben fogja enyhíteni a német gabonahiányt.

Országszerte megtörténik a tartalékosok behívása. Mivel a csendőriskola is befejezte működését, a végzett növendékeket beosztották, oktatótisztszjeikkel együtt a mozgósított egységekhez.

Július elejétől megkezdtek a csapatok felvonulását a határszélekre. Jenő a hadtestparancsnokság közvetlen csendőralakulatának a parancsnoka lett. A honvédség, azon belül a gyalogság a nyári izzasztó forróságban gyakorlatokkal, fárasztó menetelésekkel készülnek az esetleges támadásra. Ez alatt a magyar és román küldöttség tárgyal, de nem tudnak megállapodni Erdély magyarlakta területének visszaadásáról.

A sikertelenségnek látszó tárgyalások miatt a magyar hadsereg támadását augusztus 31. hajnalára tűzték ki. A csapatok 30-án éjjel a határ egész területén elfoglalták kiindulási helyüket, már csak a hajnali parancsra vártak.

Még aznap éjjel meg is érkezett a parancs, de nem a támadásra, hanem arra, hogy vonuljanak vissza a községekbe. Itt tudták meg reggel örömujjongva, hogy Bécsben 30-án, délután 3

órákor megszületett a döntés. Erdély nagy része háború nélkül visszatér, az anyaországhoz.

A megállapodás szerint a románok szeptember 14-edikéig kell, hogy átadják a visszacsatolt részeket, és a magyar csapatok pedig, szeptember 5 és 13 között, vehetik át, meghatározott menetrend szerint a területeket.

Mint mindig, most is a gyalogság hozta a legnagyobb áldozatot, mert naponta 35-40 kilométert kellett gyalogolniuk, az aznapra kijelölt területen. Mindenért kárpótolt a lakosság szerető, lelkes fogadtatása.

Jenőt és barátját B. Bélát, október elején visszarendelték Szombathelyre, hogy megkezdődhessen a következő csendőrtanfolyam.

Hitler, Erdélyért október 8-án benyújtotta a számlát, német csapatok vonulnak át hazánkon Romániába. A szombathelyi viszonylag békésebb napokat beárnyékolja a háború kiszélesítése, olaszok október végén megtámadták Görögországot, de a görögök november közepén kiverik hazájukból az olaszokat.

A csendőriskolában megindult újra a rendszeres oktatás, mert a háborúra való felkészülés, még több és több, jól képzett csendőrállományt kívánt.

Béla betartotta ígéretét, Jenőt bevezette a társasági életbe, rendszeresen megjelentek a szombati teadélutánokon civilben, ahol Jenő gyakorolhatta kezdő tánctudását.

– Na, Jenőkém most aztán felkötheted a gatyádat, mert az Úri-kaszinóban december 7-én /szombaton/ nagy Mikulás est lesz, ahová szereztem két meghívót. Azért is jó, hogy nem pénteken, mert akkor a Kormányzó Urunk névnapját fogjuk az iskolán megünnepelni.

HATODIK FEJEZET

– Jaj, anyucikám olyan izgatott vagyok, hogy én is ott lehetek ma este az Úri-kaszinóban a Mikulás estén, mert még soha nem voltam ilyen nagy táncos bálon.

– Kislányom! Ez is csak egy táncos összejövetel és nem bál. A báli szezon Farsangkor van, de azon az idén nem vehettél részt, mert még csak 17 éves voltál. Megígérem neked, Juditkám, hogy januárban elviszlek életed első farsangi báljába, akkor megkapod az első báli ruhádat is.

Az idén érettségizett 18 éves Judit, dr. Márkus István csehimentszenti körjegyző lánya, imád táncolni. Az ősztől kezdve, majdnem minden szombat délután édesanyja kíséretében, elmentek a Palace kávéházban rendezett 5 órás táncos „teadélutánokra”. Az igen szép, minden tekintetben formás, kitűnően táncoló kislányt, a fiúk kézről-kézre adták. Sokan próbáltak tőle randevút kicsikarni, de Juditnak esze-ágában sem volt még udvarlót tartani.

Amikor Judit és édesanyja, egy kicsit megkésve megérkeztek, már nagy volt a vigadalom. A nagy terem közepén, a már elkelt csinosabb lányok keringőznek lovagjaikkal, míg a többiek a kisebb

teremben, a kísérő mamájuk mellett, ahogy viccesen mondják „petrezselymet árulnak.” A fiúk egy része a „majomszigeten” mustrálja, kit érdemes lekérni, nehogy egész esete a nyakán maradjon.

Alighogy megérkeztek, Juditot máris felkérték táncolni. „Anyuci” sem unatkozott, mert örömmel csatlakozott a táncos délutánokra lányukat kísérgető, már megismert anyukákhoz.

– Na, kinézted már magadnak, hogy melyik kislányt fogod felkérni? – faggatta Béla, Jenőt, aki még nem vett elég bátorságot magának, hogy felkérjen valakit.

– Már kinéztem magamnak egyet, nagyon tetszik, úgy látom, hogy nagyon kapós, őt fogom felkérni, ha egy lassú, angolkeringőt fognak játszani, – fogadkozott Jenő, és nemsokára betartotta a szavát.

A sokadalomban végre meglátta a mosolygós szemű kislányt, ahogy illik, lekérte. Kölcsönös bemutatkozás: Kovács Jenő csendőr főhadnagy, – Márkus Judit, – azután elkezdték az angol keringőt. Judit remekül táncol, együtt él a zenével, kiváló ritmusérzéke van. Jenő igyekszik, de még sokat kell gyakorolnia, hogy tökéletes legyen a tánctudása.

Jenőt bosszantja, hogy állandóan lekérik partnerét, de alig várja, hogy újra lekérje más, mert az a szabály, hogy ugyanattól, aki lekérte, nem lehet újra visszakérni, csak más táncostól.

Tánc közben keveset beszélnek, csak a szünetben, amikor körbe-körbe sétálnak.

– Jutka maga nagyon jól táncol, de nekem sajnos botlábam van, azért kérem, hogy ne haragudjon, ha véletlenül a lábára léptem.

– Úgy látom, hogy maga egy kicsit idősebb, mint itt a többi fiú. Lett volna alkalma egy kicsit jobban fejleszteni a tudását. Volt talán valami oka, hogy elhanyagolta?

– Sok minden volt, de most nem tudom elmesélni, arra kérem, hogy adjon rá alkalmat, hogy a barátommal együtt szüleinél levizitelhessünk.

– Rendben van, de megbeszélem édesanyámmal,...mondta volna tovább, de megint lekérték.

Jenő izgatottan leste, hogy a legközelebbi szünet mikor fejeződik be, hogy első legyen, aki Juditot felkéri táncolni.

– Nos, mi a válasz? Elmehetünk vizitelni?

– Igen! Ha maguknak is jó, akkor holnap délután 4 órakor szeretettel várjuk magukat, – és megmondta a pontos címüket.

Jenő boldog volt. A lekérés éjfélig folytatódott, amíg Jutkának számtalan, Jenőnek csak egy táncosa akadt, mert csak az az egy érdekelte.

* * *

Jenő a legszívesebben tolt volna az órákat, hogy minél előbb délután fél 4 legyen. Délelőtt elment egy virágoshoz, hogy a maga és Béla nevében 1-1 virágcsokrot küldessen Judit édesanyja címére, mert az előírások szerint tiszt, egyenruhában még virágot sem vihet.

Pontosan négy óraker BÉla megnyomta a csöngőt, Jutka nyitott ajtót és bevezette őket a szalonba.

Kettőjük közül Jenőnek dobogott a legjobban a szíve, amikor az ajtóban csákójukat a jobb kezükben fogva, majdnem egyszerre köszöntek:

– Kezét csókolom! Jó napot kívánok! – majd egyenként vigyázz-állásban bemutatkoztak:

– vitéz doktor Kovács Jenő főhadnagy,

– doktor Bántási Béla főhadnagy.

– Hozta Isten Önöket uraim, foglaljanak helyet, – mondta mosolyogva a mama.

Amikor leültek, előírás szerint csákójukat a szék alá tették, azután eleinte dökögve, de megindult a társalgás. Jenő kínosan ügyelt rá, hogy az első vizit meghatározott idejét ne lépjék túl, menni akart, de még egy darabig tartóztatták őket.

Búcsúzáskor Jenő „könyörgésére”, Jutka elmondta, hogy szombatoként, az Úri-kaszinóban a zenés teadélutánon szokott találkozni barátnőivel, ha

akar, ott találkozhatnak, de szeretné, ha hozna magával még legalább 2-3 barátját is.

Karácsonyig szombatoként négyen civilben megjelentek, barátai maguk között elosztották Judit 3 csinos barátnőjét, mindenki elégedett volt a választottjával,

– Te, Jenő! Úgy látom, hogy nagyon beleestél Juditba, – kezdi mondókáját Béla barátja. – Ezen nem csodálkozom, nagyon szép, okos kislány, de szerintem az ő részéről még nincs az a nagy lelkendezés irányodba. Jól megvan veled, de az udvarlásodat véleménye szerint nem veszi komolyan.

– Jól látod a dolgokat Bélám, valóban szerelmes vagyok Juditba, ezt már neki is bevallottam. Azt is elmondtam neki, hogy szándékaim nagyon komolyak, szeretném őt feleségül venni. Ahogyan a vallomásomra reagált, annak örültem, meg nem is. Annak örültem, hogy szívesen van a társaságomban, de neki a 18 évével esze ágában sincs most férjhez menni, és különben is még alig ismerjük egymást. Véletlenül elszólta magát, hogy a 10 év korkülönbséget ő egy kicsit soknak találja. Sejtheted, hogy ennek nem nagyon örültem, de a reményt nem adom fel.

A sok riasztó háborús hír után, végre egy olyan, ami viszonylag megnyugtatta a háborútól féltőket. December 12-én Belgrádban a magyar és jugoszláv külügyminiszterek aláírták a két ország jószomszédi viszonyát, és békevágát óhajtó „örök barátsági szerződést”. Ebben a szerződésben egy szó sem esik arról, hogy Magyarország lemond az elszakított délvidéki területeiről.

A karácsonyra való felkészülés egy ideig elvonja a figyelmet a háborús eseményekről, mindenki igyekszik meghitté és boldoggá tenni a „Születés” nagy ünnepét.

Az iskolán 12 nap szünet van, Jenő is elutazik Mersevára, hogy hosszú idő után édesanyjával és testvéreivel együtt ünnepeljen.

A Márkus családban is együtt ünnepelnek. Az édesanya, édesapa, Juditka, bátyja a gyógyszerésznek tanuló Béla, és a még iskolás öccse István, énekelik el közösen, a karácsonyfa előtt, a Mennyből az angyalt.

Szerte a világban milliók, és milliók imája száll az ég felé, hogy az 1941-es év hozza meg végre az emberiség számára a békét, nyugalmat és a „mindennapi kenyeret.”

HETEDIK FEJEZET

Az ima mindig meghallgatásra talál, de ennek az évnak az elején, úgy látszik, még egy kicsit várat magára. A félelemre, elkeseredésre nekünk még nincs okunk, nálunk még viszonylag béke van, nem úgy, mint más leigázott országok polgárainak.

Az idei farsangra is éppen úgy készülődnek, mint eddig, nem kell a bizonytalan jövőre gondolni, csak a biztos jelenre. Elmúlt a Vízkereszt, itt van megint az ideje a vígasságnak hamvazó szerdáiig.

Márkuséknál is nagy az izgalmas készülődés. Juditnak most lesz az első igazi, nagylányos bálja január 11-én, szombaton a Palace kávéház báltermében. A földig érő, magyaros díszítésű báli ruha, a szükséges kellékekkel együtt türelmesen várakozik, amíg végre rájuk kerül a sor.

Jenő is visszazökkent a mindennapi robotba, szorgalmasan oktatják az ifjú csendőröket, hogy az egyre nehezebb és nehezebb feladatokat hibátlanul lássák el. Barátaival együtt ők is készülődnek a bálra. Elhatározták, hogy egy csendőrtisztnek, civil ruha helyett, a magyar bálba extra egyenruhában illik menni.

A bál pontosan 7 órakor elkezdődött, a hagyományoknak megfelelően 12 pár nyitó csárdásával. Amikor Jenő a nagy tömegben végre

meglátta Jutkát, a zakatoló szíve még hevesebben dobogott. A közelébe furakodott, alig várta a nyitó csárdás végét, így ő volt az első, aki Jutkát felkérte táncolni.

Ez az este csodálatosan felejthetetlen lett Jenő számára!

A hamvazószerda közeledtével a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége február 18-án, az Úri Kaszinóban megrendezte az idei farsang utolsó bálját. Jenő és Jutka baráti társasága megint együtt volt, így mindenki megtalálta a párját. Amíg szólt a zene, addig nem pihenhettek, azért jól esett hallani, amikor kihírdették, hogy a zenészek fél órát pihennek, azután folytatódik a vigasság.

Ki-ki a párjával elvonult. Jutka mamája maga mellett lefoglalt két széket, ahová fáradtan leülhettek. Beszélgetésüket a nagy z sivajgás és lárma miatt, a mama nem hallhatta, azért Jenő nekibátorodott, hogy bevallja Jutkának, azt, amit már olyan régen szeretett volna elmondani.

– Jutka! Végre eljött az alkalom, hogy nyugodtan beszélhetünk és elmondjam, hogy mióta megláttam, beleszerettem magába. Biztosan maga is észrevette, hogy nagyon vonzódok magához, mindig csak a maga társaságát keresem. Én már nem vagyok nagyon fiatal, szeretném a jövő életemet valakivel megosztani, és ez a valaki csak maga lehet

drága Jutka. Megkérem, hogy legyen a feleségem! Persze nem várom, hogy azonnal válaszoljon, gondolkozzon ezen, és a boldogító igent majd türelmesen megvárom.

– Jenő! Hirtelen szóhoz sem tudok jutni! Nekem még nem vallott szerelmet senki és eddig senki nem kérte meg a kezem. Nem is tudom, hogy hirtelen mit mondjak? Egy biztos, hogy nekem még eszem ágában sincs férjhez menni, szeretnék még egy kicsit gondoktól mentesen egyedül élni. Persze nekem is majd eljön az az idő, amikor valakinek „igent” fogok mondani, de hogy kinek, azt most még nem tudom megmondani. Legyünk továbbra is jó barátok, aztán majd az idő meghozza a maga dolgát. Jó?

– Jutka kedves! Magától most ezt a választ vártam. Bizakodó természetű vagyok, és ha nem haragszik mindig csak a maga társaságát fogom keresni. Tudom, hogy egyszer elérem a célotat, addig meg, ha nem is nyugodtan, de kénytelen vagyok türelmesen várni.

* * *

A háború közben már Afrikára is kiterjedt. Az olasz csapatok elkeseredetten küzdenek Bengázi megtartásáért, de a brit csapatok elfoglalják a várost és megsemmisítik a 10. olasz hadsereget.

Csodák-csodájára hazánk a Szovjetunióval még barátságban van, és március 20.-án az 1848-as honvédszászlókat Moszkvában átadják a magyar követnek.

A hónap végén Hitler hadműveleti utasítást ad Jugoszlávia megtámadására, de ehhez szüksége van hazánk támogatására, azért március utolsó napján magyar-német megállapodás született a közös hadműveletről. Az egyezmény értelmében április 2-án hazánk részleges mozgósítást rendelt el.

A tervezett megszállással a jugoszláv-magyar „örök barátsági szerződés” egyik aláírója Teleki Pál miniszterelnök nem tudott egyetérteni, ezért április 3.-án hajnalban öngyilkos lett. Tettének elkövetése előtt Horthy kormányzóhoz egy búcsúlevelet írt:

„Főméltóságú Úr!

Szószegők lettünk – gyávaságból – a mohácsi beszéden alapuló örökbéke szerződéssel szemben. A nemzet érzi, és mi odadoztuk becsületét.

A gazemberek oldalára álltunk, – mert a mondvacsinált atrocitásokból egy szó sem igaz! sem a magyarok ellen, de még a németek ellen sem! Hullarablók leszünk! A legpocsékabb nemzet.

Nem tartottalak vissza.

Bűnös vagyok.

Teleki Pál

1941.ápr.3.

Öngyilkossága előtt írt lemondó levele:

Főméltóságú Úr!

Ha cselekedetem nem is sikerülne teljesen, és még élnék, ezennel lemondok.

Mély tisztelettel.

Teleki Pál

1941. ápr. 3.

Az egész ország megdöbbenéssel hallgatta a tragikus hírt, és nem hitték el, hogy ez a mélyen vallásos, igaz magyar ember öngyilkos lett volna. A szájról-szájra terjedő hírek szerint a levél hamisítvány, és a németek kezét látták a gyilkosságban.

A két bécsi döntéssel, hazánkhoz visszacsatolt felvidéki és észak-erdélyi bevonulásokkal szemben, az 1941. április 11-én kezdődő bevonulás, korántsem volt békés. A korábban Szegedet bombázó jugoszláv légierő és a szárazföldi hadsereg visszavonulását követően, a „csetnikeké” lett a főszerep. A lesből támadó szerbek a kis felderítő alakulatokat nem támadták meg, így a városba gyanútlanul bevonuló főerőken tehettek nagy kárt.

A csetnikek lakóházakból, padlásokról és más álcázott fedezékek mögül támadtak, és mire a honvédek rendezhették soraikat, a szerbek már árkon-túl voltak.

A német csapatok április 12-én elfoglalják Belgrádot, míg a magyar egységek beveszik Zombort és Szabadkát.

* * *

A mozgósítás után, az oktatás gyorsabb ütemben folyik, mert várható, hogy a Délvidéki partizánakciók miatt az ottani csendőrség létszámát meg kell emelni. Jenő és csendőrtisztársai biztosak abban, hogy a közeljövőben őket is levezénylik a partizánakciók felszámolására.

A szombat délutáni táncos délutánokat még megtartják, vasárnap délutánonként, ha módjukban van, a megbeszélt időben és helyen találkozik a négy lány és a négy fiú, azután egy kis sétára, párosával különválnak egymástól. Egyszer Kőszegre is kirándultak, jó volt kikapcsolódni a hétköznapi robotból, mindenről szó volt, csak a háborúról nem.

NYOLCADIK FEJEZET

Ami már várható volt, június 22.-én vasárnap reggel, a rádió rendkívüli híradásában, az ország tudomására hozta, hogy Németország hadüzenet nélkül megtámadta a Szovjetuniót. Ugyanaznap Olaszország és Románia, másnap Szlovákia, harmadnap, pedig Finnország üzent meg a háborút.

Magyarország még vár, de amikor Kassát ismeretlen hovatartozású gépek állítólag szovjet gyártmányú bombákkal támadják, az eredmény 32 halott, 27-edikén hadat üzent a Szovjetuniónak és másnap a Gyorshadtest átlépi a szovjet határt.

A német csapatokkal karöltve kisebb-nagyobb harcok árán, augusztus végén már Kijev körzetében harcolnak,

* * *

– Jutka kedves! Sajnos számomra egy rossz hírt kell közölnöm, mert egy időre el kell válnunk, hétfőn egy csendőrszakasszal útra kelünk a Délvidékre.

– De hiszen ott nincs háború, az újság szerint a partizánokat már megsemmisítették, – mondja csodálkozva Jutka.

– A valóság egy kicsit más, az újságok szépítik a dolgokat, az igazság az, hogy a csetnikek egyre jobban és jobban megerősödtek. Nem mondhatok mást, sajnos egy darabig nem láthatom, de szeretnék levelezni, ha megengedi, és arra kérem, hogy leveleimet ne hagyja válasz nélkül.

– Ez csak természetes, írjon csak nyugodtan, ígérem, hogy minden levelére válaszolni fogok.

– A rossz hír mellé viszont van egy jó hírem is, mégpedig az, hogy kineveztek századosnak. Most már erre a rangra megnősülhetek, családomnak még jobb életet tudok biztosítani, Jutka boldogító „igene” után.

– Jenő, most, hogy sajnos el kell mennie, jobb lesz, ha hagyjuk ezt a témát. Most csak annyit mondhatok, hogy imádkozni fogok magáért, hogy minél előbb, épen és egészségesen térjen vissza, és ha még mindig úgy gondolja, akkor hozzám.

* * *

– Alezredes úr, Kovács Jenő százados szolgálattételre jelentkezem, – mondta Jenő, vigyázzállásban, most már Újvidéken, Németh Ferenc csendőr alezredes előtt, a katonai előírások szerinti szöveget.

– Isten hozott fiam, – na persze meg a parancs, – ide ebbe a darázsfészekbe. A beosztásodat

már tudod, az itt lévő 18 csendőrőrs szárnyparancsnokának neveztek ki. Biztosan értesültél már arról, hogy a lövöldöző csetnikektől, és a gyanús személyektől már megtisztítottuk a környéket, de úgy látszik még nincs vége. Mostanában a gabonaosztagok, kenderkazlak gyulladtak ki, telefonvezetékeket vágnak el, nem beszélve a vasúti merényletekről. Sajnos ez sok magyar katona, csendőr és nemegyszer civil áldozatot is követelt. Előljáróban most csak ennyit, majd a parancsnoki megbeszélésen részletes tervünket ismertetni fogom. Egyet ne felejts el! Te felelős vagy az embereidért, és azért hogy ebből a cirkusból mindenki épen és egészségesen menjen haza. Röviden most csak ennyit, nemsokára újra találkozunk. Isten áldjon!

Jenő elfoglalta szolgálati beosztását, rengeteg munkája akadt, jelentések tömegét kellett írnia, az őrsök ügyes-bajos dolgait intézni, de azért mindig szakított magának annyi időt, hogy Jutkának levelet írjon. Jutka betartotta ígéretét, szorgalmasan válaszgatott. Jenő boldogan olvasta a kedves sorokat, úgy érezte, hogy a távolság nem elválasztja, hanem jobban összehozza őket.

A lesipuskás csetnik orvlövészek nap–nap utáni tevékenysége ellen majdnem lehetetlen védekezni. Ha a csendőrrjárőr ellenőrző körútra

megy, soha nem tudhatják hogy épségben visszajutnak-e a körletükbe.

Jenő körzete sem kivétel a partizánok lövöldözésétől. Napirenden vannak, a magyarok terményeinek és állatállományának megrongálása, vagy felégetése.

Itt most a magyar egyenruhásoknak se éjjelük, se nappaluk, de még vasárnapjuk sincs, az állandóriadókészültség miatt. Ilyen feszültséggel teli napokban, csak a hazuról kapott levelek hoznak egy kis változatosságot az életükbe, arra meg egyáltalán nem gondolhatnak, hogy a közelgő karácsonyi ünnepek alatt egy kis örömben, megnyugvásban lesz részük.

Sem a karácsony, sem az óév búcsúztatása nem volt nyugalmas a számukra, a partizánok kisebb-nagyobb támadása miatt.

* * *

Majdnem észrevétlenül léptek át az 1942-es esztendőbe. Jenőnek nagyon oda kellett figyelnie, hogy a jelentések, kimutatások, és a meghalt bajtársak hozzátartozóinak írt részvétnyilvánító levelében ne a tavalyi évszámot írja. Az őrök meglátogatásán, az embereiről való gondoskodáson és az irodai papírmunkán kívül a partizánakciók elhárításában nem kellett részt vennie. A január 4-én

kapott távmondattal, azonban megváltoztatta az eddigi elfoglaltságát:

– „Szárnyparancsnok! Állomáshelyén! Járőreivel együtt azonnal jelentkezzen, Csurog községbe Komáromi rendőr őrnagynál, ahol csendőr és rendőri erők partizánokkal vívnak tűzharcot. Vége!”

Már messziről hallatszott a fegyverek ropogása, azért óvatosan közelítették meg a községet. A község lakói pincékben, vermekben bújtak meg, a néptelen utcáit csak rendőrök, csendőrök és határvadászok lepték el. A segélyhelyeken orvosok, sebesültszállítók szorgalmasan dolgoztak, a közelükben pár letakart, örökre mozdulatlan test feküdt.

A község túlsó házainak egyikénél ráakadtak Komáromi őrnagyra, aki nagy örömmel fogadta őket:

– Jó, hogy jöttetek öregem, mert alaposan megfogyatkoztunk. Ezek a brigantik, meg nemhogy fogynának, hanem egyre többen és többen vannak. Látod azt a nádast? Úgy néz ki, hogy ott is bujkálnak, egyelőre onnan még nem lövöldöznek, de embereim mozgást látnak, lehet, hogy onnan is akarnak támadni. Feladatod az, hogy embereiddel óvatosan kutasd át azt a nádast, de csak nagyon óvatosan.

Rejtve és fedve, – ahogy gyakorolták, – csatárláncban megindultak a 100-150 méterre lévő nádas felé. A sűrű nádasban fegyverüket célra tartva, térdig tapostak az ingoványos, süppedős talajba, amikor valahonnan lövés dördült, és Somorjai tizedes hang nélkül összeesett. Társai azonnal tüzet nyitottak a hang irányába, de a csetnikek válasza, már másfelől jött. Könnyű ezeknek a lesipuskásoknak, ők már ismerik a terepet.

Ekkor már óvatosságból Jenő is elővette Frommer pisztolyát, de feleslegesen nem lövöldöz. Nehéz összeköttetést tartani az embereivel, utasításokat csak a hírvivőjével küldhet. A hatalmas nádasban csak lassan haladhatnak előre, de késő délutánig megtisztítják. Több partizánt megölnek, sokat elfognak, de sajnos ennek ára az, hogy Somorjai tizedesen kívül, Molnár és Vida csendőrök meghaltak, öt bajtársuk, meg súlyosan megsebesült.

Embertelen, idegesítő, nyugtalan éjszakájuk volt. Mindkét oldalon a lövöldözés abbamaradt. Hajnalban Jenő azt a feladatot kapta, hogy embereivel Csurog és Zsablya községektől délre eső nádas, fésüljék át, de itt is tűzharcba keveredtek. Sajnos most is többen megsebesültek és meghaltak a katonák és csendőrök között, még az sem adott vigasztalást, hogy a partizánok részéről még több volt a veszteség.

A kétnapi súlyos harcoknak az volt az eredménye, hogy a csendőr, rendőr, és határvadász alakulatok megakadályozták, hogy a partizánok észak felé meneküljenek, egyesülve a többi egységükkel.

A harcok, tisztogatások még ezután is folytatódtak. Jenő áldotta a sorsot, hogy csapatával együtt visszarendelték állomáshelyükre és nem kellett részt venniük Feketehalmy-Czeydner altábornagy, Grassy vezérőrnagy, Deák honvéd ezredes és Zöldy Márton csendőr százados által irányított, elhíresült újvidéki razziákban, atrocitásokban, és gyilkolásokban.

* * *

Jenőt napközben a hivatali elfoglaltsága, jegyzőkönyvek felvétele, jelentések gyártása és az egyéb adminisztrációs munkája annyira lekötötte, hogy a Jutkától kapott leveleket is csak este a szállásán tudta nyugodtan elolvasni.

– Drága kislány! Milyen aranyosan ír! Félti az életemet, mert már az itteni hírek eljutottak hozzá is. Írja, hogy sokat gondol rám, hiányzik neki a társaságom, na nem, mint táncos, hanem annál több,– kavarnak agyában olvasás közben a szebbnél-szebb gondolatok.

Most már biztos volt benne, hogy a vonzódása nem egyoldalú, boldogan tervezgette a közös jövőjüket, ha majd a Jóisten megengedi, hogy újra találkozzanak.

Napról napra rosszabb és rosszabb híreket hallani otthonról. Hitler most már több és több magyar katonát akar a tavaszi hadműveleteihez. Márciusban megkezdődtek a behívások, áprilisban pedig, a kiszállítások a frontra. Vége az ország eddigi nyugalmának, a háború szele elérte hazánkat is.

„Távmondat! Szárnyparancsnok! Állomáshelyén! Szombathelyi parancsnokánál május 11.-én reggel jelentkezzen! Az új szárnyparancsnok: Lévai százados. Vége”

Igen! Végre vége! Mehet vissza Szombathelyre, újra találkozhat szerelmével, – örült a parancsnak, pedig tudta, hogy a „konyhahírek” szerint az iskola megszűnik és őt is valahová elhelyezik.

Boldogan ölelték meg egymást Lévai Sanyival, volt tanfolyamtársával, akivel az óta csak most találkoztak. A szolgálattal kapcsolatos teendők átadása-átvétele, az őrsparancsnokok megismerése három nap alatt megtörtént, és vasárnap hajnalban felülhetett a Szombathelyre tartó, fekete, füstös vonatra.

Az iskolában már várták az érkezését, az átmeneti tiszti-szálláson délben elhelyezkedett, rendbe szedte magát, pihent egy keveset.

A helyzetre és a szívére való tekintettel merészen félretett minden illemszabályt, – „illik, nem illik”, – de délután zakatoló szívvel és egy csokor virággal, becsöngetett Jutkáék ajtaján

Kisvártatva Jutka nyitott ajtót, mint aki kísértetet lát, nagy szemekkel nézett rá:

– Jenő! Maga az? Hogy került ide? Nem hiszek a szemeknek! A szüleim nincsenek idehaza, de azért nyugodtan jöjjön be.

– Kezét csókolom kedves Jutka! Bocsásson meg, hogy nem tudtam bejelentkezni, de holnap reggel jelentkeznem kell a parancsnokságon, az után, pedig nem tudom, hogy találkozhatunk-e, mert biztosan elhelyeznek valahová. Nem baj? – mondta, és kérdezte menetközben Jenő, útban a szalon felé.

– Dehogy baj! Az nagyon jó, hogy újra látom, annak pedig, hogy valahová elhelyezik, nem örülök. Remélem, hogy nem kell a frontra mennie!

– Jutka kedves! Remélem, hogy holnap még tudunk találkozni, mert sok mondanivalóm lenne, amit nem levélben, hanem személyesen szeretnék elmondani.

Időközben a szülők is megérkeztek, Jenőt örömmel üdvözölték, megmondták, hogy a helyzetére való tekintettel nem kell a látogatáshoz

előzetes engedélyt kérnie, jöhet, amikor csak módjában van.

Hétfőn reggel, amikor jelentkezett, közölték vele, hogy további szolgálattételre, Felvidékre, Husztra helyezték át, és május 18.-án hétfőn kell jelentkeznie, az ottani csendőrpárancsnokságon.

– Husztra? Te jó Isten! Az nagyon messze van! Akkor megint nem láthatjuk egymást egy jó darabig, amíg nem kap szabadságot! – mondta izgatottan, lesújtva Jutka, amikor megtudta a rossz hírt.

– Jutka édes! Az igaz, hogy messze van, de még mindig jobb, mintha a frontra küldenének ki, habár ilyesmire egy csendőr, vagy katona mindig számíthat. Huszton megint szárnyparancsnok leszek, egy kétszobás házban fogok lakni. Nagyon szeretem magát, nem szeretnék abban a házban egyedül lakni, itt az alkalom, hogy igent mondjon, és hozzám jön feleségül.

– Higgye el Jenő, hogy maga sem közömbös a számomra. Ha valakihez férjhez megyek, az biztosan maga lesz, de én most olyan messzire, nem megyek.

Nehéz volt az elválás, de megtörtént!

KILENCEDIK FEJEZET

Vitéz, doktor Kovács Jenő csendőr százados alatt, Huszton még meg sem melegedhetett szolgálati helyén a széke, amikor három hét után parancsot kapott, hogy Gödöllőre helyezték szárnyparancsnoknak.

Rendkívül ritka jutalomnak számított, hogy egy fiatal csendőr századost Gödöllőre helyeznek, a Kormányzó közelébe. Pár nap múlva, az új állomáshelyén értesülhetett arról, hogy a belső, csendőrségi kivizsgálás tisztázta a csurogi-zsablyai térségben január elejei fegyverhasználat során tanúsított magatartását.

Mialatt Jenő az új állomáshelyének megismerésével volt elfoglalva, az alatt a második magyar hadsereg súlyos harcok árán elérte a Don folyót és védelemre rendezkedett be. Őt is mélyen megrendítette Horthy István kormányzó- helyettes, tartalékos repülő főhadnagy, tragikus hősi halála a fronton, miután augusztus 20-án a 25-ödik bevetésére indult.

Amikor értesült az áthelyezéséről, azonnal megírta Jutkának az örömhírt. Eltávozásról,

szabadságról, így egyelőre szó sem lehetett, csak sűrű levélváltásról.

– Jaj, anyucikám olyan boldog vagyok, mert Jenő megírta, hogy a Halottak napjára három nap szabadságot kapott, az alatt szeretne meglátogatni. Arra is kért, hogy szombat és vasárnap éjjelre szerezzek neki a szállodában szállást, mert csak hétfőn kell visszamennie.

– Szállodában? Kislányom ott van nekünk a vendégszobánk, ott két éjszakára elalhat, ha gondolja, szívesen vendégül látjuk, mint a család régi barátját. Ezt írd meg neki.

A levél elment, Jenő meg pár nap múlva megérkezett, sűrű bocsánatkérések közepette a zavarásért. Eredetileg vasárnapra időzítette a lánykérést, de inába szállt a bátorsága, úgyhogy másnap Halottak napja délelőtt került erre sor.

A szalonban csak hárman, az édesapa, Jutka és a kérő beszélgetett. A mama, –Iréne–, a cselédlánnyal együtt a konyhában tevékenykedett a déli ebéd érdekében.

Jenő bátorságot merített, hirtelen felállt, az apa előtt vigyázzállásba vágta magát,

– Kedves Pista bátyám! Nagyon szeretem Jutkát, szeretném feleségül venni, megkérem, hogy adja hozzám, ígérem, hogy szerető férje fogok lenni.

Jutka pirosuló arccal, zavarában kiszaladt a másik szobába. A papa először meglepődött, ő volt az, aki a legkevesebbet tudott az előzményekről.

– Kislányom gyere gyorsan vissza, hiszen rólad van szó. Hívd be édesanyádat is, mert nélküle, egyedül nem tudok dönteni.

A mama, úgy ahogy volt, kissé ijedten, kötényesen besietett a szalonba, csak akkor nyugodott meg, amikor a férje mosolyogva mondta:

– Mit szól hozzá Irénke? A lányunk kezét ez a Jenő gyerek megkérte, szeretné feleségül venni. Mit csináljunk? Odaadjuk?

– Hát,... adjuk oda, ha Jutka is akarja! – mondta már a mama is mosolyogva, – Feleségül mész Jenőhöz?

– Igen! – mondta ki azt az egy szót, amire Jenő türelmesen már olyan régen várt.

Ebéd közben megbeszélték, hogy az eljegyzést karácsonykor fogják megtartani, akkor Jenő édesanyja az „édesmama” –ahogy Jenő hívja, – is ott lesz. Délutáni sétára már nem volt idő, mert a vőlegény-jelöltnek vissza kellett Gödöllőre utaznia.

– Na, ilyet sem hallottam még! Lánykérés a Halottak napján! Mit szól hozzá Irénkém?

– Mit szóljak? Nem a nap dönti el, hogy boldogok lesznek-e, hanem ők ketten, a Jóisten segítségével, – mondta mosolyogva a mama,

magázva, mert annakidején ez volt a szokás, amikor hozzá ment Istvánhoz, szeretett férjéhez.

Karácsonyig tolták volna mindketten a napokat, de azok most csigalassúsággal múltak. A levelek jöttek-mentek, de a hangnem, most már más, a „kedves” szó „édes”-re változott. Még nem váltottak át tegezésre, arra még várni kell egy darabig, hiszen a kézcsókon kívül, még a csók is várat magára.

Nagy nehezen, de végre elérkezett az a nap, amikor Jenő karácsony előtt leutazott Mersevára, hogy onnan 24-én kora reggel, az „édesmamával” együtt továbbutazzanak, élete egyik nagy álmának, a Jutkával való eljegyzésnek helyszínére.

Jutka és szülei nagy örömmel fogadták az eddig ismeretlen „anyós”, nászasszony”, és természetesen a „vő” jelöltet, és a vendégszobában elhelyezték őket. Az ebédnél heten ültek az asztalnál, Jutka bátyjával, Bélával és öccsével Pistivel kiegészülve.

Az ebéd nagyon jó hangulatban telt el, azután a vendégek a szobájukban lepihentek. Jenő még egy darabig a tükör előtt kefélgette, nyírta a mostanában divatos „Jávor bajuszát”, hogy a „menyasszonyjelölt” elégedett legyen.

Vacsora után átvonultak a szalonba, ahol a mennyezetig érő, szépen feldíszített karácsonyfá alatt mindenki megtalálta a „Jézuska” által küldött ajándékát. A csillogó fát körbevéve elénekelték a Mennyből az angyalt, azután Jenő egy kicsit elfogódott hangon ismételten elkezdte a lánykérést:

– Kedves Anyuci és Pista bátyám! Már egyszer megkértem és örömmre meg is kaptam ennek a drága Jutkának a kezét, akivel elhatároztuk, hogy összekötjük a jövő életünket. Most másodszor és utoljára kérem, hogy szentesítsék meg a kérésemet drága édesmamám előtt is. Ezek a gyűrűk meg kapcsoljanak össze minket, hogy a Jóisten segítségével boldogságban, szeretetben élhessünk, addig is, amíg nem állunk az oltár előtt, örök hűséget fogadva egymásnak.

A két mama sírdogált, amíg a mosolygós szemű Jutka kezére ráhúzta a gyűrűt és azután Jutka meg Jenőt „bilincselte” meg.

–és puszi nincs? – kérdezte hangosan vigyorogva Béla, mire a jegyesek piros arccal jobbról, balról megpuszították egymást.

Kivételesen nem mentek el az éjféli misére, mert az ifjú vőlegénynek másnap éjszakáig vissza kellett mennie Gödöllőre. A 9 órakor kezdődő misére elmentek, és ebéd után az „édesmama” és a vőlegény, szomorúan ült fel a vonatra, otthagya a könnyes szemű menyasszonyt.

TIZEDIK FEJEZET

Az 1943-as újesztendő januárja, sok ezer magyar családnak, asszonynak, menyasszony-nak, lánynak sok aggodást, és nagy fájdalmat hozott.

Január 12-én délelőtt a Don menti fronton, Uriv községnél a szovjet csapatok nagy erővel áttörték a veszprémi 4/III. zászlóalj pókhálószerű védelmi vonalát. Pár hét alatt ezrek és ezrek haltak hősi halált, vagy sebesültek meg, több tíezren, meg fogságba kerültek. Megsemmisült a második magyar hadsereg!

Az újságok sokáig agyonhallgatták a tragédiát, csak azok a családok tudták meg a szomorú valóságot, akiknek, a katonaságtól kapott levele így kezdődött: Sajnálattal értesítjük, hogy.....

Jutka is élte az egyedül hagyott menyasszonyok életét, mert Jenő még vasárnap sem hagyhatta ott az őrsöt. Soha nem tudhatta, hogy mikor kell a Kormányzó Úr látogatásakor a biztosítást megszerveznie. A levelek sűrűn mentek Gödöllőre és onnan vissza Szombathelyre.

A február elejei szokásos postabontás után, az egyik levéllel, boldogan szaladt be az édesanyjához.

– Jaj, anyucikám, olyan öröm ért. Az Évike barátnőm írt Pestről, hogy nagyon szeretné, ha egy

hétre meglátogatnám. Azt írja, hogy legalább egy kicsit közelebb lennék Jenőhöz, mert ő Gödöllőről a HÉV-vel be tud menni Pestre, és így, egyszer végre találkozhatnánk. Megírhatom neki, hogy elmehetek hozzájuk, úgymint régen voltam már Pesten?

– Kérdezd meg apucit, ha ő elenged, akkor én is.

Nem volt kétséges, hogy a papa elengedi, mert nagyon megszerette Jenőt, rá merte bízni imádott kislányát.

Évike a gimnáziumban a legjobb barátnője volt. Miután férjhez ment, Pestre költözött. Azóta is igazi jó barátságban vannak, ha tehetik, meglátogatták egymást, de közben állandóan leveleznek.

Egy hét múlva már vidáman zakatolt vele a pesti gyors, boldoggá tette az, hogy Évike felajánlotta, a telefonjukat, azon bármikor felhívhatja vőlegényét. Évikével való viszontlátás nagy öröm volt a számára, de még nagyobb öröm volt, amikor másnap este Jenő a karjába kapta, és most először megcsókolta, úgy, mint egy szerelmes vőlegény.

Az egy hét minden napja ünnep volt számára. Napközben Évával együtt bebarangolták a várost, a pesti oldaltól, fel a Várig, este meg megérkezett Jenő a Budafoki úti házba.

Az egy hét, olyan hamar eltelt, mintha csak egy nap lett volna. Folytatódtak a levelezések, miközben Európában, Ázsiában és Afrika északi részén változatlan erővel gyilkolják egymást, és az emberek millióit a „háború” nevű vágóhídra terelik.

Már jóval benne voltak a tavaszban és áprilisban a második magyar hadsereg romjainak hazaszállítása is megkezdődött, Jutkáék is készülődtek, az idén nagyon kései húsvéti ünnepekre.

Nagycsütörtökön, vagy ahogy népiesen mondják, „zöldcsütörtökön” a postás Jutkának igen emlékezetes levelet hozott. Ahogy olvasta, a rózsaszínű arc, a levél végéig lassan pirossá változott.

– Anyucikám! Apucikám! A nyáron, már doktor Kovács Jenőné leszek! – szaladt be a szalonba szüleihez, boldogan Jutka, – Azt írja a drága Jenőm, hogy június 28-tól, július 4-ig szabadságot kapott. Ez alatt szeretné, ha megtartanánk az esküvőnket. Arra kéri apucit, hogy intézze el, az ilyenkor szokásos teendőket. A polgári esküvőt 28-ra, hétfő délelőttre, az egyházit szintén hétfőre, úgy, hogy még aznap elutazzunk Lillafüredre. Azután pedig beköltözünk, az ő gödöllői legénylakásába.

– Ne izgulj úgy kislányom! Addig még két hónap van hátra, húsvét után megindítom a szer-

vezést, és bízatsz bennem, mindent elintézek. Mi is nagyon boldogok vagyunk, csak az az egy bánatunk, hogy a mi kislányunkkal csak hébe-hóba fogunk találkozni.

A nyugdíjas Pista „apuci” nagyon örült a megbízatásának, Húsvét után előszedte minden összeköttetését, és sikerült mindent úgy megszerveznie, ahogy azt a „vóm-uram” kívánta.

Június 28-án reggel 8 órakor a városházán minden ceremónia nélkül megtartják a polgári esküvőt, 11 órakor meg a székesegyházban esküsznek örök hűséget, a rokon Géfin Gyula kanonok közreműködésével. A lakodalmi ebéd meg délután 2 órakor kezdődik, és az ifjú pár elutazhat Győrbe, ahol egy szállodában egy éjszakára megszállnak, másnap reggel meg továbbutazhatnak Budapestre.

A szervezés tökéletesre sikerült. Pista „apuci” kitűnőre vizsgázott. Minden úgy történt, ahogy elképzelték, kivéve azt, amikor az ifjú pár kijött a templomból, csendőrök kivont kardja alatt mentek az autóhoz. Ezt a meglepetést Jenő csendőrtiszt barátja szervezte meg, csendőriskolásokkal.

Az ifjú párnak még arra is volt ideje, hogy amikor Péter-Pál ünnepén megérkeztek Pestre, egy templomban részt vegyenek a misén, azután vonatra

ültek. Miskolcon meg egy autóbusszal megérkeztek Lillafüredre, és elfoglalták a Lilla szállóban, az egy hétig tartó nászutas szobájukat.

Életük talán legboldogabb hetét töltötték itt. Nem hallgattak rádiót, nem olvastak újságot, kirekesztették a gyilkos hétköznapiakat, csak egymásért és egymásnak éltek.

Július 4-edikén, vége a szép gondtalan napoknak, hazaindultak a Gizella úti gödöllői legénylakásba, és megkezdték a boldognak induló házasesetüket. Augusztusban még az az öröm is érte őket, hogy az „édesuram” egy heti szabadságot kapott, és hazautazhattak Jutka szüleihez.

Novemberben Gödöllő kertvárosi részén sikerült egy nagyon olcsó, villaszerű házat kibérelniük. Jutka óvatosan tett-vett az új lakásban, mert már negyedik hónapja áldott állapotban van. Anyuci erre az időre a háztartási alkalmazottjukat, Rózsit felküldte segíteni, amit nagyon jól tett, mert Jutka vesemedence gyulladást kapott és Pestre vitték egy klinikára.

Szerencsés gyógyulása után, Jenő még a széltől is óvta az 5 hónapos pocakos drága asszonykáját.

– Apukajelölt! Mond meg őszintén, hogy mit szeretnél, kisfiút, vagy kislányt? – tette fel váratlan

kérdését a „kismama”, amikor az egyik decemberi estén, Jenő kivételesen korán otthon volt.

– Hogy mit szeretnék?.....Megmondom őszintén, de ugye nem fogsz haragudni rám? – mondta hamiskásan az apajelölt, – azt szeretném, ha a Jóisten egy szép,.....akár az anyja, aranyos.....kisgyerekkel ajándékozna meg bennünket, mindegy, hogy fiú lesz, vagy kislány.

– Drága vagy!.....és gondolkodtál már azon, hogy milyen nevet adjunk neki?

– Nincs mit azon gondolkodnunk. Ha kisfiú lesz, akkor Jenőnek, ha meg kislány, akkor természetesen Juditnak fogjuk megkereszteltetni.

A gyönyörű Szentestét Jutka szüleinél töltötték. Tavaly az eljegyzésük napján, az „édes mamával” együtt, heten álltak körül a karácsonyfát, most is heten voltak, de most Jenő édesanyja helyett, egy kis csöppség várta, hogy végre erre a csúnya világra kerüljön.

A két ünnepnap után hazautaztak, és hármasban várták az 1944-es, talán boldogabb, békességes újév beköszöntését.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

A boldogabb, békességesebb új év, még mindig várat magára. Hírek szerint a szövetséges csapatok partra szálltak Olaszországban, hazai megszorítás szerint, pedig a világítási célokra használt petróleumra bevezetik a jegyrendszert.

Januárban felmondták a kertvárosi bérletet, kénytelenek voltak átköltözni a Török Ignác utcába, de most már szülői segítséggel, saját bútoraikkal és berendezési tárgyaikkal. Jutka ízlésesen, otthonosan rendezte be a lakást, a jövőre „trónörökösnek” pedig egy kuckót, ahol gondját viselhetik a csöppségnek.

A Vörös Hadsereg sikert, sikerre halmoz, a németek kénytelenek hátrálni, ahogy ők mondják, „azért, hogy jobbnál-jobb védelmi állásokat foglaljanak el”.

Az Ukrajnában állomásozó, megszálló feladatokat ellátó magyar haderők főparancsnoka Lakatos Géza, Hitlernél a csapatainak visszavonását kérvényezi: *„Magyarország végzetesen téved, ha a Szovjet-Oroszországgal különbékét kíván kötni. Ellenkezőleg! Magyarországnak az eddigieknél is nagyobb áldozatokat kell hoznia. Mindent, az utolsó*

emberig a frontra kell küldeni” – nyilatkozta ki a Führer.

Ez alatt a színpalak mögött Hitler egy hadműveleti tervet dolgoz ki Magyarország megszállására. *„Nem tűrhetem, hogy a Kállay kormány, az olaszországi helyzethez hasonlóan árulással megleljenek bennünket, ezért elhatároztam, hogy eltávolítom az áruló magyar klikket”.*

Március 18-án Hitler, a nála tartózkodó Horthy kormányzóval közli, hogy elhatározta Magyarország katonai megszállását. Másnap, hajnali 4 órakor német csapatok már át is lépik a magyar határt, ellenállás nélkül eljutnak a fővárosba, és lemondatják Kállay miniszterelnököt. Április 3-án a szövetséges hatalmak első alkalommal hajtanak végre bombatámadást a főváros ipartelepei ellen

Jutka és Jenő félelemmel kísérte az eseményeket, már csak azért is, mert napról-napra közeledett a kis jövevény világrajövedele. Aznap, – 13-án, – amikor a szövetségesek légi csapást mértek a magyar vadászpilóták mátyásföldi támaszpontjára, Jutkát beszállították a helyi szülőotthonba, és másnap reggel 5 -kor, 3 kg 25 dekával, a szülők és nagyszülők határtalan boldogságára, megszületett a drága Juditka.

A kis Jutka egészségesen szépen fejlődött. Jutka, a nagyszülők kérésére, egy kis pihenésre elvitte őt hozzájuk, június végéig ott is maradtak, de „Jenő apuci” júliusban nem bírta nélkülük és értük ment.

Már csak az elvakult optimisták bíznak abban, hogy a németek megnyerik a háborút, annak ellenére, hogy a szövetségesek minden fronton sikereket érnek el. A nyáron partra-szálltak Normadiában, bevonultak Rómába, Firenzébe, Brüsszelbe, és felszabadítják Párizst. A szovjet erők bevonulnak Bukarestbe, elfoglalják Romániát, vészesen közelednek a magyar határ felé.

A szövetségesek nemcsak a nagyvárosokat bombázták, hanem szeptemberben már az olyan kis településeket, is, mint Gödöllő. Ennek az a magyarázata, hogy a Kormányzó Úr kastélya volt a célpont. Amikor megszólaltak a szirénák Jutka egy ruháskosárban levitte a kis Jutkát az óvóhelyre. Előfordult, hogy 10 napig minden estét az óvóhelyen töltötték, ott éjszakáztak. Borzasztó napok, éjszakák voltak. Jutkát csak az vigasztalta, hogy együtt voltak, és a védőszentje, a kis Terézke vigyáz mindhármukra.

– Édeske! A vörösöket nem tudjuk megállítani, közelednek Pest felé, azért nem maradhattok tovább Gödöllőn. Nekem itt kell

maradnom, de jó lenne, ha a kicsivel minél előbb hazautaznátok Szombathelyre, oda még járnak a vonatok, ott egy darabig biztonságban lehetnétek.

– Jenőkém igazad van, de nem szívesen hagylak itt, legszívesebben veled maradnék, de a kis Jutkám érdekében mégis az lenne a legjobb, ha hazamennék anyuciékhoz. Talán egyedül jobban kikeveredhetsz ebből a szörnyűségből, és minél előbb találkozhatunk.

A gondolatot tett követte, és amikor Horthy kormányzó október 11-én elfogadta Sztálin fegyverszüneti feltételeit, Jenő szívhez szóló búcsúzás után feltette őket a vonatra, és soha véget nem érő búcsúcsókok után, útjukra bocsátotta őket.

Komáromig viszonylag jól utaztak, de azután, egy ismeretlen repülőgép géppuskasorozattal megtámadta a vonatukat. Viszontagságos út után érkeztek meg Celldömölkre, ahol megint géppuska tüzet kaptak, de ahogy egy kicsit megszűnt, kocsival elmentek Mersevára Jenő édesanyjához. Az édesmama, amikor meglátta őket, sírva fakadt, még Jutka vigasztalt őt, de azután ellátta őket minden földi jóval, ami csak otthon volt.

Szerencséjükre tudtak üzeni Szombathelyre. Jutka édesanyja értük jött és pár napi hányódás után végre megérkeztek a szülői menedékre.

Csodák-csodájára a posta még mindig működik. Majdnem mindennap jön egy levél, amire

Jutka azonnal válaszol. Ír a kis csöppségről, a gögicséléséről, mindenről, amiben most az „apuci” sajnos nem részesülhet. A kapocs még mindig megvan, bárcsak sohasem szakadna meg.

A menekültek áradata Szombathelyen, Sopronon és a többi határ menti városon keresztül megindul, a békésnek látszó, menedéket adó nyugat felé. A menekülők között sok a nő, akik félnek az orosz katonák erőszakoskodásától, mert már futótűzként híre ment, hogy mit művelnek az elfoglalt helységekből. Ahol csak tehették, meg-erőszakolták a nőket, csak az öreg csúnya „bábuskákat” hagyják békén.

Lassan ennek a szenvedésekkel, kínlódásokkal bőven megrakott 1944-es évnek is vége. Pár nap múlva karácsony, ezt az ünnepet az idén először Jenő, a drága férj, és apa nélkül kell eltöltenie, hacsak,...hacsak....nem toppan be váratlanul, ölelő karokkal.

Reménykedik! Folyton csak reménykedik, ha megszólal a csengő, rohan az ajtóhoz, de a nagyon várt édes-uram helyett, mindig más jött. Elkeseredésében csak a Jenőtől kapott, már agyonolvasott levelek, újraolvasása vigasztalta. Ilyenkor ölébe ültette a már nyolc hónapos kacagó Juditkát, felolvasta édesapja hozzá intézett sorait, aminek minden sorát, már kívülről tudta.

– Édes kislányom! Ne keseredj el, főképpen ne érdeklődj a menekülőktől, hogy mi van Pesten. Ők sem tudnak semmi jót mondani, a rosszat meg úgylátjuk. Hidd el kislányom, hogy nemsokára minden jóra fordul, a németek már a végóráikat élik, csak még elkeseredetten harcolnak, mint a sarokba szorított fenevadak. Jenőd, a Jóisten segítségével biztosan nemsokára egészségesen hazajön kis családjához, csak bízni kell, reménykedni, a reményt sohasem szabad feladni.

– De jó is lenne apucikám, ha rögtön vége lenne a háborúnak. Sajnos addig nem tudok nyugodt lenni, amíg Jenőmtől nem kapok valamiféle értesítést, hogy ne féltsük, ő jól van,

Karácsony napján meg is jött a hír, de nem Jenőtől! Szájról-szájra adták tovább, hogy Budapesten bezárult a gyűű, megindult a végső leszámolás a Várban rekedt védők ellen.

Már reménykedni sem tudott, csak imádkozni a kis szent Terézhez, tegyen csodát, épségben hozza haza az ő édesurát, szerelmét, kislánya apucikáját. Az 1945-ös év, hozza meg az emberiség számára a megnyugvást, öldöklés helyett az új élet teremtését és mindenki számára, pedig a régen várt békét.

* * *

A nemrégén megkezdett 1945-ös változatlanul véres, szenvedésekkel teli évből már két hónapot elfogyasztottak, minden remény és jó hír nélkül.

Február utolsó napja van. Ebéd után szülei lepihentek a szobájukban, a kis Juditka békésen alszik kis ágyában.

Náluk békés csend és nyugalom van!

Itt az ideje, hogy az esküvője után megkezdett naplójába, most is, február végén beírja a két hónap összefoglalt eseményeit. A könyvecskében az utolsó bejegyzés: 1944. december 31. Szilveszter napja volt. Azóta elhanyagolta a visszaemlékezések írását. Már volt olyan gondolata is, hogy nem folytatja, de most mégis elővette, pótolni akarja, amit elmulasztott, mert milyen jó lesz, ha öregkorukban, a csendes téli estéken, lesz mire visszaemlékezni.

1945.január 3. – kezdte szép gyöngybetűivel az emlékek pótlását. Aggodalommal és rettegéssel Jenőmért, kezdődött az új év. Kértem a jó Istent minden reggel a szentmisén, segítse meg Jenőmet és könyörögtem hozzá, hogy védje és őrizze meg őt minden bajtól és veszélytől. Azt mindig éreztem, hogy él, csak valami hírt kapnék tőle. Kilencedet végeztem és 28-adikán reggel az utolsó kilenced napon Erzsébet kopog az ablakon és mondja, hogy Jenő üzent rádión Pestről, hogy él és egészséges. Drága apucim is oly boldog volt, és nekem csak úgy

hullottak a könnyeim a boldogságtól és térden állva adtam hálát a jó Istennek, hogy így meghallgatta a könyörgésemet. És azután még buzgóbban imádkoztam.

1945. február 28. Első napokban nagyon reménykedtem. Mindenki bizakodó volt. De február közepén keresztapa megmondta, hogy minden el van veszve. Rettenetes éjszakáim voltak. Nem bírtam aludni, állandóan Jenő járt eszemben és nagyon aggódtam érte. Egyre jobban és jobban soványodtam. Anyukáék már aggódni kezdtek értem, de én csak nem akartam belenyugodni, hogy Jenőt így elveszítsem. Imádkoztam, könyörögtem Istenhez, hogy legalább nyugalmat adjon nekem. És adott! Úgy hittem és bíztam a rossz hírek dacára, hogy Jenőm él! Kislányom volt egyetlen örömöm, de az úgy fájt, hogy édesapja nem örülhet neki. Béla bátyám olyan helyes volt, azt mondta Jenő biztosan él, mert Juditka mindig kacag, olyan aranyos az én kis angyalom.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Majd a szíve szakadt meg a fájdalomtól, amikor októberben Jutkát, és a kis apróságot magukra hagyta a vonaton. Arra sem volt ideje, hogy megvárja a vonat indulását, minél előbb vissza kell jutnia Gödöllőre.

Másnap hajnalban, – október 12-én, – a lakásuk belső udvarán, a fal mellé elásta az edény és üvegtárgyaikat, értékesebb apróságait. Az elásott tárgyakról készült lista egyik példányát egy palackba helyezte, a másik példányt pedig, elküldte Jutkának.

A front egyre közeledik Pest, illetve Gödöllő felé. Jelenleg Vác, Aszód, Isaszeg, Ferihegy, Kispest a támadási vonaluk.

Őrseitől befutott jelentések szerint Veres-egyháza már lángokban áll, kénytelenek voltak Cinkotáig hátrálni, ahol Szentestéig berendezkedett. Amikor Budán Karácsony napján bezárolt a gyűrű, kilátástalan helyzetükben Cinkotát is fel kellett adniuk. Az őrsök gyakorlatilag megszűntek, mert a legénységet tábori csendőrökként beosztották a védelmi erőkhöz, Jenőnek meg a Várban, a Belügyminisztérium Úri utcai épületében kellett jelentkeznie. A nyilas minisztérium már elmenekült

Szombathelyre, az épületben csak a csendőrség részlege maradt.

Az oroszok elől Pestről menekülő ember-tömeg nyugat felé már nem tudott továbbmenni, bezúfolódtak a budai házak pincéibe élelem, villany, és víz nélkül.

Éheznek!

Közben leesett a hó is!

Jenő, a szegényes cókókjával együtt leköltözött az óvóhely egyik szegletébe. Kint tartózkodni veszélyes, mert a szovjet repülőgépek, egész nap bombáznak, és csak úgy vaktában géppuskáznak a földre. Néha német szállítórepülők is megjelennek, löszert és élelmet dobálnak le.

Kovács százados, ez a világéletében tevékeny ember, most tétlenségre, semmittevésre van utalva. Kilátástalan helyzetben érzi magát. Ma még valahogy csak él, de hogy holnap mi lesz, azt csak a Jóisten tudja. Állandóan csak Jutkára és imádott kislányára gondol. Most örül csak igazán, hogy rá tudta venni Jutkát, hogy hazautazzanak, ott biztonságban lehetnek, nem éheznek, és talán az éjszakájuk is nyugodtabb.

Még most is világosan emlékszik arra, hogy Jutkát órákig kellett gyözködnie, hogyha az oroszok már a Dunántúlon harcolnak, akkor okvetlenül menjen ki Németországba. Mivel a nyolc hónapos

csöppség nehezen bírná a nélkülözést, őt pedig, – nem szívesen, – de a szülőknél kell hagynia.

Akkor Jutkát, még sohasem látta ilyennek. Szeme villámokat szórt, felemelt hangon, majdnem kiabálva vágta hozzá:

–...hogyan hagyjam itt az én drága Juditkámot? Az egyetlen, aranyos véretem? Mit képzelsz? Milyen anya lennék, ha itt hagynám, azért, hogy mentsem a bőrömet? Hát ilyen anyának gondolsz? Szégyellhetnéd magad!

Jenő magához szorította a már zokogó anyát, puszilgatta, simogatta, becézgette, megértette felháborodását. Nagy-nagy türelemmel, hosszú időbe tellett, amíg sikerült meggyőznie Jutkát, hogy nincs más lehetőség, a háború úgyis nemsokára befejeződik, azután mind a hárman ismét boldogan együtt lesznek.

Napjaik meg vannak számlálva. Reménytelen a helyzetük.

Január 18-án Pest elesett! A németek reggel felrobbantották a Lánchidat és az Erzsébet hidat. Hiába járja Budát egy hangszórós páncélautó, és egyre csak azt harsogja, hogy tartsanak ki, mert a felmentő német csapatok 17 kilométerre vannak, de senki nem hisz a szólamnak. Az egész, valamikor szépséges Buda, ma romhalmaz. Kiégett romos házak, gépkocsik nagy összevisszaságban. Volt

„kegyelmes” urak koldulnak egy kis alamizsnáért. A parkokban gyerekek, férfiak és nők halomszámra fekszenek mozdulatlanul.

Január végén az alkoholtól bűzös „davajlegények”, már a Vérmezőn járnak házról-házra, keresgélve „nyemciket”. Az üszkös, romos királyi Vár, és üzletek kifosztva, az ezüsttükros előkelő éttermek, kávéházak termeiben, meg a még életben lévő lovak ropogatják szénájukat.

Aki csak teheti, a házak pincéiben, az óvóhelyeken próbálja átvészelni az ostromot, de nincs menekvés, megbújni nem lehet, sok helyen a megfélemlített házfelügyelők hívják rá a ferdeszeműek figyelmét, egy-egy biztonságosnak látszó kis helyiségre.

Február 12-én délelőtt ordítózás, géppisztolyropogás kíséretében félvad tekintetű vöröskatonák ellepik a BM óvóhelyét.

– Nyemecki szoldát, nyemecki szoldát! Igyi szuda!, – kiabálják folytonosan.

Egy BM-es idősebb civil dolgozó, aki kicsit tud oroszul, visszaharsogja: – *Nyet nyemeckovo szoldáta, tolykó vengri*, . (Nincs német katona, csak magyar,)

A géppisztolyukat állandóan lövésre tartó katonák gyűrűjében, feltartott kézzel, egyenként kellett elvonulniuk, az egyenruhásokat azonnal kiemelték, a civileket meg egy különálló csoportba

terelték. A katonáknak a derékszíjukat is le kellett oldaniuk, és egy nagy halomba dobálniuk. Azután „Ura!” „Ura!” kiabálások kíséretében megkezdődött a karórák zabrálása.

Értékeiktől és reményeiktől megfosztva gyülekeznek az épület előtt. Fegyver és derékszív nélkül, kibontott lobogó köpenyben, fejük mögött összekulcsolt kézzel egy nagy tömeg német csoportot kísérek valahová az őrzőik.

Megindul a mindent beborító hóesés!

Megindulnak! Letörten lépegetnek a puha csöndben, egy-egy keserű gondolatot váltva a szomszédjukkal. Az utcákon szertefekvő halottak, kékes köpenyükben bepólyázott német sebesültek, rajtuk átüt a vér sötétvöröse. Most már senki nem törődik velük, magukra hagyottak, és vagy a fagyhalál, vagy egy jól irányzott golyó szabadíthatja meg őket a szenvedéseiktől.

Késő délután fáradtan és elcsüggedve megérkeztek a Tárogató utcába, egy nagy épület udvarába, amit állítólag a németek laktanyának használtak. Egyre több és több foglyot zsúfoltak itt össze, pár nap múlva szalmát és szalmazsákokat hoztak, hogy éjszakánként, legyen hol aludjanak. Napközben megették, a 2 adag híg krumplilevesüket, azután meg csak tengtek-lengtek, hátha ismerősre akadnak.

Jenő előrelátó volt, mert két postai levelezőlapot őrizgetett zubbonya zsebében, és most végre talált egy kis csendes helyet, hogy az egyiket Jutkának, a másikat pedig az édesanyjának megírja Merseváttra.

A tábor körül megjelenő civil érdeklődőket az örök állandóan elzavarták, Jenő is állandóan ott sétálgatott és egyszer sikerült kicsempészni a két levelezőlapot bízva, hogy bedobják a postaládába.

Március 23-án reggel, nagy kiabálások, sürgetések közepette összeterelték a tábor lakóit, hogy egy másik, sokkal jobb lágerbe kell átmenniük, ahol majd állítólag mindenki megkapja a céduláját és hazamehet.

– Popját! Popját! (ötösével, ötösével) kiabálják sürgetően az örök, amíg nagy nehezen, ezt az alakzatot nem ismerő foglyokat, végre sikerül, valamilyen formában összeterelni.

A menet megindul, de most már lefelé a Duna irányába. A felrobbantott hidak, a rommá lőtt város képe iszonytató, kétségbeejtő. A dunai pontonhidak előtt egy órai várakozás után mehetnek át a pesti oldalra. Itt már a civilek kíváncsian nézegetik őket, de mindenkit elzavarnak, aki kérdezni mer tőlük valamit.

Itt is mindenütt rom és rom, hullákat már nem látni, de a Nagykörúton a menetük nem folyamatos,

állandóan kerülgetni kell valamilyen kiégett villamost vagy autóbust.

Ráfordulnak a Rákóczi útra, a Keleti pályaudvarnál, meg a Kerepesi útra. Sokan már megismerik a Ferencz József lovassági laktanyát, amikor a Hungária körút sarkánál, mint a birkákat beterelik őket a laktanya hatalmas udvarára. Ez, a most már hadifogolytábor, valóban jobb, mert szalmazsákokon alhatnak, igaz hogy két zsákon, hárman.

Ezt a laktanyát is körbeveszik a civil érdeklődők, akik a hozzátartozóikat keresik, az örök sikertelenül próbálják elzavarni őket. Az összeköttetésre a „kőpostát” használják, aminek lényege az, hogy a levelet egy kavicsra csavarják és kidobálják a Hungária körútra. Reménykednek, hogy majd egy „jótét lélek” valahogy értesíti a címzettet. A mostani zűrzavaros időben egy ilyen jószágos értesítés, nagy megnyugvás a hozzátartozóknak, és reménység, hogy arról, akiről eddig semmit nem tudtak, él és fogságban van.

A viszonylag kényelmes életüknek egy hét után vége lett, mert 30-án, – nagypénteken – kora reggel sorakozó, – Popját! Popját! Ácsorgás, számlálás, azután megint számlálás, amíg sokadszorra mégiscsak sikerül, és „*bisztré, bisztré, davaj, davaj*” sürgetések közepette vánszorogni kezdtek a Kerepesi úton a Fehér útig, azután rátértek a Jászberényi útra. Jenő a 34 évével jól bírja a

gyaloglást, de az idősebb törzstisztek sokszor rimáncodnak egy kis pihenőért. Hosszabb pihenőt csak akkor engedélyeztek, amikor elhagyták a várost. A vizet, ételmet osztogató lakosságot sikerült visszakergetniük, a levegőbe lőtt sorozatlövésekkel. Késő délután, a 20 kilométeres menet után félholtan érkeztek meg Gyömrőre. Egy magas drótkerítéssel elkerített raktárépületben sikerült összezsúfolni a tömeget. Egy katonai gulyáságyúban főzött híg köles levessel, csillapították éhségüket. Hajnalban a leves osztás megismétlődött, azután négyszeri számolás után, megnyugodva, hogy senki sem szökött meg, továbbhajtották a nyáját.

Összesen 6 napig vánszorogtak a 70 kilométeres úton, a lakosság áldozatkészen kenyérrel, vízzel, szalonnával, csillapította éhségüket, de most már az örök sem zavarták el őket. Fáradságos útjuk végcélját, a jászberényi laktanyát, április 4-én elérték, most már napokig, csak a semmittevés következett.

TIZENHARMADIK FEJEZET

A szép, kissé szeles, csípős tavaszi napsütéses időben, amikor a vasárnap délelőtti miséről hazafelé menet már a házuk előtt voltak, 12 kor megszólaltak a szirénák.

– Apucikám, ne vacakolj már annyit a kapuval, nyisd ki gyorsan, le kell vinnem Juditkát az óvóhelyre, – mondja ijedtében gyorsan Jutka, és máris kapja a kicsit ki a kocsiból.

– Ne ijedj meg kislányom, ez csak olyan „kisriasztás”, biztosan megint csak átrepülnek fölöttünk a gépek, – mondja István nagypapa, megnyugtatóan.

De nem lett igaza!

Igaz, hogy a 118 bombázó átrepült felettük, de közben egy nagy kanyart megtettek, hamar visszajöttek, azután meg süvítő hangok, és robbanások.

A szükség-óvóhelyként kialakított pince-részben már minden ott van, ami esetleg egy többnapos ott tartózkodáshoz szükséges. Korábban már volt példa rá, hogy egy kis időt ott kellett tölteniük, de olyan támadást, mint a mostani, még nem éltek át.

Remeg a föld, házak kártyavárként omlanak össze, az egyre erősödő repülőgépzúgás után,

bombák sivítva hullnak a földre, hogy romboló, emberek százainak halálát okozó, feladatukat teljesítsék.

Egy darabig csönd! Talán elmentek? Nem! Csak most kezdődik a második sorozat, azután a harmadik, a negyedik és végül az ötödik, A pincében mindenki imádkozik, csak a kis Juditka nevetgél. Talán viccnek veszi a csattanásokat, a távoli gépágyúk kelepelését és a sivítás utáni dörrenést.

Meddig tart még Istenem?

Talán már egy órája, vagy még annál is több!? Nem! Az örökkévalóságnak tűnő öldöklés mindössze húsz percig tart. A hirtelen beállt csönd közben megszólaltak a szirénák, jelezték, hogy vége. Felmehettek a lakásukba, hálát adva Istennek, hogy ezúttal is megkímélte őket.

Jutka a pincében nemcsak magukért, hanem azért az apáért, hűséges férjért is imádkozott, akiről már igen hosszú idő óta semmit sem hallott. Aki nap, mint nap, ilyen veszedelemnek van kitéve, biztosan őértük is aggódik. Tudja, hogy semmi baja, mert ő megérezné, ha valami történe vele, ő és párja, már egy test és egy lélek.

Ebéd után István nagypapa, Béla fiával együtt körbejárja a várost, mélységesen megdöbbenette őket a letakart holttestek látványa. A jól értesültek

szerint, 300-ra tehetőek a meghaltak, a sebesültek számát még csak nem is találgatják.

Odahaza minden kárról, amit láttak, részletesen beszámoltak. Egy, egy „te jó Isten” felsóhajtás közben beszéltek, a Nagytemplom, a Városháza, a Püspökvár, a Megyeháza ismert épületek romjairól, arról, hogy a Belsikátorban házak omlottak össze, a Kossuth Lajos utcában, pedig egy ház sem maradt épen. Amikor a telitalálatot kapott Palace szálló romjairól beszéltek, Jutka akaratlanul is felsóhajtott:

– Édes Istenem! Az is elpusztult? Egy emlékkel kevesebb, mert ott ismerkedtem meg Jenőmmel!

Jenőnek tett ígérete hirtelen az eszébe jutott. Úgy néz ki, hogy sajnos közeledik az a nap, amikor lelketlen anyaként itt kell hagyni imádott kislányát. Örök vitában állt lelkiismeretével, de végleg úgy döntött, hogy betartja ígéretét.

– Kislányom azt javasolom, hogy a drága unokámmal, és édesanyáddal, menjetek el pár napra Mersevára, az egy kis falu, azt biztosan nem bombázzák, legalább egy darabig nyugalomban lesztek.

– Én szívesen elmegyek, legalább az édes-mama is örülni fog az unokájának, de mi lesz apucival és Bélával itt egyedül?

– Mi lenne? Már nagyfiúk vagyunk, tudunk vigyázni magunkra. Rózsika majd főz nekünk, nem fogunk éhen halni, valahogy majd csak megleszünk nélkülületek.

Jenő édesanyja nagy öröme, március 7-én váratlanul megérkeztek. A kis faluban csend, nyugalom és béke honol. Néha-néha repülők átdübörögnek ugyan a falu fölött, de őket nem bombázzák, azért még, a szirénákat sem kapcsolták be, minek ijesztgetni feleslegesen a lakosságot!

Napjaik és éjszakáik nyugodtan teltek volna el, ha Jutka nem gondol örökösen Jenőre és most édesapjára és bátyjára. A naplóírást nem hanyagolta el, szorgalmasan beleírta a Jenőnek szóló leveleket.

Mersevát, 1945.március 11..

Édes jó Jenőkém! Így írok Neked levelet, és ha hazajössz egyszerre olvasod el őket. Itt vagyunk Mersén, a Te otthonodban már 4 napja. Megint írok Neked, mert ma olyan nehéz a szívem! Rosszat álmodtam Rólad. Annyit gondolok Rád és imádkozom Érted! Édes kis Uram, nagyon vágyok utánad! Mikor ölelhetlek már meg? Juditkánk olyan aranyos! Ugye gondolatban Te is itt vagy velünk? Juditkám az ölemben ül és egyre csak azt mondogatja, hogy „papa” „papa”! Ilyenkor úgy elszomorodik a szívem. Miért is nem lehetünk

együtt?! Vagy az talán már túl sok boldogság lenne? Igen sokat aggódom Érted, hogy milyen sorsod van? Van-e ennivalód, ruhád, nem vagy-e beteg? Istenem oly rettenetes ez a bizonytalanság felőled. De látod erős, nagyon erős a Te asszonyod, mert belül vérző szívvel, de kívül mégis végezhetem a napi munkámat és még énekelek is Juditkánknak! Ugye ezért meg fogsz dicsérni! Lehet, hogy a jó Isten próbára tesz bennünket és ugye ezt meg is álljuk csak Te kibírjad ezeket a szörnyű és nehéz hónapokat. Imádsággal és Hozzád szálló meleg szeretetemmel segítelek benne! Ma be is fejezem levelem. Isten segítsen! Szerető csókkal örökké a Tied.

Az utóbbi napokban a falu mindennapi nyugodt élete megváltozott. Egyre-másra magyar és német katonai alakulatok vonulnak át a községen, az eddigi nyugalmat az átvonulók hangoskodása zavarja meg. Idegesség vibrált a levegőben, tudták, hogy a front közeleg, nemsokára vége a békés nyugalomnak, minél előbb vissza kell menniük Szombathelyre.

Vasúti közlekedés már nincs. Túl közel vannak az oroszok, csak gyalog, szekérrel, vagy autóval lehetne hazamenni. Jutka kétségbeesve a postáról felhívta keresztapját, aki szombathelyi

hadtestparancsnok, de most olyan helyzetben van, hogy nem tud értük autót küldeni.

Jutka a nehéz helyzetben nem veszíti el a fejét, mivel kitűnően beszél németül, rávette egy német katonai teherautó vezetőjét, hogy egy doboz cigarettáért, vigye el őket Szombathelyig.

A sofőr kijelentette, hogy neki csak valamilyen „Osztfi...kimondhatatlan nevű városba kell mennie, ha az is jó, akkor gyorsan bújjanak el a ládák között.

– Osztfi?... igen...Ostffyasszonyfa, község, az is nagyon jó lesz, közel van Szombathelyhez, mondta Jutka, gyorsan megkötötték az üzletet és elbújtak a ponyva alá.

Amikor a községben lekászolódtak a teherautóról, már kezdett sötétedni. A menekülők áradata miatt, azonban a községházát nem zárták be. Jutkának is megengedték, hogy keresztapjának telefonáljon. Most már ígéretet kapott, de időpontot még nem, az a lényeg hogy legyenek nyugodtak, majd valamikor, értük megy egy autó.

Egy szegletben meghúzták magukat, próbáltak szundítani, de ez a nagy jövés-menésben, majdnem lehetetlen volt. Éjjel 2 óra tájban a keresztapa sofőrje megkereste őket, reggel kimerülve, holtfáradtan, izgalommal tele, már otthon voltak, saját ágyukban.

– Édes kislányom! Sajnos bekövetkezett az az idő, amire Jenő kért, hogyha közel lesznek az oroszok, akkor menekülj ki Németországba, és a kicsit meg hagyd itt náluk. Sajnos ez a horda egy-két nap múlva előzőnli városunkat, és akkor már késő lesz megszabadulni tőlük.

– Igaz, hogy megígértem Jenőnek apucikám, de sehogyan sem tudom megtenni. Sehogyan sem tudok elválni a drágámtól, – mondja sírva Jutka.

– Jól van, jól van kislányom! A keresztapád nagyon szeretne beszélni veled, arra kér, hogy most menj be hozzá a parancsnokságra.

– Most elmegyek hozzá, mert meg kell köszönnöm neki, hogy sokszor megsegített, de nem ígérek semmit, bízom abban, hogy a Jóisten meg fog segíteni, és Jenőm is megbocsát.

A keresztapa örömmel fogadta a mostanában régen látott Jutkát, de a rengeteg elintéznivalója miatt most nem volt ideje a „lelkizésre”, katonásan csak annyit mondott:

– Juditkám! Édesapádékkal már mindent megbeszéltem, ők vigyázni fognak a kis Jutkára, Te meg a legszükségesebb dolgaiddal együtt holnap reggel 6 órára legyél készen. Keresztmamád és Böskével együtt érted megyek és meg sem állunk Bécsig. Szerintem egy-két hónap múlva már itthon is lehetünk.

– De!....

– Nincs de! Ez parancs! Tudod, hogy nagyon szeretlek, Jenőt is nagyon megkedveltem, de az adott szavadat nem változtathatod meg! A jó Isten áldjon, remélem, hogy rövidesen mindnyájan hazajövünk, – mondta, ezzel útjára bocsátotta, mert rengeteg elintéznivalója volt.

Sírva csomagolt. Nem is tudta hirtelen, hogy mit vigyen magával. Ez is kellene, meg az is kellene, de hogy fogja tudni majd cipelni, ha már nem lesz autójuk. Nagy nehezen egy kofferba sikerült begyömöszölni dolgait, azután már csak a kis Juditka becézgetése, babusgatása volt hátra. Gyötrelmes éjszakájuk volt, mert a bombariadó miatt a pincében várták a reggeli 6 órát.

Pontos időre megjött az autó, megkezdődött a búcsúzás keserves pillanata. Jutka szíve a fájdalmában majdnem megszakadt, amikor utoljára megcsókolta anyucit, apucit, Béla bátyját. Pisti, mint Ludovikás hallgató, még januárban kimentek. Legutoljára a mosolygó szemű kislányát, ölelte, csókolta, akinek rózsaszínű sima arcát, a zokogó édesanya záporozó könnyei teljesen beborították.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Április 4-edike óta itt tespednek, lógatják a lábukat Jászberényben, hiszékenyen elhiszik, amit az rh (rémhír) terjeszt és kiéhezetten, reménykednek abban, hogy nemsokára megjelenik az orosz bizottság, mindenki megkapja a papírját. A tartalékosok hazamehetnek, a ténylegesek meg az új nemzeti hadsereg állományába fognak tartozni.

A hiszékenységüket hamar elmosta a valóság, amikor 10-én a szokásos indulás előtti többszöri számlálás után megindultak a vasútállomás felé. Szerelvényük az állomáson kívül egy mellékvágányon állt, negyvenesével betuszkolták őket a tikkasztóan meleg, bűzös marhavagonokba, és rájuk tolták az ajtót.

Nemsokára megindultak.

Fegyvernek, Vámospércs, Nagykároly, Szatmárnémeti és Bustyaháza érintésével április 13-án végre megérkeztek Máramarosszigetre.

Jenőnek, a vámospércsi kényszerű várakozás közben, a vagon repedéséből sikerült kicsempészni egy levelet, kérte a megtalálót, hogy értesítse a címet, hogy fogságban van. Bizakodott abban, hogy a sok kidobott levelei egyike majdcsak valahogy hazaérkezik és megnyugodnak, hogy még életben van.

Nincsen olyan perc, hogy ne gondolna az otthoniakra, szeretteire, családjára. Bízott Jutka szavában, bárcsak az anyai féltés miatt ne változtassa meg ígéretét, és nyugodtabb helyen várja ki a háború végét. Az, hogy nemsokára befejeződik, abban mindenki biztos volt, csak a napok, vagy hetek időpontjában voltak eltérő vélemények.

Háromnapig keserves, élelem és víz nélküli utazás után április 13-án, ráadásul pénteki napon, – ami a babonások szerint nem sok jót jelent, – megérkeztek a magyarokkal és németekkel zsúfolásig megtelt, máramarosszigeti szovjet átmenő fogolytáborba. Itt fürdés, fertőtlenítés és teljes szőrtelenítés következett, majd nagy nehezen, –mint a heringek – ki-ki megtalálta a fekvőhelyét.

Élelmezésükben is változás állt be, mert az eddigi híg köles, vagy hajdinakása helyett, most kukoricakásával csillapíthatják éhségüket.

A lágerban állandó a jövésmenés. A lágerparancsnok most azt találta ki, és ez valóban egy helyes intézkedésnek látszik, hogy az összes magyar tisztet egy nagy csoportba gyűjti össze. Első lépésként szovjet és magyar törzstisztekből álló bizottság előtt kell megjelenni mindenkinek, aki tisztnek vallja magát. Mivel a zabrálások alkalmával általában az iratokat is elvették, kevesen vannak,

akik tisztí mivoltukat igazolványokkal tudják igazolni.

A bizottság magyar tagjai a kérdezettek válaszaiból azonnal meg tudják állapítani, hogy az illető valóban tiszt–e, vagy csak annak vallja magát.

– Téged ismerlek, a Délvidékről, 41-ben Újvidéken egy megbeszélésen találkoztunk, a nevedre sajnos már nem emlékszem, de igazolni tudlak, hogy valóban csendőrtiszt vagy.

– Kovács Jenő csendőr százados vagyok, én azonnal megismertem az alezredest.

– Jó, jó fiam erről majd még beszélgetünk, egy nyugalmasabb helyen.

Jó páran voltak, akik kiestek a rostán és kénytelenek voltak otthagyni a tisztí csoportot.

A naptár szerint már itt van a megújuló természet, a kikelet ideje, de csak a naptár szerint, mert a valóságban napok óta esik az eső, kellemetlen hideg szél fúj, majdnem hogy télies az idő.

Napról-napra újabb, meg újabb rémhírek kapnak szárnyra. Egyesek esküdöznek, „biztos forrásból tudom”, hogy az ötven éven felüli legénységet hazaengedik, valamint az idős tartalékos tiszteket, különösen a tanítókat és tanárokat, mert azokra nagy szükség van az őszi iskolakezdéshez. Hírek szerint a tiszteket egy tisztí fogolytáborba

viszik, ahol nem kell dolgozniuk, fizetést és tisztíkosztot kapnak.

A láger bejáratára már ki lehetne írni, hogy – MEGTELT –, de mindig újabb, meg újabb foglyokat hoznak, azokat mégis sikerül valahová bepréselni.

Május 9-én hajnalban, a szokásos kongatás helyett, puskaropogásra, orosz kiabálásokra riadtak fel a tábor lakói. Sokan azt hihették, hogy vége a fogságuknak, kitört a Harmadik Világháború, mehetnek haza, pedig annak pontosan az ellenkezője volt igaz.

– Vojna kaput! Vojna kaput! (Vége a háborúnak) ordították a „davajlegények”, közben a levegőbe lövöldöztek örömeikben.

Az oroszok késő délutánig mulatoztak, a színüket sem lehetett látni, természetesen ők jobban örülnek a békének, mint a hadifoglyok, akiknek már korábban befejeződött a háború.

Késő délután sorakozó volt az udvaron. Német és magyar nyelven felolvasták, hogy a németek éjfélkor letették a fegyvert, kapituláltak, véget ért a háború Európában.

A következő hetekben még jobban megélénkült a tábor. Magyar betegekből, sebesültekből és öregekből transzportot állítottak fel a szovjetek, azt hírsztelték, hogy ezeket hazaviszik. Ezután majdnem minden héten németekből összeállítottak

egy-egy 2000 fős szállítmányt, el is mentek, de hová, azt rajtuk kívül senki nem tudta, legfeljebb csak találgatták, talán Szibériába.

A 2500 magyar tiszt szállítására június 7-én került sor. Amikor felsorakoztatták őket, kihirdették, hogy elszállítják őket, nyugodjanak meg, mert nem Szibériába, hanem csak a Don mellé. Az új helyükön jobb elhelyezésben és kosztban lesz részük, aki akar dolgozhat, azért fizetést kap, és a békekötés után hat hónappal, mindenkit hazaszállítanak.

A hiszékeny optimisták, akik minden hazugságot fenntartás nélkül elhisznek, hamar kijózanodtak, mert kilencvenesével egy ötventonnás vagonba kerültek, kényelmes pullmankocsik helyett.

A hosszú szerelvény éjfél felé lassan, komótosan kigördült az állomásról az ismeretlen cél felé. Napokon belül elhagyják a Kárpátok fenyőerdős vidékét, azután sík vidéken robog velük a kerekés börtön. Sokan a kis ablakon keresztül ismerősnek vélik a tájat, mert 1942-ben már jártak errefelé. Akkor bizonyosodnak meg teljesen igazukról, amikor Gomel város pályaudvarán kívül, egy mellékvágányon rostokolnak majdnem két óráig, ahol tíz emberre egy vödör levest kapnak, azután tíz-tíz percre a sínek mellé vagonként lekuporodhatnak a természeti szükségletük

elvégzésére. Már pedig az a szerencsés ember, aki ilyen rövid idő alatt, azt el tudja végezni!

Napok óta robog velük a szerelvényük, azután valahol a nyílt sínen megáll, órákat várakozik, majd továbbgurul. Hosszú az út. Olvashatatlan nevű helységeken haladnak tovább, a 42-esek esküsznek arra, hogy valóban a Don felé robognak.

Az egyik reggelen megállnak egy letarolt fenyőerdőben, a vasúti sínek mellett a fák ötven méter távolságban végig kiirtva. Futótűzként híre megy, hogy megérkeztek a végleges helyükre, innen már csak 30 kilométer a város, ahol kirakodnak. Nemsokára a szovjet mozdonyok jellegzetes, hajókürthöz hasonló, dudálására, szuszogva megállnak, megérkeztek Usmanyszkaja állomásra.

Sorakozás után menetük elindult a városon keresztül, amikor az egyik elcsigázott fogoly hangosan megszólalt:

– Vajon hányadika lehet?

– Most ez a legnagyobb problémád? – ne felejts el, június 16-odika, szombat van, –válaszolt Jenő, aki a zabrálás elől dugdosott naplójában mindig pontosan feljegyezte a napokat.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

A Vörös Hadsereg ellen menekülők áradatra ellepte az országutakat. A lakosságon kívül, a nyilasok Budapestről Szombathelyre és a környező városokba telepített minisztériumai megint csomagoltak és megindultak a biztos menedéknek látszó Németország felé.

A keresztmama és lánya Erzsébet napokig vigasztalta a zokogó Jutkát, aki egyre csak azt hajtogatta fájdalmában, hogy „milyen anya az, aki otthagyja a gyereket, azért, hogy a bőrét mentse.” Vágyódott a kis Juditka után, a másik fájdalma, hogy Jenőről hónapok óta semmi hírt nem hallott. Semmi sem érdekelt, pedig a karaván már Graz felé közeledett. Jutka még arra is vállalkozott volna, hogy gyalogosan visszainduljon imádott kislányához.

Grazban meglepetésükre az osztrákok mindenkit, leszállították az autókról, és helyettük a szekerek sokasága várakozott, hogy a csomagjaikat felrakják a kocsikra. A lakosság szeretettel fogadta a menekülteket, igyekeztek élelemmel és vízzel támogatni őket.

A keresztmama idős kora miatt felült a csomagok tetejére. A keresztapapa, a szombathelyi

hadtest vezérőrnagya a nagy kavarodásban eltűnt, biztosan felkereste a menekült tisztársait és családtagjait. Nem kereshették tovább, mert a menet megindult, Erzsébet és Jutka pedig, – úgy mint a többi menekült, – a kocsi mellett gyalogolt.

A menekülők áradata elkerülte Tirol hegyeit, két éjszakai pihenő és sok-sok kilométer gyaloglása után kijutottak a sík területre.

– Vajon merre járhatunk? Legalább lenne egy térképünk, akkor meg tudnám mondani, hogy milyen várost látunk ott a messzeségbe.

– Ha lenne, akkor sem érnék vele semmit, mert ahhoz én nem értek, – mondja Jutka csüggedten.

– Én pedig értek hozzá. Tudod, hogy katonalány vagyok, és apu megtanított engem erre is, – dicsekedett Erzsébet.

Fogalmuk sem volt, hogy merre járhatnak, de Jutkát ez egyáltalán nem is érdekelte. Gondolataiban állandóan a kis Juditka, Jenő és szülei sorsáért aggódott.

Még mindig nem kezdett el igazán tavaszodni, pedig már április vége felé járnak. Mindennap egy-egy rémhír javítja, vagy megkeseríti az életüket.

Az egyik kisvárosban vége volt a kényszerű menetüknek. A város szélén, egy mellékvágányon

igen hosszú szerelvény várakozott, de nem személykocsikkal, hanem „marhavagonokkal”.

Mindegy volt!

Még a földre szórt szalma is jobb lett volna, mint a napok óta tartó gyaloglás, ha megindult volna alattuk. Szerencsére a szalma, nem a földre, hanem a vagonok aljára volt szórva, és meggyötörve, félájultan nyújtózkodhattak ki a vagon padlóján.

A több napi tartózkodásra úgy berendezkedtek, hogy a menekült honvédség gulyáságyúi rendszeresen ellátták őket meleg étellel. Jó volt, hogy tető volt a fejük felett, mert volt olyan idő, hogy három napig egyfolytában esett az eső.

Ráérnek!

Nem sietették a szerelvény indulását, de egy nap mégiscsak kigördült velük a vonat. Annyit megállapítottak, hogy nyugat felé mennek, mendegélnek, többször állnak, mint mennek. Berendezkedtek a vagonlakásra, csak reménykedtek, hogy egyszer majd csak mindennek vége lesz, és hazafelé indulhatnak.

A reménységük nem maradt álom, mert utazásuk közben valamikor május elején tudták meg, hogy vége a háborúnak, a németek letették a fegyvert. Az optimisták azt hitték, hogy napokon belül hazamehetnek, de most is a pesszimistáknak volt igazuk, akik ennek még fél évet jósoltak.

Igazuk volt!

Hosszú-hosszú, egy hónapi vagonlakás után, szerelvényük júniusban megérkezett Dél-Bajorországba, és Ellmosen nevű kisvárosba kirakták őket, azzal, hogy egy ideig itt kell letelepedniük. Sikerült egy szép kis szobát bérelniük, pénzzel el voltak látva, mert Jenő fizetésének egy részét Judit is megkapta márkában.

Áldották azt, hogy itt telepedhetek le, mert ez a vidék az amerikai megszállási övezetbe tartozott. Az amerikaiak a menekülttábor egyenruhás férfijait sem tekintették hadifogolynak, békében hagyták őket családtagjaikkal.

A menekülttábor felügyeletét egy amerikai őrnagy látja el, aki állítólag jól beszél németül és az irodája Münchenben van a katonai parancsnokságon.

Mivel a kisváros közel van Münchenhez, Jutka és Bözsi többször belátogat a városba. Ilyenkor Jutka áldotta szüleit, hogy a nyári vakáció idején kötelezték, hogy részt vegyen egy ausztriai nyelvtanfolyamon, és kiválóan megtanult németül.

A bajorok szeretik a magyarokat, 1730 körül Mária Terézia, sok bajor telepessel népesítette be hazánk kipusztult falvait.

Már négy hónapja várják türelmetlenül azt a napot, amikor elindulhatnak hazafelé. Ez alatt az idő alatt a rémhírek sokasága adott valós és valótlan híreket az Ideiglenes Nemzetgyűlés működéséről, az

újjáépítés megkezdéséről, az úgynevezett „moszkoviták”, Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Vas Zoltán, Andics Erzsébet és kommunista társai, nagyobb és nagyobb pozíciójú szerepvállalásáról.

– Bözsikém már nem sokáig bírom ezt a bizonytalanságot, senki nem tud semmit, csak itt rostokolunk. Eddig a Jóisten megsegített, hogy kibírjam kislányom, Jenóm és szüleim utáni vágyakozásomat, de érzem, hogy már nem sokáig bírom. Nem fogod elhinni, de tegnap az esti imám után kaptam egy égi sugallatot, hogy próbáljak beszélni az amerikai őrnaggyal, hátha valami jót tud mondani a hazamenetelünkről. Mi a véleményed Bözsikém? – fakadt ki Jutka kétségbeesetten a müncheni sétájukon.

– Isteni ötlet Jutkám! Itt vagyunk a parancsnokság közelében, próbáljunk bemenni hozzá, talán fogad két ilyen csinos magyar lányt, mint mi, – mondta nevetve Böske, – úgyis kíváncsi vagyok rá, mert azt mondják, hogy nagyon fiatal és csinos.

Az őrség egy kis huzavona után, az őrnagy engedélyével beengedte őket, barátságos kérdésére Jutka elmondta, hogy Bözsi édesapja vezérőrnagy, az ő férje meg csendőr százados, akiről hónapok óta nem tud semmit.

– Őrnagy úr! Az 1 éves kislányomat a férjem kérésére, a szovjet katonák erőszakoskodása miatt, kénytelen voltam a szüleimre bízni, és menekülni. Már fél éve, hogy vége a háborúnak és én még mindig nem láthatom a kislányomat, és a férjemről sem tudok semmit. Már kétségbe ejt ez a bizonytalanság, kilátástalan a helyzetem, – mondta Jutka és elsírta magát.

Az őrnagy türelmesen meghallgatta, végül megkérdezte:

– Sajnálom asszonyom! –és most mit tudok Önnek segíteni?

– Tegye lehetővé őrnagy úr, hogy soron kívül hazamehessek.

– Soron kívül? Egyedül? Ezt hogy képzelem? Erről szó sem lehet! A háború százezreket szakított el egymástól és az amerikai nők ezrei is hiába várják haza gyerekeik apját, vagy kedvesüket. Ön és a honfitársai, most abban a szerencsés helyzetben vannak, hogy véleményem szerint a karácsonyt már hazájukban tölthetik, – mondta az őrnagy, és újukra bocsátotta őket.

– Mond már gyorsan mit mondott az őrnagy?
– sürgette Jutkát Bözsi, – aki nem sokat értett az egész beszélgetésből. Miután megtudta, az elutasítást, reménykedve vigasztalta Jutkát.

– Nekem nagyon szimpatikus ez a jóképű őrnagy, mindig ilyet kívántam magamnak. Hiszek

neki! Szerintem, nem mondhatott többet, biztos vagyok én is benne, hogy karácsonykor már otthon leszünk.

1945. November 5., – folytatja naplóját szép gyöngybetűivel Jutka, – És egyszer csak érkezett a boldog nap! Bevagonírozás, hazaindulás. Az úton csak énekeltünk, és amikor elértük a határt, valamennyien könnyeztünk. Nagyon izgatott voltam, hiszen közeledtem enyéimhez! Istenem kit találok otthon? Áll-e a ház, Juditkám, Jenőm élnek-e? Az utolsó órák szörnyűek voltak. Megérkeztünk Szombathelyre. Erzsébettel ketten indultunk haza. Az utcánkba érünk! De a házukba nem engedtek be bennünket az oroszok. Már a szívem alig vert. Istenem hol vannak Apukáék? Akkor a szomszéd házból Irma néni kiszólt, hogy „Anyukádék nálam laknak”. Amikor bementünk hozzájuk, a megöszült Anyucikám feküdt egy heverőn, a kislányom meg éppen a bilin ült. Pipi nagynénim amikor meglátott, örömeiben boldogan kiáltott: – – Az urad él! Az urad él!és kezembe nyomott egy postai levelezőlapot:

Feladó: Tarján József fodrász, Vámospércs. 1945. ápr. 12. „Asszonyom! Főhadnagy férjét, mint hadifoglyot Vámospércsen szállították keresztül. Csókos üdvözlését küldi, remélve a mielőbbi viszontlátást. Kézcsókos üdvözléssel: Tarján József fodrász”

Boldogságomat nem tudom leírni, azt, hogy az én Jenőm él, azt szavakkal nem tudom kifejezni. A Jóistent meg arra kérem, hogy Tarján Józsefet tartsa meg további nagyon jó egészségben!

Kimondhatatlan boldogság számomra, amikor végre sírva magamhoz ölelhettem drága kislányomat, Anyukát, bátyámat és Pipi tantimat. Csak tompa fájdalmat éreztem és csak sírtam, amikor megtudtam, hogy Apukám már április 3-án meghalt. Vigasztalt az, hogy Jenőm él, fogságban van, a szállításuk alatt értesítést tudott küldeni. Ez is nagy öröm volt nekem, hiszen 10 hónapig nem tudtam róla semmit. Itthon voltunk! Hálát adtam Istennek, hogy több csapást nem mért rám. Mindnyájan nagyon boldogok vagyunk!

1945.December. Pisti öcsémtől többször kaptunk levelet. Anyósoméék is mind megvannak hála Istennek. Készülünk a Jézuskára. Még mindig a szomszédban lakunk, a mi házunkba orosz katonák laknak. Karácsonyeste Béla menyasszonya, –Toncsi – is átjött, Irma nénit, is behívtuk a szobánkba. Mikor Juditkámat magamhoz ölelve odavittem a kivilágított karácsonyfa alá, bizony hullottak a könnyeim és kértem a Jóistent, hogy a következő karácsonyra Jenőm is köztünk lehessen.

Azután bátyám borult a nyakamba, és sírva mondta: – Jucikám! Jenő és Pisti haza fognak jönni,

de a mi jó Apucink többé soha,— mondta, és együtt sírtunk szegény Anyucikánkkal.

Később elővettem Jenőm leveleit, amik a legdrágább kincseim most. Szilveszter este Irma nénihez mentünk be és a Pipi nagynénim is velünk volt. Ahogy tudtunk, búcsút mondtunk a sok fájdalmat okozó óévnek és bizakodva reméltük, hogy az új, megint boldoggá teszi családjunkat Jenővel együtt.

TIZENHATODIK FEJEZET

A magyarra átkeresztelt Uzmány, a Don túlsó partján, mintegy 100 kilométerre Voronyezstől északkeletre, a nagy orosz alföldön fekvő kisváros. A város szélén, a magas kőfallal és többszörös dróttakadállyal elkerített hajdani apácázárda szélein sötétben magasodnak az őrtornyok. Egyetlen bejárata van. A lebontott háromemeletnyi templomtoronyban azelőtt talán harang lehetett, most üresen tátong. A torony csúcsán, kereszt helyett vörös csillag hirdeti az új eszmét.

A városon keresztül, a széles földutakon, a kopott, vedlett, málló vakolatú házak között „valahová” menetelő, vánszorgó hadifoglyokat, a gyerekek sokasága, játszva, nyüzsögve kíséri. A nagyobb házak alighanem valamelyik hivatalé, esetleg pártházé, a földszintesek meg a „dolgozó népé”.

A menet a városon túl megkerült egy fenyőerdőt és egy három méter magas kökerítés elé ért. Középpütt kapu, meg egy torony. A szokásos zabrálás, többszöri számolgatás után mehettek csak be a táborba. A számukra kiutalt barakkokba úgyahogy sikerült ideiglenesen elhelyezkedniük.

Nem ők voltak a „honfoglalók”, hiszen május első napjaiban a romániai Focșani táborból 900 magyar tisztet és sok száz németet hoztak ide. A tábor előírásainak megfelelően a most érkezetteket is 20 fős szakaszokba osztották, minden barakknak egy parancsnokot kellett kijelölniük.

Az elhelyezésükön kívül az ellátásuk is tűrhető. A tábor bal oldalán egy nagy hodályba rendezték be az ebédlőt, a 20 fős szakaszok részére, a 20 személyes hosszú, durva asztalokkal, padokkal. Az ebédlő végében a konyha és az ételmezési anyagraktár.

A túlsó oldalon egymás mellett párhuzamosan épült óriási hodályok vannak. Az épületen belül a falak mentén emeletes priccsek két sora, közöttük középen ugyancsak emeletesen, fejjel egymás felé és fölé, két sor fekvőhely. Ilyen építmény négy van a táborban. Az épületek végén található a fürdőhely és a fertőtlenítő.

A tábor végén, bekerítve, egy vastag, össze-szegezett deszkalapokon, négyszögletes nyílásokkal ellátott hatalmas gödör, a fedett latrina.

Jenő és csendőrtársai már korábban megtalálták egymást, most is igyekeztek, hogy egy szakaszba kerüljenek, Lám Béla, főhadnagy, Molnár Andor főhadnagy, dr. Csete Miklós százados, dr. Polgár Barna százados, Simon László százados, Fráter János főhadnagy és Bogya András

századoson kívül rendőrtisztek voltak túlnyomórészt a szakaszban. Közöttük korban Jenő volt a legidősebb, azért őt jelölték szakaszparancsnoknak.

A táborból főképpen nyári idénymunkára a környező kolhozokba rendelték ki a foglyokat. A bab, uborka, majd paradicsom kapálásával nem volt nagy baj, csak a kaszálás technikáját kellett elsajátítani, mert azt nem tanították a csendőrakadémián.

– Jól figyeljeteK ide! Megtanítalak benneteket először arra, hogyan kell a kasza élet kikalapálni, azután meg hogyan kell megfogni a kasza nyelét. – kezdte Jenő az oktatást.

– Mi a fene! Ti ezt is tanultátok a csendőriskolán? Felkészítettek benneteket arra, hogy kell a kasza nyelét megfogni, ha majd a fogságban kaszálni kell?, – mondta nevetve egy pesti tartalékos hadnagy.

– Nem ott tanultam meg öregem, hanem a földműves nagyapám tanított meg rá, amikor minden nyáron arattam a pár holdján, csépeltem, szénát gyűjtöttem, mialatt te meg vidáman lubickoltál a Balaton hűs vízében.

A többiek vidáman fogadták a szemléltető oktatást, közben néhányan megjegyzték:

– Nem is gondoltuk volna, hogy ilyen nehéz a paraszti munka!

Az egyik esti létszámellenőrzés után kihirdették, hogy a rendőrök és a csendőrök maradjanak ott, mert összeírják őket.

– Lehet, hogy azért, mert odahaza most nagy szükség van a rendőrségre, és soron kívül hazamehetünk? – tette fel a naiv kérdését egy fiatal rendőrfogalmazó.

– Ne reménykedj! Biztosan azért írnak össze minket, hogy még véletlenül se kerüljünk bele egyetlen hazamenő transzportba se. Légy erős! Mi csendőrök, meg rendőrök a legeslegutolsó szállítmánnyal fogunk hazamenni, mert a mostani moszkovita rendszernek, mi a feketebárányai vagyunk, – hűtötte le Jenő, az optimista rendőrt.

Ismereteket, tanulnivaló szellemi termékeket közöl, okosít, szórakoztat, néha fertőz és erkölcsöket ront. Mégis azt mondhatjuk, hogy a könyv az ember nélkülözhetetlen társa, hiánya szellemi éhséget okoz, és hiányát akkor vesszük észre, amikor nincs.

Jenő már a Máramarossziget-i táborban érezte a nyomott sajtó, a „betű” hiányát, és a táborban valakinél meglátta Erdős René egyik könyvét, egy napi kenyéradagját adta érte. Mindegy volt a témája, csak magyar betű legyen.

Ezt a könyvet a sok zabrálás, motozás ellenére, sikerült magával vinnie az uzmányi

táborba. Itt már egy-két társánál látott magyar könyvet. Felcsillant a szeme, amikor az egyik fogolytársánál meglátta Fábián Gyula ifjúsági író könyvét: Hej Rákóczi, Bercsényi, Bezerédj...

Az író, – milyen csodálatos véletlen, – a szombathelyi Faludi Ferenc reáliskolában, rajztanára volt. Valósággal égett a vágytól, hogy a könyv minél előbb a birtokába kerüljön. Hosszú alkudozás után az Erdős René könyvet cserébe adta érte, némi dohány ráfizetéssel. Boldog volt, hogy volt tanárának írása az övé lett. Ezt a könyvet azután a megbízható társainak kölcsönadta. Mindig a lelkükre kötötte, hogy ha motozás, zabrálás lesz, dugdossák el.

Már augusztusban járnak, éjszakánként a szabadban alszanak egy szénakazal tövében. Mostanában már egy kicsit nyirkosak az éjszakák, esős az idő, de mindnyájan élvezik a szabad levegőt. Pár nap múlva esősre fordultak a napok, elvitték őket egy másik munkahelyre krumplit, borsót és babot szedni.

Szeptemberben három napra visszarendelték őket a táborba, fertőtlenítésre. Sok a hasmenés és a furunkulusos beteg.

A magyar hadifoglyok részére szerkesztett „Igaz Szó” című, időszakonként megjelenő újságból

egyoldalúan értesülhettek hazánk „demokratikus” átalakulásáról”. Az otthoni újjáépítési munkák során, a Magyar Kommunista Párt irányító szerepéről, és a szovjetek áldozatkész segítségéről.

A szeptember végi számban világszenzációként közölték, hogy az USA augusztus 6-án Hiroshima, 9-én pedig Nagasaki japán városokra atombombát dobott, több százezren lelték halálukat. Augusztus 8-án a Szovjetunió hadat üzent a – sebzett oroszlánnak, – Japánnak, és Mandzsuriában nagy szovjet offenzívát indított. 22-én Port Arthurba vonulnak be, 26-án meg Szahalint foglalták el.

Japán, elfogadta a szövetségesek ajánlatát és szeptember 2-án, minden feltétel nélkül kapitulált. Most lett igazán vége a II. Világháborúnak!

Az események értesülése után a lankadó optimisták új erőre kaptak, most már biztosak voltak, hogy rövidesen hazaindulhatnak.

Októberben vége szakadt a kolhozos munkáknak, egyesek különböző házaknál dolgoztak. Sokan a még földben hagyott burgonyát igyekeztek kiásni, az is valami, ha nem lennének itt, mind a földben maradna. Kezdetben nem szívesen, inkább gyanakodva látták el a foglyokat. Most már egyre többen igényelnek a táborparancsnokságtól hadifogoly munkást.

Október közepén menthetetlenül megjött a tél. A napok eseménytelenül telnek. November végén Rajk Béla hadnagy is hazaindult. Egy orosz őrnagy érte jött, állítólag hazavitte. Hogy kicsodája, micsodája ez a hadnagy odahaza valakinek, azt senki nem tudja, legfeljebb csak találgatnak. Rajk¹ magával vitte hártypapíron a foglyok névsorát, azzal a céllal, hogy otthon valami módon közzéteszi.

Odakünn hó és fagy, metsző szél fúj. Egyre nagyobb és nagyobb a hófúvás, reggelente a foglyok lapátolják a havat a barakk oldaláról. Veszélyben az étkezésük, mert elfogy a tüzelőfa. Kénytelenek a nyolc kilométer távolságú erdőből, a nyolc méter hosszúságú hatalmas fatörzseket a vállukon becipelni a táborba.

December közepén a 32 fokok hidegben, a nagy hó miatt már az ellátásuk is akadozott. Előfordult, hogy napokig csak csalánlevest kaptak, de kenyeret nem, a liszthiány miatt.

Elérkezett az első hadifogoly karácsonyuk. Az erdei tüzelőszállítás közben fenyőágakat gyűjtöttek össze, és barakkonként egy kis fácskát állítottak. A papok, lelkészek megemlékeztek a jeles napról,

¹ A kivégzett Rajk László elvtárs testvére

azután csak heverésztek a priccsen, ki-ki gondolatban odahaza volt.

Jenő megosztotta fájó gondolatait Szombathely és Mersevát között. Kislányát, aki már egy éves és nyolc hónapos, jóformán alig látta. A kis arcocskáját megpróbálta felidézni lelki szemei előtt. Vajon drága felesége Jutka, megfogadta-e a kérését, hogy meneküljön a siserehad elől? A barakk elcsendesült. Jenő szeretteiért, mindenkiért külön-külön imádkozott, amíg a jótékony álmom elszenderítette.

Két, háromhavonta, megjelent egy fehérköpenyes orvosi bizottság, de csak azért, hogy megállapítsa, ki alkalmas, vagy alkalmatlan a munkára. Hogy a mostanit, miért pont az év utolsó napjára tették, azt senki nem tudja megmondani. Lehet, hogy az ez évre előírt „normát” most akarják bepótolni? Ki lát bele az orosz lélek rejtelmes berkeibe?

Az egy kissé „teltkarcsú”, állítólagos orvosnő letolatta velük nadrágjukat, megcsipkedte fenekükön a bőrt, azután osztályozott. A három osztályzatból az első az OK, (ohne kraft=erőtlen), a második a 2-es, ezek csak belső, könnyebb munkára alkalmasak, a 3-as osztályzatúak, meg mindenre, még a legnehezebb munkára is.

Jenő és csendőrtársai, a 4-est érdemelték volna ki, mert annakidején csak válogatott, jó fizikumú legényeket vettek fel a testületbe.

Az 1946 év januárja, egy kis változatosságot hozott az életükben. Megérkeztek az első levelek! Igaz, hogy csak 30-40 darab jött, de mégis megnyugodva érezték, hogy az otthoniak végre tudnak róluk. Legközelebb még több jön, azután meg rendszeresen ez lesz az a kapocs, ami összeköti őket, Kevés vizsgáztatást fog adni, a reménytelenségben.

Nem minden levél okozott felhőtlen örömet. Sok anya megírta a fiának, hogy a felesége bizony nem bírta a sok hónapig való „nélkülözést”, titokban van valakije, csak megjátssza a hűséges feleséget.

Az ilyen, és az ehhez hasonló gyötrő gondolat Jenő agyában még csak meg sem fordult. Amiért aggódott, az csak a kínzó féltés volt szerettei iránt.

Most volt az első eset, hogy mindenki kapott egy válaszos levelezőlapot, aminek a felső részére lehetett írni, az alsó perforált részét, meg vissza lehetett küldeni a fogolynak. Jenő apró betűinek minden szavából a szeretet, az értük való aggódás, a vizsgáztatás és az erős hitében bízva, sorsuk mielőbbi megváltozása csendült ki.

A nagy hideg miatt kolhoz munkára nem volt lehetőségük, sokukat a pályaudvarra vitték vagonkirakodásra, a szerencsésebb fűró, faragók, ezermesterek egy kiállításra készültek. Jenő szakaszából Zólyomi Lajos rendőrfőhadnagy társairól készült kitűnő karikatúráit állítja ki. Dr. Nádasi Alfonz főhadnagy, tartalékos tábori lelkész, bencés szerzetes pedig, vállalta az énekkar szakszerű vezetését.

Február elején megint érkeztek levelek, de most már egy kicsit több érkezett, de még most sem a hivatalos vöröskeresztes lapok visszaküldött válaszlapjai. 14-én hazavitték Erdeit, akinek bátyja otthon állítólag miniszter, pár nappal később pedig Bogyó Pál főhadnagyot és Gerecs zászlóst, akiről semmit, Bogyóról csak annyit tudtak, hogy elismert röplabdajátékos volt.

A táborban nincsenek unalmas hétköznapiak. Egyszer fertőtlenítés, másszor zabra, azután meg hol németeket, hol magyarokat visznek Voronyezsbe munkára, pár renitenskedő foglyot meg ismeretlen helyre. Május közepén szenzációként éjfélig 1600 levelet osztottak ki. Jenő is boldogan, majdnem könnyezve olvasta hűségese felesége, Jutka örvendező, őt féltőn óvó, érte aggódó, apró betűit. Az imádott kislányukról, szeretteiről, és az eddigi életükről szóló rövid beszámolót már kívülről

megtanulta. Az erős hite újabb biztatást kapott, hogy a sötét felhők mögül egyszer, mégiscsak előbuknának a mindent éltető napsugarak.

Lassan vége a májusnak. Ahogy felmelegednek az éjszakák, a rengeteg poloska miatt alig tudnak aludni. Sokan rájöttek arra, hogy a szabadban való alvás pihentetőbb.

A hazatérési rémhírek napról napra élénkülnek, betegeket már Voronyezsből haza is szállítottak, ők meg készülődnek. Mindenki a hazamenetel lázában él. Augusztus 21-én elindulnak a vasútra, az éjszakát a szabadban töltötték, de 22-én megindult velük az ismeretlen cél, – reménykednek, – talán hazafelé a szerelvényük. Huszonötödikén reggel Moszkva pereméig értek. Hűvös barátságosan időben indulnak tovább, a szűk kis ablakon kíváncsian nézik a néha-néha kisütő nap fénycsóváit, hogy vajon keletre vagy másfelé visze az útjuk. Kihalt, fenyőligetek, gerendaházak mellett, a hajókürtjüket megszólaltató mozdonyok harsogó hangjától felriadó, szétrebbenő fekete varjúk között robog a vonatuk. A hosszú idő után előbukkanó állomásokon kevés a mozgolódás, az állomásnevek nehezen olvashatók,.. Kirov(?) ...talán Kalinyin (?)...de ezekből rengeteg van a Szovjetunióban.

– Szerintem nem haza, hanem valahová észak felé megyünk, – szólal meg csüggedten, Lám Béla csendőr-főhadnagy.

– Szerintem is! Én egy percig sem reménykedtem, hogy hazamegyünk. Ti se reménykedjétek! Vegyétek tudomásul, hogy az otthoni rendszernek mi tisztek nem kellünk. Abban is biztos vagyok, hogy legutoljára minket, csendőröket és rendőröket fognak hazaszállítani, akkor is csak muszájból, mert Sztálin nem fogja tovább etetni a munkát megtagadó magyar tiszteket, – mondta Jenő, a pesszimisták helyeslése közben.

Augusztus 28-án végre megáll a vonatuk Borovichi helységeknél. Csak állnak, állnak, hosszú órákig semmi, majd kinyitják a vagonokat, sorakozó, majd elkezdődik a számolgotás, azután megint a számolgotás. Amikor úgy néz ki, hogy nem szökött meg senki, megindul a vánszorgó tömeg a kopott, kihalt városon keresztül. Elhagyják a szélső házakat, előttük a végtelenbe vesző országút. Csak mennek, gyalogolnak a műveletlen földek között, amikor a menet eleje jobbra letér az országútról. Pár méter, taposás után, egy kétszárnyú, nagy, vasrácsos kapu előtt megállnak. A kaputól jobbra és balra a sötétségbe vész a drótkerítés és az őrtorony.

Név szerint, egyenként szólítják őket. Az őket fogadó orosz parancsnok mindegyiküktől megkérdi a foglalkozását. Az ötvenedik fogolynál az orosz ordít, káromkodik, szidja valakinek az anyját, rövidesen az is kiderül, hogy miért. Iparosokat,

kőműveseket, lakatost, asztalost és földműveseket várt, és nem tényleges tiszteket, tanítókat, tanárokat, hivatalnokokat, egyszóval hasznavehetetlen értelmiségieket, akik csak önkéntesen vállalhatnak munkát.

A 900 fogoly beengedése éjféltől tart, miután a vaksötétben tapogatózva elindulhattak a tábor ismeretlen útjain bukácsolva a félig a földbe süllyesztett barakkok felé. A priccseken fogoly-fogoly hátán, összezsúfolva, kimerülten álomba zuhanva. A hajnali ébredés utáni látvány elszomorító. Amíg aludtak, eleredt az eső, a barakkok körül tócsák, minden merő víz, sivár nyomasztó a látvány, az egész tábor inkább nyomortelepre hasonlít.

Már hűvösek a szeptemberi hajnalok. Reggel a tábor bejáratán emberfolyam kanyarodik ki, munkára hajtják őket. Az első napok fürdőzéssel és szőrtelenítéssel telnek. A táborban lévő rengeteg németet bosszantja, hogy ők kötelesek dolgozni, a magyar tiszték, pedig nem. A német táborparancsnok az oroszoknál mindent elkövet, hogy a magyarokat is kötelezzék munkára. Az intrikának engedve, pár nap múlva sorakoztatják a magyarokat és bevezetésképpen harminc fő önkéntes jelentkezését, kéri munkára.

Senki sem jelentkezett!

Arra hivatkoztak, hogy nem kötelezhető munkára, különben is nagyon legyengült állapotban vannak. Ezután a magyarok parancsnoka, Bakó Barna őrnagy és a szovjet táborparancsnok közötti vita hetekre elmérgesedett. Az orosz megtorlást helyeztet kilátásba, 30 főt kiválasztott csoportból és félig földbe süllyesztett bunkerba záratta be őket. Erre, közmegegyezésre kilencen önként jelentkeztek.

Az elzártak éhségsztrájkba kezdtek, mire a csoportból nagyon sokan követték a példájukat. A sztrájk hatására 5 nap után az elzártakat kiengedték, de az orosz őrnagy továbbra sem tett le szándékáról, felváltva ígért és fenyegetett. Csupán annyit ért el, hogy Bakó őrnagyot 180 társával egyetemben, – közöttük rendőr és csendőrtiszteket, – szeptemberben Novgorod város melletti táborba szállítsák.

A csoport egységesen itt is megtagadta a kötelező munkát, azért egyszerűen német SS-ként eladták őket a gorkiji körzetnek.

Mivel Gorkij városban (azelőtt: Nyizsnij Tagil) sem vállaltak munkát, továbbpasszolták őket a körzet ún. „feljavító és elbocsátó tábor”-ába, az Oránki községben lévő kolostor-lágerbe.

Többnapos vagonutazás végén, 1946. november elején, 5 kilométeres gyaloglás után érkeztek meg, a német és magyar tisztek részére kialakított, magas falakkal körülvett kolostor

udvarára. Szerencsére a tél még várat magára, hűvös az idő, de még a délutáni nap lenyugvó fénye egy kis fénycsóvát vet, a hagymakupolák még ép részein.

– Mióta „vojna pleni” vagyok, (hadifogoly) ilyen szép helyen még nem voltam, remélem az ellátás is ilyen jó lesz, talán itt betartják a fogoly tisztek részére előírt normát, – reménykedik Molnár Andor hadnagy.

– Szép tábor ide, szép tábor oda, de én igazán azt szeretném, ha innen már mielőbb csak haza mehetnék, mert már nagyon unom ezt a „szeretetvendégséget a paradicsomban”, – toldta meg, Nádas Kálmán zászlós.

TIZENHETEDIK FEJEZET

Sokan sok jót vártak ettől az 1946-os békeévtől. A sok jó, azonban még várat magára. Jutka is reménykedett, hogy az újesztendőben, végre együtt lehet a kis családjá, Jenő is hazajöhet a hadifogságából. Állandóan várja az új híreket, hiszen a vámospércsi fodrász júniusi értesítésén kívül semmi biztató jelet nem kapott, hogy Jenő valóban él és hadifogoly. Hiába fordultak a Vöröskereszthez, nem adtak érdemleges választ, legtöbbit a hadifoglyok feleségei értesítették egymást, ha megtudtak valamit férjeikről.

Judit is kimondhatatlan örömmel olvasta január elején, Simon László csendőr százados feleségének levelét, aki Budapestről írt, hogy közvetve tudomást szerzett arról, hogy férje és Jenő állítólag a 95. számú szovjet táborban vannak Uzmanyban.

Jenő édesanyja meghívására Erzsébettel és a kis Juditkával 3 hétre elutaztak Mersevára, egy kis feljavító kúrára. Megnyugvása tovább fokozódott, amikor Dorner Béla tartalékos hadnagy feleségétől is kapott egy nagyon hosszú levelet, amelyben megerősíti, hogy férje és Jenő az uzmányi táborban vannak. Megírja azt is, hogy még december közepén

csodálatos véletlen révén hozzájutottak egy kis cédulához, amelyben megtudták, hogy Rajk Béla budapesti hadnagyot, – Rajk László belügyminiszter testvérét, aki Uzmányból magával hozta az ottani tisztok névsorát, – egy szovjet őrnagy hazahozta.

„Az orosz tiszt, aki Rajkot hazahozta és náluk lakott, vállalkozott arra, hogy egy kis cédulát elvisz férjemnek, mert ő Uzmanyba megy vissza. Állítólag Rajk két hét alatt ért haza és ő ugyanennyi idő alatt fog visszatérni. Urad ezek szerint majdnem 100%-osan merem állítani, szintén ott van Uzmanyban” – írja szó szerint Dornerné Jutkának, a január 29-ediki levelében.

Jutkáék a három hetes „jólét” után hazautaztak, de a sok jó hír után sem volt teljesen nyugodt, azért elhatározta, hogy felutazik Pestre és felkeresi Rajkot a XI. Bertalan utca 22. sz. lakásán. A gondolatát tett követte, pesti rokonuk Horváth Lajos bácsiék szívesen meghívták. A megbeszélte időben aggódva, reményekkel telve elment Rajkhoz, aki szívesen fogadta és a fényképről mindjárt ráismert Jenőre.

A boldogságtól könnyes szemmel ment el Rajktól, közben hálát adott a Jóistennek a bizonyosságért. Rajktól még megtudta azt is, hogy egy Bogyó Pál nevű hadifogoly most jött meg, hozzá is elment,

és a névsorban nagy örömeire Jenő nevét is megtalálta.

Most már 100 %-ban megnyugodott, hogy drága férje, a kis Juditkának a papája él, és majd egyszer, reméli nemsokára, a Jóisten segítségével a karjaiban ölelheti.

Gödöllőre is elutazott megnézni otthagyt lakásukat. Majd a szíve szakadt meg az üres szobafalak láttán, mert a bútorukat a háború végén, – mint elhagyott ingóságokat, – kiigényelték. A lakás utáni igényét beadta, de a bútorokat nem kapta vissza. Tavaly októberen, amikor Jenő felültette őket a vonatra, másnap reggel az értékes evőeszközöket, porcelán étkészletet, konyhafelszerelési értékes tárgyakat a lépcsőfeljárat melletti fal mellé elásta.

A volt gondnok, Ambrus bácsi nyugdíjas csendőr segítségével Jutka az elásott tárgyakat mind megtalálta, kivéve az üvegpohár készletet, amit Tóth nevű kocsmáros előzőleg már kiásott és használt, de Juditnak mindent visszaadott.

Jutka, mint mindig, most is, hálás szívvvel gondolt Jenő előrelátására.

A 3 heti eredményes pesti „ügyintézése” után, március 26-án, most már jobb kedvvel utazott vissza, ahol a kislányán kívül, még valami nagy, nagy meglepetés várta,.....Jenő első levelezőlapja a hadifogságból.

*Kedves Feleségem és Gyermekem! 1946. II. 21.
Örömmel értesítelek, hogy jól vagyok. Meleg
ruházatban és jó viszonyok között jól bírom a telet
is. Szeretettel sokat gondolok Rátok. Ti is legyetek
nyugodtak a hazatérésemig is. Apu úgy rendezze a
földet, hogy Csehimindszenten gazdálkodni tudjunk.
Mi van a fiúkkal és Édesanyámékkal? Kislányunk
már nagyon megnőhetett? Bútorainkkal és
lakásunkkal mi van? Mindenkit szeretettel
köszöntök.*

*Titeket pedig sok, sok csókkal köszönt és ölel
Édesapátok*

Jenő

Az egy év utáni várva vár vöröskeresztes lap
mit jelentett Jutkának, arra nehéz megtalálni a
megfelelő szavakat.

A krónikás erre nem vállalkozik!

A vöröskeresztes lapon ugyancsak néhány
szó, néhány üzenet jött, de az mindennél többet
mondott. A legfontosabb, hogy a drága férj és
imádott apa él, és Isten segítségével egyszer majd ő
is megérkezik.

Jutka remegő kézzel tépte le a válasz-leve-
lezőlapot, azonnal neki kezdett az írásnak, hogy az,
aki türelmetlenül várja a választ, mielőbb
megkaphassa.

*Édes, drága jó Uram, Jenőkém! 1946.márc. 26.
Kimondhatatlan örömet szerezteél első leveleddel,
amit sokszor könnyezve olvastam fel drága
gyermekünknek Juditkánknak(Innen igyekszik a leg-
apróbb betűivel folytatni, hogy mindenről beszámol-
jon, ami eddig velük történt) ...Várlak Édes, most
már nem tart soká a távollét és itt leszel köztünk.
Istenem, de boldog nap lesz az! Várunk nagyon!
Gyere hozzám és édes kis kincsiünkhöz, Juditkához.
Sokszor csókol a sárig hű feleséged és kislányod.*

Április 16-án szerény körülmények között, ünnepelték meg, a szépen fejlődő kis Juditka 2 éves születésnapját. A Kovács nagymama megint meghívta őket, addig maradjanak nála, ameddig csak akarnak. A városi szűkös ellátás után Merseváton mindenük megvolt, csak Jenő hiányzott a családi meghitt fészekből.

Ételfeleségben nem volt hiány. Tej, tojás, kenyér, húsféleség bőven akadt számukra, csak az egyre növekvő kislány ruházatával volt egy kis gond. Jutka azt is megoldotta, az „édesmama” segítsége és irányítása mellett, szép ruhácskákat varrogatott kislányának.

A kis Juditka megszokta és megszerette a falusi életet. A nagymamát, Józsi nagybátyját, a két nagynénit rajongva szerette, a háziállatokat

babusgatta, imádott Buksi kutyája nélkül, pedig sehová sem ment.

Tavasza van. Hétágra süt a nap, a gazdaságban nincs pihenőnap, mindenki dolgozik, hogy majd a hosszú télen ne szenvedjenek semmiben sem hiányt.

– Adjon Isten! – Köszön be hozzájuk Áron bácsi, a falú öreg postása, jó hangosan, majd csak kijön valaki azért a levélért, amit a kezében lobogtat.

– Csókolom Áron bácsi! Hozott valami jót? – kérdi a házat őrző Jutka reménykedve.

– Remélem, hogy jót, de sajnos nem attól, akitől nagyon vár kisasszonykám.

Nem Jenőtől jött a levél, de mégis nagy örömet okozott Jutkának, mert öccse Pisti írta, hogy szerencsésen hazaérkezett Németországból.

– Kislányom én is nagyon örülök, hogy Pisti hazaérkezett, bárcsak Jenőm jönne már haza. Írd meg neki, hogy jöjjön el hozzánk, nagyon szívesen látjuk, biztosan jót fog neki is tenni egy kis feljavító koszt, – biztatta az édesmama Jutkát, a mielőbbi levélíráásra.

Örömteli volt a testvérek hosszú idő utáni találkozása. Június elején együtt mondtak köszönetet, mindazért a sok jóért, amiben részük volt, és hárman hazautaztak Szombathelyre.

Jutka, 1946. június 6-án a magyar törvények szerint nagykorú lett. Ő már évek óta nagykorú! Nem az évek száma tette azzá, hanem az anyaság,

férje időszakos elvesztése, és a reménytelen bizakodás.

Születésnap ajándékkul édesanyjától Prohászka imakönyvet kapott, aminek nagyon megörült, de az igazi nagy ajándék, Jenő második lapja volt, amit édesanyja címére küldött, de a szeretteihez szólt.

Kedves Édesanyám, Jutkáim és Mindnyájan! 1946-.V.10.

Előző februári lapomat Jutka címére küldtem.....én még nem kaptam meg a februári válaszlapot, de remélem útban van és a napokban befut.....Mi van az otthoniakkal? Kislányom már nagy lehet? Hát sógoraim otthon vannak-e, no és feleségem hogy van? Válaszoljanak sokszor és röviden számoljanak be mindenről. Mindenkit sokszor csókolok, a mielőbbi viszontlátás reményében. Jenő

Jutka kislányával augusztusban megint elutazott Mersevára az „Édesmamához”, egy kis kikapcsolódásra és testi felépülésre. Jenő édesanyja nagyon örült az unokájának és menyének, akit úgy szeretett, mintha a lánya lenne.

Jutka nem tétlenkedett, aranyos kis ruhácskákat varrt Juditkának. A nagymama nagyon örült, hogy ott vannak, szeptember végén csak azzal az ígéretükkel engedte el őket, hogy tavasszal megint elmennek hozzájuk. Augusztus végén megint

örömünnepük volt, mert Jenőtől megkapták a harmadik lapját.

1946.június 20.....február és májusban írt lapjaim után ez a harmadik, azonban én még választ nem kaptam. Már nagyon sokan kaptak lapokat, a mi vidékünkéről is.....igen sokat gondolok haza, mi lehet a családommal?.....Kislányom már nagy lehet, nem is tudom elgondolni, hogy nézhet ki? Hát te Jutka hogy vagy? Meleg szeretettel gondoltam Rád, különösen a születésnapodon.....stb... ..stb-.....Mindenkit sokszor csókol

Jenőtök

Aggódnak, nem tudják elképzelni, Jenő miért nem kapta meg az eddigi leveleiket, pedig ők azonnal visszaküldik a válaszlapot, mint ahogy ezt is azonnal postára adták.

A lapon kívül még volt egy örömük. Czuppon Benedek merseváti születésű hadnagy, egy betegszállítmánnyal Uzmányból hazaérkezett, Jenő üzenetével. Tőle nagyon sok mindent megtudtak az ottani életről, azért még jobban elkeseredtek a fiú, férj és apa miatt.

Novemberben öccsével, Pistivel Gödöllőre utaztak, hogy azokat a bútorikat, amik már senkinek sem kellettek, Szombathelyre szállítsák. A

szállítási költséget nem tudták kifizetni, azért azokat Ambrus bácsi házánál egy fészerbe összerakták.

Ebből az 1946-os évből sincs már sok hátra, és Jenő hazaérkezése is még várat magára. Jutkának minden gondolata a távoli hómehők felé járt, már két éve, hogy egyedül van. Édes Istenem adj erőt, a további hónapok, Isten ments...év,...vagy évek elviseléséhez,.....kért napjában számtalanszor segítséget, attól, akire mindig számíthat.

1946.december. (naplórészlet)

Gazdag Mikulása volt a kis életemnek, nagymama és Béla keresztapa jóvoltából. Nagyon örült a kis angyalom. Csak már Te lennél itthon édes Uram! Készüldtünk a Jézuskára. Sok ajándékot kap az angyalom. De éppen Karácsony estére lett beteg Anyuci. De borzasztó volt! Béla és Toncsi is itt voltak. Juditkám nagyon örült mindennek. A karácsonyfa alatt Apuciért és drága Jenőkém mielőbbi hazatéréséért imádkoztunk. Imádság közben az én hangom elcsuklott a zokogástól, így Toncsi folytatta:..... Drága kis Jézuska hozd haza az én életemet, drága jó uramat hozzánk mielőbb.

Szilveszter este Béláékkal elmentem én is a Grastyánba. Nehéz volt a szívem és bizony irigykedtem a többiekre, kik együtt lehettek a férjükkel. Vége az évnek, bárcsak a következő hazahozna Téged.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET

Az oránki láger udvarára érkezett 49 tiszt, a már őslakosnak számító többi magyar kíváncsi gyűrűjében várta a szovjet táborparancsnokság további intézkedését. Jelen esetben karanténra és fűrdetésre nincs szükség, mert egy másik táborból jöttek át. Az örök a kíváncsi kérdezősködést nem tilthatták meg, így a „régiek” megtudták, hogy Uzmany nevű lágerből hozták őket ide, és a legtöbbször a főváros ostrománál esett fogságba.

Nem sokáig ácsorogtak az udvaron, betelerelték őket az egyik templomba, a magyar, német, román és olasz tisztek szállására, hogy a három emeletes gerendákból ácsolt deszkapriccseken keressenek maguknak helyet.

A tábor a gorkiji kormányzóság Oránki nevű falujának szélén terül el. A cári világban a kolostor egyike volt a leghíresebb pravoszláv búcsújáró helyeknek. A Szentkútnak elnevezett épület, mellette egy kis tavacskával, a táborból is jól látható. A kolostorváros közepén áll az öt kupolás nagy templom, jelenleg élelmiszerraktár, a forradalom nyomai, azóta is látszanak. A nagytemplom mellett sok más épület, rendházak, kisebb templomok, keresztelőkápolna, kórház, gazdasági épületek,

szóval minden, ami a cári világban egy kolostorváros üzemeltetéséhez kellett. Ez most jól jött a szovjeteknek, mert a háború előtt az internáltak, most meg a hadifoglyok használják ezeket az épületeket, kivéve a templomokat, mert azokban most nem imádkoznak, hanem a priccseken hazamenetelről álmodoznak.

A most érkezettekkel kiegészülve, a magyar csoport létszáma 600-ra emelkedett. Munkára nem kötelezték őket, egyébként sem volt sehol a közelben munkalehetőség, a kolhoz munkán kívül.

November végén beköszöntött a komoly, zord, hideg tél. A templom lakói hólapátolással kezdik a napot. Ha reggelizni akarnak, akkor utat kell vágni a magas hóban az ebédlőig.

Éjszaka a több száz ember állandóan ingajáratban van a latrinák és a templom között. A természet nagyúr, és a jég hideg éjszakában nem kellemes 30-40 métert bandukolni félálomban a jeges, síkos úton a megkönnyebbülés helyére. Sokan úgy oldják meg a problémát, hogy kis folyó ügyeik intézéséhez nem mennek el, csak a templom sarkáig, ott már úgyis emelkedik a „pisai ferde torony”, ők is hozzájárulnak a torony építéséhez, mert a 30 fokos hidegben a „termék” hamar megfagy.

Jenő, és renitenstársai hamar megszokták a számukra nagyon jót, a pesszimisták már nem látták olyan sötétnek a jövőjüket. Minden hónapban kaptak egy levelezőlapot, és hazulról is egyre sűrűbben érkeztek meg a válaszok. A „sűrűbb” általában 5 hónapot jelentett, de legalább volt összeköttetés az otthoniakkal.

Jenő hiába írt haza már négy lapot, elkeveredésére a levelek osztásánál, az ő nevét nem olvasták. Július 23-án, azután megtört a jég, egyszerre 6 levelet is kapott, a hetediket meg Jutkától november elején, de már a Gorkij város melletti táborban.

Karácsony előtti napokba megint kiosztottak levelezőlapokat. Jenő december 24-én azt írta amit a szíve diktált: *Drága Jutkáim! Karácsonyfátokra szerető szívemet, imáimat küldöm. Eljegyzésünket, aggódó soraidat felidézem. A kis Jézus oltalmába ajánlom Mindnyájunkat. Az újesztendő remélhetőleg meghozza boldogságunkat. Jól vagyunk. Bizalom, hűség Istenben. Számtalan csók szerető Édesapától.*

Karácsonyeste van! A „Dóniak” már az ötödik karácsonyt töltik szeretteiktől távol, ebből egy karácsonyt a fronton, négyet pedig, hadifogságban. Ezt a szép ünnepet a „kétévesekkel” a templomban töltik ugyan, de nem az éjféli misén, hanem a priccsek tetején, csendesen beszélgetve, egyes régi

boldog karácsonyestékre visszaemlékezve gondolnak haza, azokra, akik most is velük vannak, és ma este különös szeretettel gondolnak rájuk.

A tábor több száz férőhelyes kultúrtermében a magyar tisztek vidám szilveszteri műsorral búcsúztatták az óévet. A terem zsúfolásig megtelt. Az első sorokban az „előkelőségek”, a tábor orosz vezetői, tisztek és a két orvosnő foglalt helyet. A rendezők igyekeztek olyan számokat összeállítani, hogy nyelvtudás nélkül is jól szórakozzanak a meghívottak. A műsor olyan jól sikerült, hogy egy hét múlva meg kellett azt ismételni.

* * *

1947. Új év, új remény, új fogadkozás, minden új, csak a megfásult, reményvesztett hadifoglyok a régiek, akik nem hiszik, hogy az új esztendő meghozza számukra a szabadulást. Nem hiszik, de azért titokban reménykednek, amikor a hazulról jövő levelekben az otthoniak azt írják, hogy az idén hazamennek.

Most már Jenő is bizakodóbbá kezdett válni. Leveleiben azt tervezgette, hogyha hazamegy, Jutka édesapja Csehimindszenti földjein fog gazdálkodni. Ehhez azonban jó fizikai állapotban kellene hazamennie, azért örült, amikor a tábor fenntartása

érdekében a közeli erdőkben kitermelt fahasábokat szánkókon be kellett húzni a táborba. A szánkókra 1 méteres hosszúságú kb. 1 köbméter fa fért fel, azért négyen húzták, és mire a táborba értek, bizony megizzadtak.

Az orosz táborparancsnokság gondoskodott arról, hogy a magyar tisztek mindennapi élete ne legyen olyan unalmas. Február 25-én a templomban fegyveres katonák jelentek meg, megparancsolták, hogy minden magyar csomagoljon össze, mindenki hozza a szalmazsákját is és gyülekező a tábor hatalmas udvarán.

– Biztosan Monasztirkára megyünk, – mondja Gallyas főhadnagy, a magyarok tolmácsa, aki már 1943-ban itt kezdte a fogságát.

–...és az a Monasztirka ugye innen nincs messze? – kérdi a szalmazsákját hol a fején, hol a derekához szorítva cipelő Gombás főhadnagy.

– Nincs messze! Itt van a közelben, alig 5 kilométerre, – mondja hamiskásan Gallyas főhadnagy.

Már nem fértek el a szalmazsákok miatt az udvaron, amikor kinyitották a táborkaput és a nagy hóban botorkálva, kínlódva megindultak, emelgetik lábaikat, arcukat a jeges szél hasogatja.

„*Davaj, davaj, bisztré!*” ordítással nagyobb sebességre biztatnak az örök. A menet eleje már alig

látszik, lehet, hogy ők már Monasztirka kapujánál várják a bebocsátást.

A távolban nagy sokára feltűnnek az őrtornyok, a szögesdrótok, a nagy hóban félig betemetett fabarakkok, sokan felsóhajtottak: – Végre megérkeztünk!

Valóban megérkeztek, de csak a táborkapu elé.

Mindenki tudta, hogy most következik az örök és a kapuórség részére egy igen nehéz feladat. Megszámolni a kapu előtt türelmetlenül várakozó, káromkodva mérgelődő foglyokat. Hosszas számolgatás után végre valamelyik őr kitalálta, hogyha egyesével mennek be a foglyok a táborba, akkor könnyebb a számolás.

Az üres, hideg, egyemeletes priccses barakkokba az időközben kialakult baráti társaságok, földiek egy-egy csoportba helyezkedhettek el. Holtfáradtan dobálták le zsákjaikat, megcsinálták fekhelyeiket és a gyötrelmes menetelés után, ájultan nyújtották ki fáradt végtagjaikat a jéghideg szalmazsákokon.

Jenőnek, – csendőrtársai kívüli baráti körének, – dr. Tiborcz Sándor, Katona László, Kazár István, Gombás Pál, Sámbockréthy Imre, szombathelyieknek, dr. Gábrriel Aurél, dr. Bárdy Károly, Pataki Béla, Deák Vilmos, Gorondy-Novák

Ernő, és dr.Zólyomi Lajosnak sikerült egy barakkban letelepedni. Nagy egyetértésben, testvériesen megvoltak egymással, kölcsönösen vigasztalták egymást, igyekeztek a honvágy miatti nehéz napokat elviselhetőbbé tenni.

A tábor egy nagy kiterjedésű négyzet alakú, kétsoros drótakadállyal, a sarkoknál magas őrtornyokkal, félig a földbe ásott 36 barakkal, igen nagy területen fekszik. Az őrtornyokban állandóan fegyveres katonák vigyáznak arra, hogy senki ne szökhessen meg. Amikor nincs hó, a két drótkerítés közötti föld fel van ásva, és gereblyézve.

A 600 magyar, és az 1300 román tisztén kívül, távol a tábor végén, egy elkerített részen élnek azok a kisgyerekes internált spanyol családok, akik az ostrom alatt, az elhagyott berlini spanyol követségre menekültek.

Az otthoni újságok, a rádió rózsaszínűre festik a hadifoglyok életét, és azzal hitegetik a hozzátartozókat, hogy még ebben az évben minden hadifogoly hazamegy. A hazulról kapott levelek optimista híreit igaznak hiszik el, és megindul a tervezés, – „... mit vigyek haza a hűséges feleségnek, gyerekeknek, szülőknek, vagy csak egyszerűen emlékek?”

– Én már kitaláltam, hogy milyen emléket viszek haza, – mondja az egyik langyos tavaszi estén társainak Tiborcz Sándor sebészorvos, az itteni magyar ambulancia vezetője.

– Mond el nekünk is, hátha kapunk abból valami jó ötletet, – biztatja őt, földije Kazár István.

– Nemrégén az ambulancián nálam járt egy román hadseregbeli erdélyi fiú, aki nem bízott a román ambulancia orvosában. Mivel az asztalosműhelyben dolgozik, hálája jeléül felajánlotta, hogy készít nekem 110 darab 3,5x4 centiméteres nagyságú furnérlapokat, amiből römikártyákat tudunk készíteni. Örömmel elfogadtam, mert a Gombás Pali vállalta azok megfestését.

– Ne haragudj, de ez igazán nem egy különleges ötlet, – mondta Kovács százados.

– Persze, hogy nem! A különlegesség akkor jutott eszembe, amikor Román Pistának, a Doniak karikatúristájának tenyeréből, egy hete kioperáltam egy szemölcsöt, amit ti röviden csak „tyúkseggnek” neveztek.

– Hálám jeléül én meg elkészítem a karikatúrádat, – mondta tegnap, amikor véglegesen levettem kezéről a kötést és elégedetten nézte a kis vágást a tenyerén.

– Pistám, nekem lenne egy nagy kérésem. Csináltak nekem egy furnér römikártyacsomagot. Tudom, hogy te szoktál rajzolgatni, festegetni, szeretném, ha a királyok, dámák, ászok figurái helyett egy-két barátom karikatúráját festené meg. Emlékként haza akarom majd vinni. Légy szíves

csináld meg nekem, nagyon hálás leszek, szikém mindig a rendelkezésedre fog állni. Rendes srác! Elvállalta! A szikés ajánlatomon meg jót röhögtünk.

– Ez igen! Így már egészen más, ez szép ajándék lesz, – bólogatott K. Jenő elismerően.

Végre valami szenzáció, az unalmas napok után!

Egy magyar zászlós fényes nappal, társai szemeláttára megszökött a táborból. Ez nemcsak a magyaroknál, de a románoknál is napokig beszédtéma.

A briliáns történet egyszerű és követhető!

Senkinek sem tűnt fel az, hogy Kelemen István zászlós, – civilben vidéki patikus, egyesek szerint egy kicsit hibbant, – az étkezések után mindig összeszedte a csontokat, a halbőr- és különféle ételmaradékokat egy kis zsákba, és esténként a két drótkerítés között szaladgáló „vérebet” etetgeti. Úgy látszik, hogy a kutyát nem idomították arra, hogy ne fogadjon el ennivalót idegentől, vagy ő sem kapott eleget, így esténként már ott várta Kelemen Pistát, a szokott helyen.

Egyik este vacsora után, amikor elengedték a kutyákat, és az örök lejöttek a toronyból, Pista összecsomagolta szegényes holmiját, magával vitte pokrócát, odament a drótkerítéshez, megetette a kutyát, pokrócát ráterítette a szögesdróra.

– Hová mész Pista? – kérdezték csodálkozva.

– Megyek haza, szevasztok, – mondta és átmászott a kerítésen.

Közben sokan odacsődültek nézni a szenzációt.

A „vad” kutya farkcsóválva, láthatóan örömmel fogadta Kelemen simogatását, a maradék ételt még odaadta neki, azután átmászott a külső drótkerítésen, majd búcsút intve elindult a közeli erdő felé. Rövid idő múlva eltűnt szem elől!

Társai sokáig nevetve, vitatkozva tárgyalták ezt a szenzációs szökést, de senki nem rohant a parancsnokságra jelenteni az eseményt.

Sötétedés előtt a szokásos létszámellenőrzésnél Kelemen István nevének elhangzása után néma csend, majd a tiszt hangosabban megismétli a nevet, de még mindig csönd.

– *Ggye Kelemen?* (Hol van Kelemen?)– kérdi a barakk parancsnokától.

– *Pasol!* (Elment!)

– *Pasol? Kuda pasol?*(Hová ment?) – kiabál.

A parancsnok rámutat a drótkerítésre, a tiszt látta a lábnyomokat, azután elrohant, nemsokára az őrség kutyákkal visszajött, megszagoltatták Pista szalmazsákját, nem sokat értek vele, mert mindenki látta, hogy Pista a zsákot megfordította, így a kutyák

nem kaptak szagot. Kelemen felszívódott, eltűnt, mint a kámfor.

A hadifogoly-levelezés az utóbbi időben jobban megindult. A válaszlevelek eddig átlagosan 5 hónap múlva érkeztek vissza, mostanában pedig egy-másfél hónap alatt. Az otthoniak optimisták. Biztosra veszik, hogy még az idén hazaszállítják a foglyokat.

Az „idén”? Hiszen akkor nagyon kell igyekezni a szállítással, mert már csak 5 hónap van hátra az évből!

Nagy derűtséget szerzett az a levél, amit az egyik aggódó édesanya írt a „kisfiának” és amit az nevetve felolvasott a társainak. A mama óva intette, ha hazafelé indulnak, ne egyen sok húst, mert sokan meghaltak útközben, akik teleették magukat. Egyébként állandóan figyelje a rádiót, mert a nyáron üzenet fog kapni tőle.

A nyári forróságban a napok eseménytelenül telnek, kivétel az a szenzációs hír, hogy Kelemen Pistát visszahozták a táborba. Fogdába zárták, de az ablakon keresztül elmondta peches elfogásának történetét. A lakott településeket elkerülte, elhagyott helyeken húzta meg magát, nyers krumplin és gyökereken élt. Balszerencséje volt! Egy kis vizes árkot akart könnyedén átugrani, megcsúszott, kificamította a bokáját. Kénytelen volt a

legközelebbi faluig elvánszorogni, feladta magát, ott enni-innivalóval ellátták. Nemsokára katonák jöttek érte, és ide visszahozták.

A hazatérési rémhírek hatására az ügyes kezűek fűrnak-faragnak, emléktárgyakat barkácsolnak. Tiborcz doktor is boldog, mert álma teljesült, elkészült a römikártyakészlet.*

*(Hazatérte után később orvostársának a muzeológus dr. Smidt Lajosnak ajándékozta, így került a készlet a Smidt Muzeumba)

Jenő szorgalmasan írogatta leveleit hűséges feleségének, és boldogan nyugtázta a válaszokat. Könnyezve csókolta meg azt a kis fényképet, amin a kis Juditka mosolyog rá, és amit Jutka hozzávarrt az áprilisi válaszlapra.

Jutka hűséges kitartása felől nyugodt volt. Lelkileg nagyon közel vannak egymáshoz, az „örök-hűség” fogadalmuk nem formális frázis, az valóban a sírig tart. Nem kérte, de édesanyja a leveleiben többször megírta, hogy a Jóisten nagyon szeretheti a fiát, mert olyan asszonyt adott neki, mint Jutka, aki minden kísértésnek ellenáll, és akinek állandóan csak az a gondolata, hogy mielőbb megölelhesse, és csókjaival ellássa férje arcát.

Szeptember 2-án robbant a bomba! Váratlanul elkezdik a magyar csoport fűrdetését.

Ez szokatlan, mert a tábor rendje szerint csak később kerültek volna sorra.

Mint mindig, most is megoszlanak a vélemények. Az optimisták bíznak, a pesszimisták, – főleg a Doniak, – azt mondják, csak egy mások táborba viszik őket. Lehet, hogy nincs igazuk, mert megjelent egy hattagú bizottság, civilek és katonák vegyesen. A tábor egyik elkerített részén felsorakoztatják a hatszáz magyart. A bizottság tagjai egy hosszú asztal mögött ülnek, előttük iratköteg. Akit név szerint szólítanak, annak félmeztelenül az asztal elé kell állni, egyikük megnézi a hónaljukat, hogy nincs-e azon SS jelzésű tetoválás, miközben feltartott kezekkel tovább kell sétálni. Ilye jelet senkinél sem találtak.

A szemle után rövid tanácskozás, majd egy szovjet őrnagy kihirdeti, hogy a csoportot nemsokára hazaszállítják, de az a 150, akinek a haditudósító Gallyas Ferenc főhadnagy, tolmács, felolvassa a nevét, egyelőre nem mehet haza.

Az eddigi néma csendet elégedetlen morajlás váltja fel, miközben Gallyas nehezen, de elkezdte hangosan olvasni a neveket: Csekő Endre zászlós, dr. Baráth László alezredes, dr. Kádár Géza zászlós, Pálos Frigyes százados, Pataki Béla főhadnagy Kiszely Zoltán százados, Galambos János lelkész főhadnagy, Dr. Rosnyói László zászlós, Dr. Zólyomi Lajos rendőr főhadnagy,.....ezután sorra következtek a csendőrök. Amikor Gallyas felolvasta

Jenő nevét, azt érzéketlenül tudomásul vette, hiszen ezt már ő régen megjósolta.

Szavakkal nem lehet leírni a hazatérő 450 örömét és annak a 150 továbbra is itt maradónak elkeseredését.

Jenőék barakkjában a szerencsés hazatérők igyeksenek palástolni a nagy örömeiket, mert közöttük nagyon sokan benne vannak a 150 fős létszámban és nincs okuk a vigalomra.

– Jenő bátyám sajnós igaz, amit megjósoltál. Az utolsó magyar szállítmány után, mi csendőrök és rendőrök fogjuk becsukni a kaput, és addig kell itt rohadnunk, amíg a generalisszimusz ki nem rúg minket. Mi a fenének kellett nekem a csendőrséghez jelentkeznem, ha tisztviselő vagy más lennék, én is készülődhetnék most a hazaindulásra, – mondja az elkeseredett, Lám Béla főhadnagy.

– Béla! Tudod, hogy én nem foglalkozom jóslásokkal, csak reálisan nézem a helyzetünket. Odahaza a szovjet fegyverek árnyékában most uralkodó „elit” utálja, az őket üldöző, csendőrséget és rendőrséget, és arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a zsidók elhurcolásában nekünk is volt szerepünk. Szerintem a csendőrséget egy tollvonással meg fogják szüntetni, a rendőrséget meg a saját embereikkel újjá fogják szervezni.

– Ez mind igaz, – szól közbe, – Molnár csendőr hadnagy, de a rendeletet nem mi hoztuk, mi csak

kötelességünket teljesítettük, egyszerű végrehajtói voltunk a parancsnak. Addig láttuk el a gettó felügyeletét, amíg német egyenruhások bejelentés nélkül, puccsszerűen elszállították a lakókat. Egyébként sokan nem értettünk egyet a kitelepítésekkel. Úgy tudom, hogy a váci gettóból elszállításra kerülő zsidóknak te meg kenyeret süttettél, hogy legalább a Monorig tartó úton ne legyenek élelem nélkül. Ilyen jótékony lelkekből számtalan akadt a csendőrök között is.

– Valóban! De sajnos többen voltak azok, akik visszaéltek hatalmukkal, de az igazság kedvéért meg kell jegyezmem, hogy nem a tényleges állományúak, hanem a besorozottak között.

* * *

– Jenőkém, ha írsz a Jutkának, akkor nagyon szívesen hazaviszem. Az én Zsuzsám és a te Jutkád már nagyon összelepedtek, a hadifogoly asszonysors összehozta őket is. Szeretnék megajándékozni a féltve őrzött kincsemmel, Prohászka Ottokár: „Elmélkedés az Evangéliumról” című könyvével, amit te is már sokszor elolvastál, – adta oda a könyvet Jenőnek Tiborc Sanyi.

– Én megígértem, hogy személyesen meglátogatom családotat, és azt a kis játék majmot, amit te csináltál, átadom Juditkádnak. Szerintem a

leveleket a legközelebbi motozásnál elveszik, de ha úgy gondolod, én is szívesen vállalkozok az elvitelre, – ajánlkozott a másik szombathelyi jó barát, Gombás Pali.

– Mindent nagyon köszönök. Igazatok van, nem írok, azokat úgysis elveszik. Csak azt mondjátok meg az én hűséges Jutkámnak, hogy köszönöm a kitartását, a kis Juditkát, pedig nevelje olyan szellemben, amilyet mi kaptunk a drága szüleinktől. Kérem a Jóistent, hogy mielőbb boldogan találkozzunk újra, addig is sokszor csókolom őket és édesanyámékat.

Idegtépő a hazatérők várakozása, amikor minden nap azt mondják nekik, hogy „*szicsasz, szicsasz zautra utra pasli domoj*” ”(nyugalom, holnap reggel mentek haza!) Nagyon nehéz ezt a 6 napot kivárni, de szeptember 8-án végre riadóztatják a hazatérőket, „*Bisztré, bisztré!*” teljes cíkmókkal gyülekező a táborkapu előtt. Nagy a nyüzsgés, nem kell a siettetés, rövidesen minden hazatérő ott tolong a kijelölt helyen. A bizottság tagjai ismét ott ülnek az asztal mögött, és akinek a nevét kiabálják, kimehet. Az utolsó után bezáródik a szögesdrót kapu. Még egy utolsó „istenhozzád”, kölcsönös integetés és a 450 fő, alig egy-két kísérelővel rövidesen eltűnik az erdei úton.

TIZENKILENCEDIK FEJEZET

Nagyon hideg, zimankós napokkal köszöntött be az 1947-es újesztendő. A kevés tüzelő miatt Judit csak a kishálóban tudott befűteni, állandóan ott tartózkodnak a kis Juditkával. Napjaik eseménytelenül telnek, állandóan otthon tartózkodnak. A kis Juditka egészségesen fejlődik, gyorsan kinövi a ruházatát, szerencsére az édesanya ért a varráshoz és a kötögetéshez, igyekszik megnagyobbítani a szűknek vélt ruháscákát.

Siettetnék a napokat, mielőbb legyen már tavasz, hogy egy kicsit kimozduljanak a lakásból, mert bizony hiányzik a mozgás és a friss levegő. A tavasz egyelőre még várat magára, meleget és boldogságot csak Jenő márciusi levele hozott, amiben megírta, hogy együtt van Tiborcz Sanyival, a kórház sebészével és még több Szombathelyivel. A válaszevélre finom öltéekkel rávarrta a kis Judit nemrégén készült fényképét, hogy Jenő legalább így láthassa kislányát.

A tavasz hosszú várakozás után máról-holnapra egyszer csak mégiscsak beköszöntött. Virágba borultak a fák, ami a fontos, már nem kell fűteni, az emberek bizakodóbbak, kezdnek örülni az életnek.

– Anyucikám szeretnék elutazni Gödöllőre, hogy feladjam az Ambrus bácsinál hagyott bútoraimat. Marica megírta, hogy elalhatok náluk Pesten.

– Menj csak édes kislányom, addig a pár napig majd én vigyázok a kis drágánkra.

Ambrus bácsi nagy örömmel fogadta Jutkát, igyekezett mindenben a segítségére lenni. A bútorainak nagy részét visszakapta, a zongoráját nem sikerült visszaigényelnie. A hazaérkezett bútorokkal a kis szobát Jutka bútoraival rendezték be. Otthonos, barátságos lett a kis fészek, csak Jenő a férj és apa hiányzott kettőjük mellől.

Az egész augusztust az „édesmama” meghívására Merseváton töltötték. Jó volt egy kicsit kikapcsolódni, többször lementek a Marcalra fürödni a kis Juditkával, de mindig csak hármásban, mert Jenő is ott volt velük Jutka gondolataiban.

A nagymama odaadta a lányai kinőtt ruháit, Jutka azokat szétszedte, anyósa tanácsait megfogadva több méretű ruhácskákat varrt kislányának. Egy darabig nem volt gondja Juditka öltöztetésével.

Szeptemberben Jutka beíratta a kislányát a közelükben lévő zárda óvodájába. Azt szerette volna, hogy ne felnőttek között növekedjen, hanem

minél több játszótársával megkapja azt a nevelést, amit annakidején ő is kapott. Az első napok „anya” nélkül sírdogálással teltek, de azután, annyira megszokta, hogy vasárnap már hiányoztak neki a játszópajtásai.

Tiborcz Sanyi feleségével, Zsuzsival állandóan tartják a kapcsolatot, sokszor találkoznak, ilyenkor persze a távollévők hazatérése a téma.

– Jutkám! – rohan be szeptember 28-án Zsuzsa, a barátnőjéhez, – a Sanyim orvoskollégája újságolta, hogy Sanyi és Gombás Pali már Máramarosszigeten vannak, onnan rövidesen hazaérkeznek.

– Jaj, édes Istenem, bárcsak az én Jenőm is már ott lenne,– mondta Jutka sírással küszködve, visszafogott örömmel.

Azután a két asszony, egymás nyakába borult, hogy végre kisírhassák örömükben, mindazt a keserúséget, aggodást és féltést, amit eddig magukba zártak.

1947.október 10.

Október 3-án, a kis Szent Terézke napján kilencedet² kezdtem Jenőmért és megfogadtam, –igaz ez már

² Szent kilencedet akkor szoktak kezdeni a katolikusok, amikor valami rendkívül fontos ügyükben a Egyház valamelyik szentjének közbenjárását kérik, a megszokott imájukat más imádsággal és fogadalommal kiegészítve.

régebbi fogadalmam, – hogyha Jenőm egészségesen hazakerül, amíg élek, minden pénteken gyónni és áldozni fogok. Úgy szeretném, ha Jenőm is velem tartana. Tiborcz Sanyi még nem tért haza, de Gombás Pali itthon van. Elhozta drága Jenőm szeretet küldeményét. Juditka nagyon örült a kis majomnak és mondogatta: "Édesapám küldte, édesapám küldte." Csak már meghallanád kedves kis hangját! Pali elmesélte, mily erős lélek vagy drága szívem és hogy mennyire szerettek mindnyájan. Örülök nagyon, hogy egészséges vagy, de fáj a szívem, hogy Ti még nem jöhettetek! Az első hír nagyon fáj, de aztán megint megnyugodtam. A jó Isten majd elrendezi a mi sorsunkat is és a kis Terézke visszaad téged nekem, ebben hiszek, így én is erős tudok lenni, és türelemmel tudok várni. Ezt az erőt a jó Istennek köszönhetem, amiért nagyon hálás vagyok neki. Juditkám szeretet óvodába járni. Délelőtt tudok nyugodtan varrogatni, amíg az angyalom az óvodában van.

Tiborcz Sanyi is megjött, nem győz dicsérni Téged. Gorondy-Novák Jenő százados társad egy nagyon szép levelet írt. Deák Vilmos, pedig egy üveg mézet küldött Juditkának. Boldog vagyok, hogy mindnyájan úgy szerettek! Október 30-án megkaptam 29-edik lapodat, aminek nagyon megörültem. Várlak türelemmel és hűséggel! 20-

adika óta varrodába járok és egy hétre 24.-forintot kapok. Első keresetem, aminek nagyon örülök.

November 10-én bátyjának, Bélának esküvőjét végigsírta, mert olyan hiányérzete volt Jenő után, hogy nem tudta visszafogni a sírását. Mióta Béla megnősült és elköltözött, az amúgy sem hangos házuk még csendesebb lett.

Juditka nem mehet óvodába, mert scarlát járvány van, és már többen megbetegedtek. Két nap múlva már ő is belázasodott, fáj a torka, és a kiütések először az arcon, majd a végtagokon jelentkeztek, végül teljesen elborították a kis testét. A második héten megindult a kiütések hámlása, azután teljesen eltűntek, amikor a doktor bácsi megengedte, hogy már mehet az óvodába.

Óvodába nem ment, mert a mersevāti nagymamája meghívta őket disznóvágásra. 15-én elutaztak, egy hétig Merseváton tejbe-vajba fürdették őket, azután egy hét után mindenféle disznósággal – hurkával, kolbásszal, zsírral és hússal, – alaposan megpakolva utaztak vissza.

Juditka a Szenteste nagyon boldog volt. A szépen feldíszített karácsonyfa előtt, egymást átölelve elénekelték a Mennyből az angyalt, azután megkezdődött a kis Jézuska ajándékainak

szétosztása. Mivel Juditka volt a legjobb, a legtöbb ajándékot is ő kapta!

Jutkának ez a karácsony is nagyon szomorú....nélküle. Külsőleg mosolyog, de a gondolatai valahol messze, idegenben kalandoznak. Vajon milyen az ő karácsonya? Biztosan ő is most hazagondol, érzi, de nem látja, hogy Jenő is itt van, legalább is gondolatban. A karácsonyi ünnepi ebéddel nem volt gondjuk, sokan megirigyelték volna azt a sok jót, ami az asztalukra került.

Vége az 1947-es évnnek!

Vajon lesz-e öröme az újban?

HUSZADIK FEJEZET

Amikor a hátul poroszkáló szovjet őr is eltűnt a szemük elől, – kit hogy viselt meg a búcsúzás, – mind a 150 itt maradt erdélyi, törzstiszt, csendőr, rendőr és a 43-as doniak fele csendben ballagott a majdnem üres barakkja felé.

A táborparancsnok utasítása szerint a kiválasztott 2 barakkban kell összeköltözniük. Szalmazsákostól, egyéni cuccokkal megindult a népvándorlás, és a baráti csoportoknak, – kisebb vita árán, – de sikerült a 100-100 férőhelyes barakkokban kényelmesen elhelyezkedniük.

Mivel a magyar csoport eddigi parancsnoka, abban a szerencsés helyzetben van, hogy bekerült a hazafelé tartó transzportba, helyette új parancsnokot kellett választaniuk.

– A magam részéről javasolom, hogy a mindnyájunk által szeretett és tisztelt Sámbockréthy alezredes urat válasszuk parancsnokunknak, – javasolta elsőként Rosnyói László huszáraszázlós, – szerintem ő az orosz táborparancsnokság felé kellő eréllyel fogja képviselni mindnyájunk érdekeit.

– Úgy van! Helyes! Éljen Imre bácsi, az új parancsnokunk! – kiabálják majdnem egységesen.

– Fiúk! Igazán nagyon jól esik, hogy engem szeretnétek parancsnokotoknak, de én ezt a tisztséget

korom miatt nem vállalom, nem akarok őrlődni köztetek és a táborparancsnokság között, ehhez a fáradságos és hálátlan feladat ellátására sem kedvem, sem erőm nincs. Erre egy fiatal, agilis, orosz tudással rendelkező, titeket további kitartásra buzdító, józan gondolkodású elfogulatlan parancsnokra van szükségetek, és ez szerintem nem más, mint Kovács Jenő százados barátunk.

–Imre bácsi nagyon sajnálom, hogy nem vállalod, a korod miatt talán igazad van, de nagyon egyetértek azzal, hogy helyetted Jenőt ajánlottad. Százszázalékosan egyetértek a javaslatoddal és a véleményeddel, én is azt szeretném, ha Jenő képviselne minket. Ha mindnyájan beleegyeztek, én a magam nevében ígérem, hogy ebben a munkájában segíteni és támogatni fogom. Mivel a magyar királyi honvédségnél nincs szavazási lehetőség, kérem, hogy akinek más a véleménye, most mondja meg,– fejezte be „kortes” beszédét a „doni” Pataki Béla repülő főhadnagy, aki már több, mint 4 éve fogoly.

Ellenvélemény nem volt, megéljenezték Jenőt, aki egy ideig kérte magát, de végül belátta, hogy a mostani elkeseredett csoportnak kell valaki, aki nem hagyja magukra őket.

Lassan mindenki tudomásul vette a realitást, most már csak egy céljuk volt, hogy egészségüket védve kihúzzák a következő telet is. Sokan német

vagy orosz nyelvet tanulnak, Jenőnek ötletére, Galambos János katolikus tábori lelkész részére, egy miseruhát és misézési kellékeket kezdtek el többen készíteni.

Barakkjukban volt két hegedű és egy gitár. Eleinte esténként azokkal szórakoztak, de később Both Soós István zászlós, erdélyi tanító vállalkozott arra, hogy a társai segítségével elkészít egy csellót³ is. Minden hadifogoly leleményességükre és ügyességükre szükség volt, hogy ezt a zeneszerszámot elkészítsék. A cselló fejét, egy vicsorgó – Sztálin fejéhez hasonló – ördögfejet Sámbockréthy Imre bácsi faragta.

A négy zeneszerszámmal sikeres zeneesteket rendeztek a János vitézből, és Kálmán Imre operettjeiből.

November közepén menetrendszerűen megérkezett az átlagosan négy hónapig tartó tél. Sokan örömmel végzik a hólapátolást. A hosszan - tartó bunkerélet után jól esik egy kis testmozgás. A kényelmesebbek inkább, a melegben kártyáznak, tanulnak, vagy fúrnak-faragnak.

Decemberben is folytatódott a nyáron kitermelt hasábfák beszállítása az erdőből. A

³ A csellót sikerült hazahozni, ma is a szombathelyi Smidt Múzeumban látható, használható állapotban.

közelség karácsonyra való tekintettel, amikor az őrs éppen nem nézett oda, vagy valamelyikük szóval tartotta, két kis fenyőfát gyorsan kivágtak. Mivel tilos volt ilyen kis fákat kivágni, a szánkon elrejtették a hasábfák alatt, bent a táborban azután nem volt gond a barakkokba csempészni azokat.

A 43-as doni foglyok az idén az ötödik, a későbbiek pedig, a harmadik karácsonyukat töltik szeretteiktől távol, idegen földön. Egy kicsit idegesebbek, ingerlékenyebbek, mint máskor, valami feszültség van a levegőben, szomjaznak a híreket, hátha valami csoda történik, a valóság azonban itt van, a szeretet ünnepét maguknak kell meghitté, széppé és nyugodttá tenni.

Karácsonyeste, mindnyájan összezsúfolódtak az egyik barakkban, először Galambos János márokpapi katolikus, majd Koszta István bajai református lelkész emlékezett meg pár szóval a szeretet ünnepéről. Valaki rákezdett a „Mennyből az angyal”-ra, azután a „Csendes éj”-re és még sok kedves karácsonyi éneke. Száll az ének, a könnytől csillogó férfiszemek már nem látják az előttük szerénykedő karácsonyfát, gondolataik nagyon messze, otthon járnak.

Visszatérve a helyükre, folytatódott a csendes beszélgetés, visszaemlékezések a régi meghitt karácsonyokra.

Jenő egy kicsit távol a baráti körétől most egyedül kívánt maradni, ha másként nem lehet, akkor írásban akar családjával együtt lenni. Szokása szerint most is megszámozza a levelezőlapot, a következő 35-ös számmal:

1947.december 24. Monasztirka (35.)

Kedves Feleségem és Kisleányom!

Harmadik fogoly karácsonyestén visszagondolok 5 évvel ezelőtti szentestére és a karácsonyfa mellől, kérem a jó Istent mielőbb vigyen közétek. Mi jól vagyunk. A november 10-i esküvőről írt üdvözlést megkaptam. Béláéknak minden jót, hitet, reményt és sok gyereket. Az október 10-ediki lapodat és a fényképet megkaptam, de a közbe írt három lapod még késik. Hazamentektől eddig egy sort sem kaptam meg. Mindnyájunkra boldog Újesztendőt kíván hívő és hű foglyotok és mindnyájatokat sokszor csókoló Édesapátok.

Sok találgatásra és hiába való reménykedésre adott okot az, hogy karácsony után szalmazsákostól, cókómókostól felköltöztették őket az anyatáborba, Oránkiba. Most már nem a templomban, hanem egy egyemeletes épületben helyezték el őket.

Jenő innen írta az 1947. évi 37-es számú utolsó levelét:

1947.december 27. Oránki

Drága Jutkáim!

Tegnap írtam haza két lapot, és kaptam is két lapot (a 45és 48-adikat), Így már csak a 44. és 46. lapod hiányzik.

Fényképeknek nagyon megörültem, az okt. 10-i fényképet is megkaptam. Igen boldog vagyok a szép karácsonyi ajándéknak. A fiúktól még nem kaptam egy lapot sem, pedig tudom, hogy sokat írnak. Nagyon örülök meleg soraidnak és a belőlük sugárzó szeretetet köszönöm. Vigasztaljon az a tudat, hogy még sokan vannak hasonló helyzetben. Sok hír érkezik az asszonyok otthoni viselkedéséről, azért örülök minden sorodnak, mert ezek erősítik megdönthetetlen hitemet és Benned való bizodalमत, mert ezek teszik a körülményekhez képest könnyűvé a fogságot számomra. Ezt T. Sanyi biztosan elmondta. Helyettetek most sokkal nagyobb családnak vagyok a gondozója és vigasztalója.....Számталanszor ölel, csókol Mindnyájatokat az értetek élő Jenőtok.

* * *

Hiába kívántak egymásnak Szilveszter éjszakáján egy boldogabb és mielőbbi szerencsés hazatérést hozó 1948-as újesztendőt, március végéig

egyelőre csak a jókívánság maradt, a hazatérés nem. Április elsején a magyar csoportot vonatra ültették és 7 napi ácsorgás, bumlizás után, a párszáz kilométerre lévő Gorkij városhoz közeli Dzserdzsinszk nevű tábor, Igumново nevű fióktáborába szállították őket.

A hazulról kapott levelekben, állandóan a közeli hazamenetelről írnak, ehhez még a jól értesültek hírei is, felcsigázzák a már-már letargiába eső, csak az indulásról álmodozó foglyokat.

Jenőnek is minden gondolata az otthon, de neki most az oroszokkal való vitatkozáson kívül feladata kitartásra és további erőgyűjtésre ösztönözni társait.

Igazi jó barátja a doni Pataki Béla, akit már hat éve hitegetnek a hazamenetellel, eddig úgyahogy, elfogadta a ráért keserű sorsot. Jenő napok óta figyelte, hátha visszajön az életkedve, de már nem tudja tovább halogatni:

– Mi a baj Bélám? Talán valami rossz hírt kaptál otthontól? Napok óta búskomor és levert vagy. Tudok valamiben segíteni? Tudod, hogy arra valók a jó barátok, hogy segítsenek a másikon. Na ki vele! Mondd!

– Semmi rossz hírt nem kaptam otthonról, de már ez a 6 évi sorstalanság kikészíti az idegemet. Hogyne esnék letargiába, amikor látom, hogy ezt,

meg azt, későbbi hadifoglyokat hazavisznek, csak mirólunk, a 43-as régiekről megfélemeznek. Lehet, hogy odahaza már le is írtak minket? Meddig kell még ebben a „paradicsomban” rohadnunk?

– Megértelek Bélám! Neked és még annak a pár doninak, akik még itt vannak, nagyon nehéz kivárni a valódi hazamenetelt. Ez alatt, a 6 év alatt ki tudja hányszor kellett izgulnotok, hogy benne vagytok-e a hazamenők listáján. Képzelem mit éltetek át, amikor Szuzdalban 1945. februárban a 160 tiszt közül 80-at hazaszállítottak. Akkor nektek azt mondták, hogy „szicsász” – nemsokára, 1-2 hét múlva ti is mentek, de az a „nemsokára” a mai napig még nem jött el. Én nagyon bízom abban, hogy az idei karácsonyt már Fehérváron fogod tölteni. Én nem annak a Rákosi Mátyás kommunistának az ígéretében bízom, aki fűt-fát megígér, hanem a magyar asszonyokban és szülőkből, akik ki fogják harcolni, hogy otthon lehessetek. A saját helyzetemben, az ittlévő csendőrök és rendőrök hazamenetele tekintetében realista vagyok. Be kell látnunk, hogy mi ennek a rendszernek nem kellünk, mi fasisztáknak vagyunk elkönyvelve.

– Fel a fejjel Jenőkém, amíg van! Most én mondom, hogy valamikor együtt fogunk hazamenni, ha nem is az idén, akkor jövőre, erre még fogadást is lehetne kötnöm.

A baráti vitatkozás még eltartott egy darabig, a végén fogadást kötöttek, hogyha Béla még karácsonykor fogoly lesz, akkor Jenő karácsony estén átad neki 10 deka cukrot, ellenkező esetben Béla fél kiló cukrot fog küldeni, Jenő kislányának.

Béla álmában sem gondolta volna, hogy a fogadást, örömeire nagyon hamar el fogja veszíteni. Március utolsó napjaiban az erdélyi magyarokból, a doniak közül Pataki Béla, Pálos Frigyes, Kiszely Zoltán Galambos János páter és Kwaysser István, azon kívül még többen szerepeltek a hazatérők listáján, de csendőr, rendőr egy sem akadt.

– Április elsején nehéz volt a búcsú, a régi barátoktól, sorstársaktól, de örömmel integettek nekik, mert végre nekik is eljött a szabadulás napja.

Azt a kevés magyar tisztet, akik még visszamaradtak, ebből a teljesen német dzserdzsinszki táborból november végén elszállították Moszkva északi részéhez közeli Mozsajszk város lágerébe. Az elszállítás, mint általában napokat vett igénybe, jelen esetben csak egy héttel megúszták.

Mozsajszk város közelében Borogyinó falunál zajlott le 1812-ben a napoleoni hadjárat legvéresebb csatája. A város melletti lágernek meg az az érdekessége, hogy azt 1942-ben orosz foglyok építették német parancsnokság alatt saját részükre,

most meg túlnyomórészt németek, kevesen magyarok lakják.

A nagyon jó elrendezésű táborban negyed-évenként egy hosszabb levelet is írhattak, a szokásos levelezőlap mellett. Állandó volt a jövés-menés, időnként jött egy új szállítmány, de később meg innen máshová szállítottak hadifoglyokat. Úgy néz ki, hogy ezt a lágert feljavításra használták a „vendéglátók”, mert a ellátás kielégítő, dolgozniuk nem kellett, kipihenték magukat, hogy újult erővel máshová vessék be őket.

Az 1948-as évnek nemsokára vége, az ötödik karácsonyt még mindig itt kell tölteniük bizonytalan ideig. Jenő április óta, leköszönt a magyar csoport parancsnoki tisztségéről, de barátai továbbra is őt, a kiváló, becsületes és értékes embert tekintik példaképüknek. A Szentestét is, egy ideig szerény körülmények között köréje csoportosulva töltötték.

Édes Jutkám és Juditkám! 1948. december 24.

Édesanyám és Mindnyájan!

Bizony nagyon nehéz nekem ez az 5. Karácsony távol tőletek. Egészséges vagyok. Bízom, hogy ti is. Kérem a Jézuskát, hogy vigyázzon Rátok. Emlékszem karácsonyainkra és a tavaly karácsonyra írt válaszodra. Ez erősít engem, hogy Te drága párom velem vagy mindig, meglásd nagyon boldogok leszünk még, ha továbbra is megpróbáltatáson kell

*is átesni, de vége lesz ennek is. Remélem az Újév
valóban meghozza a hazajutást.*

Számtalan csók Jenőtöktől.

Ez a Szilveszter est is olyan, mint a tegnapi, tegnapelőtti, meg azelőtti. Talán az benne az újdonság, hogy holnaptól már az 1949-es évszámot kell írniuk a leveleikre. Ma este is folyik a kártyázás, régi szilveszteri emlékek felidézése, vicces történetek mesélése, de 10 órakor a villanyoltás után, valaki elkezd a nemzeti imádságot, az „Isten áldd meg a magyar”-t énekelni, majd bekapcsolódnak a többiek is.

Jó ez a sötétség, mert az ének alatt nem látják, egymás cserzett, kiszáradt, barázdált férfikönnyekkel teli arcát, amint teli torokkal énekelik, mindenki kívánságát:

...HOZZ RÁ VÍG ESZENDŐT...

HUSZONEGYEDIK FEJEZET

Az 1948-as év első napjai Jutka részére idegeskedéssel kezdődtek, mert a kis Juditkának hőemelkedése lett, arcán és testén kiütések keletkeztek. A család régi „doktor bácsija” az alapos vizsgálat után, az aggóató anyukát igyekezett megvigasztalni:

– Ne ijedj meg Jutkám! Ez egy enyhe lefolyású fertőzőes betegség, annakidején téged is elkapott, rubeolának, magyarul rózsahimlőnek hívják. Ez 4-5 nap múlva magától el fog múlni, semmiféle más kezelést nem igényel, természetesen gyerekek közé nem mehet, mert fertőző. A jövő héten megint eljövök, addig is ne idegeskedj. Aproó, van valami újabb híred Jenőről? Olyan híreket lehet hallani, hogy a foglyok még ebben az évben haza fognak jönni.

– Azért is vagyok nagyon ideges, mert már régen nem kaptam tőle levelet, pedig már aktuális lenne. Abban pedig, hogy még ebben az évben hazajöhetnek, én nem hiszek, hiába híresztelik ezt a kommunisták, nem érdekük, hogy hazahozzák a foglyokat, mert azok az igazat mondanák meg a „szovjet paradicsomról”. Pedig már nagyon, de nagyon várom őt.

– Sajnos igazad van kislányom! Ezeknek, akik a köztársaság elleni összeesküvés hamis vádjával becsületes magyarokat tartóztatnak, le, és tavaly választási csalással jutottak be az országgyűlésbe, tegnapelőtt meg megint megkezdték a németajkúak kitelepítését.....én sem hiszek. Nagyon vigyázz kislányom, hogy elkeseredve, ki előtt mit mondasz, mert soha nem tudod, ki fog feljelenteni.– mondta szeretettel a doktor bácsi.

Régi postásuk, az öreg Bandi bácsi, látva Jutka szorult anyagi helyzetét, még az ősszel beajánlotta őt a közelben lakó Teruska varrónőhöz, azóta kora délutánig átjár varrogatni. Nem sokat keres, de az is több a semminél, mert most minden egyes forintra szüksége van.

Február elején, amikor Juditka már túl volt a rubeolán, és az édesmama meghívására Mersevára készülődtek, nagy örömmel vette át Bandi bácsi postásuktól Jenő karácsonykor írt lapját. Mersevát mosolyogva adta át az édesmamának Jenő lapját, amikor ő is boldogan adta Jutka kezébe, azt a lapot, amit Jenő az édesanyjának, aznap írt ugyanakkor.

A két hét hamar eltelt. Hazaérkezésük után, folytatódott a mindennapi robot, mert kellett a forint a megélhetésükhöz. Esténként Juditkának is varrogatott, jön a tavasz és a varrónőtől kapott hulladékokból kislányának is varrt egy szép kabátot.

Különös öröm volt Judit számára, hogy az óvodában a húsvéti köszöntőt Juditka mondhatta el. A Húsvét is elmúlt Jenő levele nélkül, de májusban nemcsak a langyos tavasz, a kikelet, hanem Jutka kimondhatatlan öröme végre Jenő levele is megérkezett.

Úgy néz ki, hogy a kis Juditkának minden gyerekbetegséget meg kell kapnia, mert a júniusra tervezett merseváti kirándulásukat bárányhimlő miatt el kellett halasztaniuk. Alig, hogy kigyógyult a bárányhimlőből, szamárköhögést kapott, de annak nem várták meg a végét, hátha jót tesz a levegőváltás, – elutaztak Mersevára 3 hétre. Sajnos az idő nem kedvezett a nyaralásuknak, de amikor július 11-én gyógyultan hazaértek, vigasztalásul Jenő 1948. februárjában írt első hosszú levele, már várt rájuk. Újabbán olyan engedményt kaptak, hogy havonta egy levelezőlapot, és negyedévenként meg egy levelet írhattak haza.

A házuk nagy részét, mindenféle fizetség nélkül elfoglaló de őket egyáltalán nem zavaró, szovjet őrnagy július közepén elköszönt tőlük. Kiköltözött, végre visszakaphatták azt, ami a saját tulajdonuk volt. Az igazsághoz tartozik, hogy semmi bajuk nem volt a lakójukkal, esetenként köszöntek egymásnak, de semmi más zaklatásnak nem voltak kitéve.

Amikor a lakás kiürült, kíváncsian nézegettek körül, hogy mi hiányzik, de minden a helyén volt, még egy kiskanál sem hiányzott.

Judit meghívására júliusban Ausztriából meglátogatta őket Nebel Mária, a 8 éves Roswitha nevű kislányával együtt. Az osztrák születésű Mária, németül tanította a kislány Jutkát, aki annakidején egy évet kint töltött nála és kiválóan megtanulta a nyelvet. A jó kapcsolatot továbbra is fenntartották, miután Mária visszautazott, ők hárman, Jutka, Juditka és Roswitha augusztus közepén elutaztak nyaralni az édesmamához Mersevára. Szeptember elején. Roswitháért érte jött az édesanyja, a kis Juditka pedig odahaza folytatta az óvodába járást.

Ősszel az öregedő fák elkezdtek hullatni a leveleiket, ezeknek Jutka nem nagyon örült, de azok a levelek, amiket az öreg Bandi postás bácsi a kezébe adott, azok megdobogtatták a szívét.

Csekő Endre zászlós, most nagyvárad lakos, akit a román transzporttal még tavaly augusztusban szállítottak Romániába, pár soros levélben értesítette Jutkát, hogy Jenővel együtt volt. A szeptember 3-án kelt igen hosszú levelében részletesen tájékoztatta Jutkát az ottani helyzetről, a várható szállításokról. Jutka szívét különösen az dobogtatta meg, amikor Csekő arról ír, hogy „.....Jenő kijelentette, hogy

arra van felkészülve, hogy ő és a hozzá hasonlók, – a parolijuk miatt – az utolsók között fognak hazajönni, de én nem hiszem, mert ez év december 31-ig minden foglyot haza kell szállítani, még a németet is. Én tehát nem hiszek abban, hogy tovább is válogatnának, hanem a következő szállítmánnyal mindenki haza-visznek.”

A következő levelet szeptember 15-én írta dr. Kádár Géza hadnagy, amiben Jenőről, mint kiváló, példás, tisztársai megbecsülését élvező hadifogoly parancsnokáról írt.

Szeptember 22-i keltezéssel Pataki Béla repülő főhadnagy, – Jenő jó barátja, – Székesfehérvárról egy minden részletre kiterjedő, több oldalas levelet írt Jutkának.

*Kedves Nagyságos Asszonyom! 1948.szept.22.
Most tértem haza 5 ½ éves hadifogságomból,
amelyből két évet férjével töltöttem el. Higgye el
nagy meghatódottság vesz erőt rajtam és nagy-nagy
megerőltetésembe kerül, hogy mindazt amit
szeretnék papírra tudjam vetni. Egy olyan férj és
apának üzeneteit, mint az Ön férjéét és a kis
Juditkának, a szeretett kislány papájának érzését,
családja iránt érzett aggódásait, féltéseit
elmesélhessem. Egy levél erre nagyon kevés, no
majd több levélben azért mégis sikerülni fog.*

A sors most végre rám tekintett és hazatértem, de a férje, a legjobb barátainak egyike, mivel a csendőrségnél szolgált, maradnia kellett, meddig természetesen még nem lehet tudni, de reméljük, hogy ebben az évben vágyuk teljesülni fog.

Férjéről, mint jellemzőt, röviden csak a következőket mondhatom. A szó szoros értelmében vett kiváló katona, aki még a hadifogság legnehezebb körülményi közepette is megtudott ember, tiszt és magyar maradni. Olyan napra még nem is emlékszem, hogy családja fényképeit ne nézegette volna, imába ne foglalta volna. Asszonyom Önt és a kis Jutkát nagyon ismerem képről, Jenő elbeszéléseiből. Egyébként Ön a legszorgalmasabban irogató hadifogoly asszony, akire én is, mint barátom feleségére végtelenül büszke vagyok. Gondolja csak mit jelent egy szerető feleség odaadása, asszonyi szeretete, egy olyan nehéz körülmények között, hazájától több ezer kilométerre élő férjének, aki nap-nap után a válások, és asszonyhütlenségek tömkelegéről hallhat postaosztások alkalmával. Hiába nehéz katonafeleségnek lenni, de végtelen öröm is, ha valakinek olyan becsületes, derék férje van, mint Önnek. A magyar csoport sok minden jót köszönhet neki Igunnovón és Oránkiban.

Kedves Asszonyom befejezem, de ha már itthon egy kicsit kifújtam magam, ismét folytatni fogom

beszámolómat. A kis Jutkát sokszor csókolom, Kovács néninek gratulálok Jenő fiához, Önnek kézcsókom küldöm:

Béla

Pálos Frigyes százados, régi doni fogoly, szeptember 27-én kelt levelében többek között ezt írja: „.....Urát különben nem kell féltenie. Ő az egyedüli, aki soha nem veszi el a fejét és nyugodtan várja a szállítási időt. Büszke lehet rá, ő a meg nem alkuvó magyar, ritka típusa...”

Október végén is érkezett egy levél Bácsalmásról. Kiszely Zoltán, százados, szintén doni fogoly a 27-én kelt több oldalas levelében beszámolt az ottani életükről, Jenővel való barátságról és sok-sok mindenről, amiről Jutka már nagyjából értesült, de mégis nagyon jól esett neki, a levél tartalma.

Megkönnyezte Galambos János „páter” Márokpapiból /Bereg vm./ november 4-én írt igen hosszú, szívhez szóló levelét és annak mellékletét: „*Itt küldöm a kedves Nagyságos Asszonynak egyik kendőjét. Ez a kendő volt a rögtönzött oltárunkon, amikor miséztem sok időn keresztül. Ez a kendő megérdemli a megbecsülést!*”

December 6-án az óvodában is megjött a Mikulás. Juditka a színdarabban nagy ügyesen szerepelt, a boldog édesanyának csak az fájt, hogy a

távollévő édesapa nem láthatja a szépen növekvő, szép és okos kislányát.

Pár napig Mersén voltak disznóölésen, az édesmamával közösen vigasztalták egymást, mert Jenőről régóta semmi hír, levelet sem kaptak tőle.

1948. december (Jutka naplójegyzete)

Készülődünk a Jézuskára. Nagyon szomorú vagyok, mert Rólad semmi hír. Mikor érted imádkoztunk, nem bírtam tovább és hangosan felzokogtam. Juditkám csak nézett, olyan aranyos volt és velem sírdogált. Neki szép Jézuskája volt. Azután Pisti eljegyzése volt, amin rettenetesen hiányoztál.

Így múltak el az ünnepek. Istenem add meg, hogy a következő év meghozza az én páromat, kit már nagyon, türelmetlenül várunk.

HUSZONKETTEDIK FEJEZET

1949. január 10. (1) CCCP.7465. *Mozsajszk*
Kedves Feleségem és drága Kisleánykánk!

*Az Újév első levelében kimondhatatlan szeretetemet szeretném a betűkbe belesúgni. Az 5-ik Karácsony bizony már sok, távol tőletek. Helyettem megint csak üzenetet kaptatok. Bizony decemberben komolyan reméltem, hogy hamarosan mi is viszontláthatjuk egymást. Hogy nem így történt fáj nekem is, de nem tudok rajta változtatni. Úgy látszik a Sors nekünk mást szánt. Az Újév elején az ember mindig csak azt mondja, na legalább ez az év hozza meg a szabadulást. Karácsonykor több lapot is írtam, 75. volt az utolsó, most újból számozom őket-
Drága Életpárom bizony nagyon sokat gondolok Rád és sajnállak benneteket, de mégis könnyebb a teher, mert tudom azt ,milyen drága Kincsem vagy Te nekem, s nyugodt vagyok, vágyakozom utánad. Érzem, hogy biztosan állod a harcot s oly sok meg próbáltatásban is hűen kitartasz mellettem.*

Lásd Szívem, ezért vagyok a fogságban is boldog, mert Te az enyém vagy és Juditka a mienk, a mi kis kincsünk. Biztosan érzed a felétek szálló gondolataimat és sugárzó szeretetemet, mert ezek számára nincs akadály és távolság. Szíviünk hullámai adják és veszik ezeket a folyton szálló

vágyakat és éltetnek bennünket. Ezért nem lehet a mi kötelékünket soha meg nem törni. Ezek a vigaszaim! A szeretet minden akadályt legyőz, s leszünk mi még nagyon boldogok. Az augusztus 13-i 77. sz. lapod óta nem kaptam hírt rólatok. Mégis tudom, hogy jól vagytok és nagyon vártok engem, Karácsonykor szomorúan emlegettetek és ezt éreztem. Kicsi Leánykám Édesanyádat nagyon szeressd és én helyettem is adjál neki egy-egy puszit, amikor lefekszel, hogy ezt Édesapa küldi

Ha még nem tetted volna meg, szerezd meg varrásból a segédlevelet, vagy képesítési bizonyítványt, erre még nagy szükséged lehet

Juditkám vigyázz az egészségedre is, írtad, hogy szokásszerűen sovány vagy, ez nem helyes 54-55 kg-ra fel kell híznod, mert nemcsak Te, de én is féltetek ám nagyon.

Na de most már zárom soraimat és Mindnyájatoknak szeretetemet s hitemet küldve számtalanszor ölel, csókol Benneteket az értetek élő Édesapátok.

Akkor, amikor a németek garmadával kapják a leveleket, az utóbbi hónapokban a magyarok részére csak csordogálnak. Hiába mentek panasszal a parancsnokságra, csak vonogatták a vállukat, nem rajtuk múlik, ha jönnek a levelek, azokat azonnal átadják a magyaroknak. Nem mondhatják ki, de ők

is tudják, hogy mióta negyedévenként hosszabb leveleket lehet írni, a cenzorok több hónapos késésben vannak.

A március 19-i postaosztáskor Jenő boldogan olvasta Jutka levelét, amiben a január 10-i 1.sz. levelére válaszolt. A tavaly augusztus óta írt levelek pedig, valahol egy kupac alján várják a sorukat, ha egyáltalán valamikor rájuk kerül a sor.

Azt nem lehet mondani, hogy a magyar csoport mostanában unatkozna, mert április első napjaiban egy vasúti szerelvény „pullman” marhavagonjai már várták, hogy egy Sztalinogorszk város melletti lágerbe szállítsák őket. A láger német hadifoglyai, a város melletti erőműben dolgoztak. Újabban a szovjetek nem engedték, a rendfokozatok viselését és törzstisztekig bezárólag kötelezték őket munkára. Három hónap múlva „Ismerd meg a hatalmas Szovjetunió más csodás tájait is”, jelszóval innen is továbbvitték őket Voronyezs város melletti hadifogoly lágerbe. A központi lágeren kívül a közelben még további 3 táborban éltek azok a hazaszállításra váró legénységi állományú magyar katonák, akiknek a munkaerejét az utolsó napig ki akarták használni. A négy lágeren belül, – senki nem tudta megindokolni, hogy miért, – állandóan költöztették a foglyokat. Jenőék is voltak már a

„hangártábornak”, vagy „romtábornak” nevezett munkahelyeken.

A voronyezsi központi lágerbe már egy-egy hazai újság is eljut, esténként meg hangszórókon keresztül a moszkvai rádió magyar adása is hallható a szálláshelyeken. Egyoldalúan ugyan, de mégis némi tájékoztatást kaptak az otthoni eseményekről,

Felháborodással tárgyalták, hogy Mindszenty József hercegprímást életfogytig tartó fegyházra ítélték. Rajk László és társai letartóztatásáról a májusi, a budapesti Világifjúsági Találkozóról, és arról, hogy az országgyűlés elfogadta az alkotmányt, az augusztusi híradásokból értesültek. Volt miről beszélgetni októberben is. A rádió 15-én hírül adta Rajk László, Szőnyi Tibor és Szalai András kivégzését, 24-én meg közölte, hogy Pállfy György tábornokot, Korondi Bélát, Horváth Ottót és Németh Dezsőt⁴ a budapesti katonai főtörvényszék ítélete alapján kivégezték.

December 21-én meg nagy pátosszal ecseteltek, hogy a magyar nép milyen lelkesen készülődik a „nagy Sztálin” 70. születésnapjára. Az ünnepeknek se vége, se hossza. Az első budapesti trolibuszt 70-es jelzéssel üzembe

⁴ Németh Dezső, mint főhadnagy, a szerző és katonái szeretett és tisztelt századparancsnoka volt 1939-40-ben Veszprémben

helyezték, az Andrássy út új neve pedig Sztálin út lett.

Az idej, – 1949. évi – karácsonyt is megünnepelték, de nem olyan bizakodóan, mint az előzőeket. Sokukban úrrá lett a fásultság, a belenyugvás, a nemtörődömség, a letargia.

Jenő, a reményvesztett bajtársaival való beszélgetése során megpróbált egy kis életerőt táplálni beléjük. Igyekezett rábeszélni őket, hogy valamivel foglalják el magukat, örökké ne csak a múlttól ábrándozzanak állandóan.

– Jó neked! Odahaza van egy minden kísértés ellenére évek óta hűségesen kitartó, csak téged hazaváró feleséged, és egy aranyos kislányod. Neked van miért tartani magad, tudod, hogy érdemes jó egészségben hazatérned, mert odahaza aggódnak érted és alig várják, hogy magukhoz ölelhessenek.

– Ez hála Istennek mind igaz, de...

– Nincs semmi „de” Jenőkém!hiszen jól ismered az én történetemet. Tudod, hogy az, aki valamikor nekem is örök hűséget esküdött,...az a bűdös k..., most egy elvtárs oldalán flangál, vele bújjik az ágyba, pedig a törvény szerint még mindig a hites feleségem. Most mondd meg Jenőkém! Te visszakívánkoznál ahhoz, aki ilyen galádul becsapott?

– Sajnos igazad van! Akad ilyen is, de nem általános. A legtöbb asszony reménykedve várja vissza az urát, még akkor is, ha olykor-olykor nem tudnak a „természetnek” parancsolni és engednek a kísértésnek. A te eseted más, ez odahaza szóbeszéd, széltében-hosszában mindenki erről beszél. Ha hazamész elváltok, ezer szerencse, hogy gyereketek nincs. Biztosan fogsz rövidesen olyat találni, aki életed végéig szeretni fog téged. Hidd el, nagyon sok egyedülálló nő várja azt a férfit, aki mellett leélhetik az éveket, amit a Jóisten még nekik engedélyez.

Már az 1950 év nyár derekán járnak, a napok araszolnak, öreg emberek módjára csoszognak, csak az esetenkénti levelek érkezése hoz egy kis örömet az életükbe. Igazság szerint ők, mint hadifoglyok már nem is léteznek, mert a moszkvai rádió magyar nyelvű híreiben a következőket hallották: „A Szovjetunióban már nincsenek hadifoglyok. Az angol delegátus felszólalása az ENSZ-ben nem más, mint a Szovjetunió ellen hangoztatott újabb rágalom egyike”, – olvasták fel szemrebbenés nélkül akkor, amikor egyedül Voronyezsben 4500-an vannak hadifogságban.

Konyhahírek szerint egy újabb transzport indulása várható, mert egy mellékvágányon lévő vagonokba priccseket építenek. November közepén az esti létszámellenőrzéskor kihirdették, hogy másnap délelőtt fürdés, az után egy bizottság elfogja

dönteni, hogy délután kik utazhatnak haza. Lett is erre nagy izgalom, a pesszimisták óva intettek mindenkit, hogy senki ne élje bele magát a hazamenetel lázába, várja meg a bizottság döntését, és majd akkor örülhet igazán, ha az ő nevét is felolvassák. Ez az éjszaka is nagyon hosszú volt az álmatlanul forgolódnak, kevesen vannak, akik békésen végigaludták az éjszakát. Csodák-csodájára Jenő és csendőrtársai nevét is felolvasták, 6 évi fogság után kimondhatatlan boldogságot éreztek, eleinte hinni sem akartak a fülüknek, de elkövetkezett az a hihetetlen felszólítás, hogy „*davaj, davaj, bisztré, pasli domoj*”!(gyorsan, gyorsan, hazamentek!). Csak akkor nyugodtak meg teljesen, amikor hajnalban látták, hogy a mozdonyuk nyugat felé húzza a hosszú szerelvényt.

HUSZONHARMADIK FEJEZET

Ez az 1949-es új év sem kecsegtet semmi jóval. Csak az optimisták bizakodnak abban, hogy négy évvel a háború befejezése után békében, nyugalomban hajthatják álomra a fejüket.

Az ország józanabb közvéleményét megdöbbsentette az a hír, hogy azt a Mindszenty József hercegprímást, aki még veszprémi püspök korában a nyilasoknál élénken tiltakozott a zsidóüldözések ellen, és akit a nyilasok Sopronkőhidára bebörtönöztek, a Rákosi diktatúra tavaly december 26-án letartóztatta. A február 8-án befejeződött koncepciós perben pedig a hercegprímást életfogytig tartó fegyházra ítélték.

Jutkát kétszeresen érintette meg a hír. Először azért, mert édesapja abban a csehimindszenti községben volt körjegyző, ahol a hercegprímás született, azután meg, mint hívő katolikus tudta, hogy Mindszentyt, a szombathelyi székesegyházban szentelték pappá.

Jutka nap, mint nap harcot folytat a mindennapi betevő falatért és azért, hogy kislányát az apja kényszerű távollétében olyannak nevelje, mint ahogyan azt apja nevelné, ha módjában lenne. Jenő az eddigi leveleiben megpróbál tanácsaival

Jutka segítségére lenni, de mostanában a hazaérkező levelek gyérülnek, de ez nem a levélírók hibája. Jenő megint más táborba került, a költözést mindig a postaszolgálat megszervezése, a levelek későbbi kézbesítése sínyli meg.

Az el-elmaradozó leveleket ugyan nem pótolták, de egy kis vigasztalást nyújtott Újfalussy Ákos július 2-án érkezett levele Budapestről.

Kedves Nagyságos Asszonyom! Személyesen ugyan nem ismer engem, de azért meg fog bocsátani, hogy felkeresem soraimmal, hiszen úgy ismertük mi odakint már egymás szeretteit. Jenővel meg én különösen jóban voltam, és mint kiváló, becsületes, értékes embert tanultam megismerni.

Erős a hite és Magukhoz való hűséges ragaszkodása keresztül fogja őt mindenben segíteni. Én egy hete értem végre haza. Jenővel május 18-ig voltam együtt. Mostani címe: 7388/4.

Igen szeretném, ha a Maguk könyörgését is valóra váltja rövidesen az Úr Isten. Én nem biztatni akarom, de valahogy az az érzésem, hogy az év vége felé Magukat is összevezeérli az Úr Isten.

Sok kézcsók és türelem: Újfalussy Ákos.

Pataki Béla volt repülő főhadnagy, aki szó szerint betartja az örök barátságot és fogadalmát, Jenőnek tett ígérete szerint időnként levélben

felkeresi Jutkát, hogy további kitartásra és türelemre biztassa.

Jutka szorgalmasan varr, legalább van egy kis pénze. Ha van egy kis ideje, nem feledkezik, meg a naplólírásról. Mindennapi életükről nem tud mindig érdekeseket írni, mert a napok szürkén rohannak, ácsorognak, unalmasak, mikor milyen adódik. Naplójában vissza-visszatérő mondatok az évek óta hiányzó férj, társ, szerető apa utáni vágyakozás.

„Február 10-én megkaptam januári lapodat. Éppen kilencedet végeztem és a jó Isten meghallgatta a kérésemet. Csak igen elszomorított lapod, miután oly búsán írtál! Istenem már könyörülj meg rajtunk.....Lakóink kisfiát számtanból tanítom.....Mersén voltunk búcsún, csak Te hiányoztál nagyon.....Kilencedet kezdtem. Édes Jézusom hallgasd meg nagy kérésemet, segítsd haza mielőbb az én édes jó uramat....Varrogatok, csak telik az idő és semmi változás. Mi lesz velünk? Már nagyon türelmetlen vagyok. Sokat álmodom Veled...Juditka igen vár... Aggódom érted...Szégyellem, hogy én vagyok türelmetlen. Ez azért van, mert annyira szeretlek, mindig türelmetlenebb Párod....Judit várja Édesapját. Kitárt karokkal, örök szerelemmel vár síríg hű kicsi asszonyod.

– Csak irtsátok, akasztgassátok fel egymást, csak minket hagyjatok békében, –mondogatták a jobb sorsra érdemes hazafiak, amikor június 19-én olvasták, hogy az Államvédelmi Hatóság idegen hatalmak javára elkövetett kémkedés miatt őrizetbe vette Rajk László kommunista belügyminisztert, dr. Szőnyi Tibort, Justus Pált és 17 társát.

Az ítélet, szokás szerint hamar megszületett, szeptember 16-24 közötti tárgyalás után Rajkot, Szőnyit és Szalai Andrást halálra, a többit meg évekig tartó fegyházbüntetésre ítélték.

A kormány felhívására októberben ötéves tervkölcson jegyzése kezdődik meg, amely 50 %-os túljegyzéssel zárult. A „túljegyzést” különféle zsarolási praktikákkal, ígéretésekkel, fenyegetésekkel érték el, a jegyzést lebonyolító „elvtársak” .

November 21-én a „hálás magyar nép” kötelességszerűen megünnepelte Sztálin 70. születésnapját, a trolit 70-es számmal indították el, az Andrassy utat meg átkeresztelték Sztálin útra.

Az 1949-es szomorú karácsony és sok vígasságra okot nem adó Szilveszter elmúltával, csak az optimisták bíztak abban, hogy a következő 1950-es év valóban olyan boldog lesz, mint azt a kommunista jósok megjósolták.

Jutka bátyja Béla, még tavaly javasolta, hogy a varrás mellett a jó barátja által vezetett tanfolyamon, tanulja meg a gyors- és gépírást. Szót fogadott! Szorgalmasan eljárt az órákra, mivel azonban fizetni nem tudott, bizonyítványt nem kaphatott, pedig kiválóan végezte el a tanfolyamot.

Április elsejével egy kis „protekcióval” sikerült a mostanában alakult Malomipari Egyesülésnél, – mint gyors és gépíró – havi 600 forintért elhelyezkednie. Alig várta, hogy kimondhatatlan örömét megossza Jenővel. Az április 10-i lapján boldogan újságolja, de csak a későbbi leveleiben írja meg részletesen a munkakörét, és azt, hogy kollegái milyen rendesek. A 6 éves, 22 kg-os, 118 centis Juditka szeptember elseje óta szorgalmasan jár az első osztályba. Sajnos a hivatali munkája miatt csak keveset tud vele foglalkozni. Sokszor mire hazaér, már alszik, nagyon jól tanul és nagyon szeretik az iskolában.

Ez az 1950-es év sem fog a későbbi korok történelemkönyveiben „dicsőségesként” bekerülni. Az Államvédelmi Hatóság márciusban elhurcolja Vezér Ferenc pálos rendfőnököt, szovjet katonák megölésével vádolva. Letartóztatják Sólyom László vezérkari főnököt és más tábornoktársát, azután augusztusba kivégzik őket.

Bejelentik, hogy eljárások indulnak a volt szociáldemokraták ellen. Sokat kivégeznek közülük, Szakasits Árpád és Marosán életfogytiglani börtönt kap.

Szeptemberben a bencés, ferences, piarista és iskolanővérek szerzetesrendeket feloszlatták. Sokukat internáltak, a szerencsésebbeket meg „szélnek eresztették”. Az év folyamán kötelezővé tették az iskolákban az orosz nyelv tanítását.

Sokak szerint, az újságok csak a kiemelkedő nagyobb pereket és halálos ítéleteket hozzák nyilvánosságra. A legsötétebb politika útvesztőiben sok száz és száz ártatlan ember kivégzése és bebörtönzése van napirenden.

Kommunizmus ide, kommunizmus oda, a Szeretet Ünnepét, – a Karácsonyt –, az idén még nem sikerült valamilyen más „vörös ünneppel” helyettesíteni. Megpróbálták a Jézuskát Télapóval eltüntetni, de ez sehogyan sem sikerült. Az emberek milliói készülődnek az ünnep megtartására, és a pár nap múlva befejeződő év végére.

Jenő október 11-én írt 28. sz. levelét Jutka viszonylag hamar, már november 8-án megkapta. Az 57.sz. lapján azonnal válaszolt, azután november 15-én az 58-adik és 24-én pedig az 59-edik számmal ellátott lapokat intézte Párjának.

Reménykedett, hogy a 60-as sorszámmal ellátott, 1950. december 3-án irt levelét Jenő, már a karácsonyfája alatt olvashatja.

„Vasárnap este van. Ebéd után Juditkánkkal egy jó nagyot aludtunk, az egész heti robot után nekem is jól esett egy kis pihenés. Tegnap délután Juditkával Mikulás kirakatokat nézegettünk. Ő még nem tudja, de neki is tele lesz a kirakata. Éltanuló lett, azért jutalomból elvittem őt egy cukrászdába. Apródonként készítem a Jézuskát, alvó babát is kap, a babakocsit is megvásároltam 85.- forintért. Azonkívül még kis ruhákat is hoz neki a Jézuska. Boldog lennék, ha itt lehetnél, együtt készítenénk az ajándékokat. Hogy nem érezze nagyon az Édesapa hiányát, mindent megadok neki. Lemondok a magamnak szánt szoknyáról, csakhogy neki meglegyen mindene. Az én jutalmam meg az, amikor sűrűn mondogatja, „Édesanya mennyit dolgozol értem”.

Nagyon hiányzol! Első péntek erősít és megnyugtat. Nagy boldogság lesz, ha majd rövidesen viszontlátunk! Karácsonyra szerető szívemet, hűségemet küldöm, ez erősítsen. Lélekben Veled vagyok, bárcsak egészen elrepülhetnék hozzád. Te is gondolj asszonyodra, aki 6 év multán is végtelenül szeret és ezt senki sem tudja kitörölni. Nem bántam meg, hogy hozzád kötöttem életemet. Másfél év

boldogsága éltet! Légy Te is erős és egészséges. Mindenért kárpótollak, ha beteg leszel szeretetemmel gyógyítalak.

10 óra van! Csendes a ház, gondoldj ránk! Juditka édesen szuszog. Anyu a szomszéd szobában alszik. Én is megyek aludni, Rád gondolok, megölellek. Te megsimogatsz, megpuszítod homlokomat és már alszom is. Ugye így van Édes?! Ezer vágyódással szerető kicsi, kis asszonyod: Jutka

Amikor Jutka reménykedve bedobta levelét a postaládába, és még egy utolsó pusztit lehelt rá, nem gondolhatott arra, hogy ezt a levelet Szerelme soha nem fogja megkapni, mert szerelvényük már hazai földön, útban van Nyíregyháza–Sóstóra.

Nagyon kevesen, de voltak olyan szerencsések, – persze nem a rendőrök és a csendőrök között, – akiket még Karácsony előtt hazaengedtek. Kiengedésük előtt szigorúan megparancsolták nekik, hogy senkinek sem mondhatják el, hogy kikkel jöttek haza, azok hozzátartozóit sem látogathatják meg, mert annak a veszélynek vannak kitéve, hogy megint visszakerülhetnek ide.

Tiltás ide, vagy oda, csodálatos módon mégis híre ment az országban, hogy Nyíregyházára olyan hadifoglyok érkeztek, akik valamilyen háborús

büntettet követtek el, azért az ügyük kivizsgálásáig még nem engedik el őket.

Jutka is csak reménykedve, imádkozva várta, hogy az év végéig egyszer csak az imádott Jenője is bekopogtat, mert ő még a légynek sem tudna ártani, nemhogy ártatlan civileknek.

A Szenteste előtti napon Jutkának még rengeteg teendője akadt, hogy amikor „megjön a Jézuska”, mindent rendben találjon. A „nagymama” békésen szunyókált a karosszékében, Juditka csendben rendezgette játék gyűjteményét, amikor a némaságot hangos csengőhang zavarta meg.

– Nézd már meg, kislányom ki lehet az, – akarta mondani Jutka, de a kislány már szaladt is a boltíves kapualjon keresztül a kapuig. Amikor a „kukucskáló” ablakot kinyitotta, az egyik fiatal, „bácsi” megkérdezte:

– Mondd kislány, itt lakik Kovács Jenőné?

– Igen! Mindjárt hívom anyukámat, tessék megvárni, – mondta és máris rohant a mamájához.

– Anyucikám! Két bácsi keres téged!

– Istenem! Kik lehetnek azok? – mondta ijedten, és rosszat sejtve sietett a kapuhoz.

– Kik maguk és miért keresik Kovács Jenőné?

– Ne tessék megijedni, pár napja, hogy megjöttünk a fogságból, üzenetet hoztunk, de csak

annak mondjuk el, aki biztosan Kovácsné. Ha megmondja, hogy Jenő bácsinak mi a rendfokozata, és hogy hívják ezt az aranyos kislányt, akkor jó helyen járunk.

– Százados, és a kislányt Juditkának hívják.

– Az Ön keresztneve is Judit, tetszik látni, hogy sok mindent tudunk. Nem vagyunk szélhámosok, tessék minket beengedni, Jenő bácsitól hoztunk üzenetet, de nem szeretnénk, ha valaki meglátna itt a ház előtt.

Jutka szíve a torkában dobogott. Remegett a keze, amikor a kulcsra zárt kaput kinyitotta. Beljebb akarta hívni őket, de ők ragaszkodtak a kapualjhoz. Amíg az egyik beszélt, a másik folyton figyelte, hogy van-e valamilyen mozgás a ház előtt. Az utca teljesen néptelen volt, nem kellett veszélytől tartani.

Elmesélték, hogy amikor az oroszok 45'-ben bejöttek, őket is összefogdosták, pedig nem voltak katonák, egyetemre jártak, de katonaszökevényeknek nézték őket. Az Uralban különféle táborokban dolgoztak, míg az év elején Voronyezsbe kerültek. Itt ismerték meg Jenő bácsit, aki kitartásra ösztönözte őket, bánt velük mintha a bátyjuk lett volna, néha még jogosan meg is szidta őket. Bár szigorúan megparancsolták nekik, ők mégis kötelességüknek akartak eleget tenni, amikor megígérték Jenő bácsinak, hogy ha sikerül nekik előbb hazamenni, akkor felkeresik a családját, hogy

megmondják, csak azért él, hogy nemsokára újra együtt legyenek. Elmondták, hogy az ő csoportjuk volt az első, akiket hazaengedtek, de biztosak abban, hogy folytatódni fog, és Jenő bácsit is hamarosan hazaengedik.

Jutka azzal az ígérettel búcsúzott el tőlük, hogy a látogatást nem mondja el senkinek, és ha esetleg az utcán találkoznak, úgy mennek el egymás mellett, mint az idegenek. Mindent megígért, de azután a kitörő zokogását, még az imádott Juditka vigasztaló simogatása sem tudta megállítani.

* * *

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET

A pesszimisták hiába törölték le könnyeiket, mégis meglátszott, hogy ők is sírva énekelték el nemzeti imádságunkat, amikor a szerelvényük hazai földre ért, és nemsokára megállt Nyíregyháza- Sóstó állomáson.

A kezdeti örömmámor szinte vezényszóra abbamaradt, amikor géppisztolyos és kutyás ÁVH-s katonák sorfala között kellett menetelniük.

– Mondhatom szép fogadtatás, az út végén biztosan az akasztófák várnak bennünket, – mondta halkan egy elkeseredett hang.

Az 1100 főből álló szállítmányt nem az akasztófák várták, hanem a Krúdy Gyula szálloda udvarán egy kis küldöttség élén Nyíregyháza város tanácsnoka, aki üdvözölte őket.

– Kedves hazatérő honfitársaink! A város elöljárósága nevében szeretettel üdvözlöm önöket. Kívánom, hogy a hosszú távollétük után, újra visszatérjenek régen látott családjuk körébe és majd Önökkel együtt, folytathatjuk, amit mi elkezdtünk, a szocializmus építését, amelynek nagy szüksége van az ilyen dolgos kezekre, mint az Önöké, honfitársaim. A rövid üdvözlő szavak után MNDSZ-es nők (Magyar Nők Demokratikus Szövetsége) személyenként 5-5 cigarettát osztogattak, majd

csajkájukba gulyást kaptak és egy nagydarab fehér kenyeret. Az első igazi hazai étel hamar elfogyott, azután orvosi vizsgálat következett. A 4453 számú orvosi vizsgálati lap szerint Jenőt teljesen egészségesnek találták. Akik már átestek a vizsgálaton, azokkal három jegyzéket írtak alá. Az elsőt elismerték, hogy 20 forint hadifogoly pénzt átvettek, a másodikon a lakóhelyükig szóló vasúti jegy átvételét kellett elismerniük, a harmadikon meg, feltüntették, hogy milyen ruházatban érkeztek haza. A forint és a vasúti jegy átvételére soha nem került sor, hogy kinek a zsebébe vándorolt azt csak a Jóisten tudja.

Az éjszakájukat az udvari földszintes pavilionszerű épületekben, szalmán, leginkább ülve töltötték el, miközben a betanított magyar felügyelő urak szellemeskedtek:

– Ne lógassák az orrukat, hamarosan hazamehetnek, ahol anyuci már unja a szomszéd kefélgetését és jó meleg puncival várja magukat, de aztán nehogy szégyent hozzanak a fejükre.

– Dögölj meg te is, – suttogja csendben az egyik érintett, – rohadjon le a micsodád.

Megkezdődtek a kihallgatások, a csoportosítások, hamarosan híre ment, hogy a csendőrök, rendőrök, törzstisztek és háborús bűnösökön kívül nemsokára hazamehetnek az erdélyiek, felvidékiek,

délvidékiek és mindazok, akik semmivel sem gyanúsíthatók.

– Na, Karcsi és Bandi, ha a hír igaz, akkor már készülődhettek is, mert ti biztosan az elsők között hazamehettek, – mondta Jenő, annak a két 25 éves szombathelyi fiatalnak, akit 45'-ben összefogdostak és 6 évig tartó „malenki robotra”, legutoljára a voronyezsi hadifogolytáborba szállítottak. – Nektek aztán semmiféle bűnök nincsen, hiszen még katonák sem voltatok.

– Mindez igaz Jenő bácsi, – mondja Karcsi – , de neked is csak az az egyedüli bűnöd, hogy amikor jogász lettél, csak a csendőrségnél tudtál elhelyezkedni. Most meg miért tartanak vissza évekig, amikor az összes társad már hazamehetett, akivel együtt fogtak el? Jó, jó tudom az okát, már megmagyaráztad nekünk, de akkor is ezt igazságtalannak tartom!

– Ezt miért nekem mondod? Miért nem annak az ÁVÓS tisztnek, aki tegnap este kijelentette, hogy a mi puszta létezésünk bűn a demokrácia ellen. Biztosan ismered azt a közmondást Karcsi, ami finoman úgy hangzik, „hogyan az erősebb kutya tartja a nászéjszakát! Most ők az erősek, de szeretném még azt megélni, hogy egyszer a magyar nép még eljut ahhoz, hogy ezeket az „erősebb kutyákat”, elkergesse és megkapják a megérdemelt büntetésüket. Most pedig csak az a kérésem, hogy ha

ténylegesen hamarabb hazakerültök látogassátok meg Juditomat, további türelemre biztassátok kislányommal együtt, mert engem csak az tart életben, hogy egyszer viszontláthatom őket.

A rémhír egy kis része bizonyult kivételesen igaznak, mert csak az anyaországi foglyok egy kis részéből állítottak össze „ripsz-ropsz” hazamenő transzportot. Karcsinak és Bandinak kevés idejük maradt a búcsúzásra. Szeretettel megölelték nevelő bátyjukat, fülébe súgták, hogy ígéretüket okvetlenül betartják.

A visszamaradt több ezres csoportot géppisztolyos ÁVH-s katonák kíséretében Budapestre szállították. A Keleti pályaudvart a szállítmány érkezése előtt teljesen kiürítették. A rabokat, –akik már nem hadifoglyok, hanem saját hazájukban rabok! – a közeli Tolonházba vitték. Pár nap múlva a csoport egy részét a Vác határában lévő, elhagyott kesztyűgyárba, másik részét pedig Budafokon egy borpincében „dugták” el. A Tolonban maradt több ezer rab, –így Jenő is,– itt töltötte az otthonától távoli, hetedik karácsonyát.

Étkezésük a náci haláltábor színvonalán mozgott. A napi 1 liter levest háromszori adagolásban kapták, és egész napra 25 dkg kenyeret.

A rabok kényszermunkára való küldését megakadályozta az a tény, hogy súlyos szembetegség, a –trachomajárvány, – terjedt el a rabok

között, azért karanténba zárták a Tolonházat, ahová csak egy egyetemi szemésztanár nő járhatott be, kezelni a 200 beteget. A járvány egy hónap alatt lezajlott, utána kiszedték az erdélyieket, felvidékieket, délvidékieket azzal, hogy hazaküldik őket. Sok anyaországit 6 hónapi bányamunkára küldtek, de még így is májusra körülbelül 3 ezren maradtak.

1951 májusában 500 főt az „orosz szabvány” szerint felépített kecskeméti szőlők közötti lágérbe vittek. A vékony falú, eternit tetejű barakkokban, emeletes priccseken szállásolták el a rabokat. A harmadik nap reggelén egy magas rangú ÁVH-s tiszt beszédet tartott.

– Önök laktanyát fognak itt felépíteni. Elkészülte után hazaengedjük magukat. Munkájukkal fogják bebizonyítani, méltók-e arra, hogy az új társadalom befogadja magukat, jóváteszik bűnüket, amit a szovjet testvérek ellen elkövettek.

A munkaterületen civilek is dolgoztak, azokkal nem érintkezhetek. A munkások is féltek tőlük, mert úgy tudták, hogy ezek a rabok háborús bűnösök, de feltételezték azt is, hogy munkásnak álcázott ÁVH-sok vannak közöttük.

Durva, szinte kegyetlen, megalázó bánásmód, kopaszra nyírás, csíkozott katonaruha, besúgóik beszerzése volt a jellemző. A hazameneteli ígéretre, mint a rabszolgák, egymást hajtva

dolgoztak, hogy mielőbb otthon lehessenek, Sokan hittek az ígéretnek!

1951. október első napjaiban beköltözhető volt a laktanyaváros. Azelőtt ilyen hamar még nem készült el ilyen gyorsan hasonló építmény. A rabokat csomagjaikkal együtt a láger udvarán felsorakoztatták, rövid búcsúbeszédet tartottak, amelyben közölték, hogy Budapestre mennek, onnan pedig, néhány nap múlva haza!

A lemeszelt ablakú személyvonatból nem láthattak ki. Késő éjszaka, amikor megérkeztek Budapestre, hosszasan tologatták, csatolgatták a vagonjaikat. Kérdéseikre legfeljebb

– Kuss! Pofa be! – volt a válasz öreiktől.

Amikor nagy sokára elindultak, szertefoszlott a hazameneteli álmuk. Már virradt, amikor több órás utazgatás után szerelvényük megállt Kazincbarcikán, egy mellékvágányon. Nemcsak az 500 kecskeméti, hanem Pesten a hozzájuk csatolt marhavagonokból másfélezer toloncházi rabot is letaszigáltak a sínek mellé. Megérkeztek új kényszermunkahelyükre, a Sajómenti Vegyi Művek építkezési területére!

Egy nagy, háromszoros szögesdrótkerítéssel körbevett, üres területre terelték, a kis „motyóikkal”, ütött-kopott egyenruhájukban vagy szovjet paplanruhában álmosan, fázósan toporgó, némán a semmibe bámuló embertömeget. A szögesdrótok

mellett táblák sorakoznak: „**Megközelíteni tilos! Az őr felszólítás nélkül lő!**” felírásokkal. Az őrtoronyokban géppuskák és géppisztolyos marcona ÁVH-s katonák őrködnek. Az üres terület mellett szintén szögesdróttal és őrtoronyokkal körbevett négy háromemeletes bérház áll. Mint a birkákat ide terelik a tehetetlen rabokat, mert a kis motyóikban rejtőzködő, a „zabrákból” eddig megmentett apró értékeiket „önként” le kellett adni, a névcédulával ellátott kis csomagba, a raktárba.

Csodálkozva hallották az újabb parancsot, hogy vetkőzzenek le és a kiselejtezett, fekete csíkokkal megfestett „népi hadseregbeli” egyenruhákba öltözzenek át, azután a kopaszra nyírás következett.

Szálláshelyükké a közfalak nélküli, félig kész, emeletes priccsekkal felszerelt munkáslakásokat jelölték ki. Az igen vegyes összetételű tábor létszáma állandóan változott, mert tőlük sok száz német származásúnak nyilvánított magyar állampolgárt, a tiszalöki munkatáborba szállították, onnan meg ide internáltakat, az ország minden részéből.

A 250 csendőr és rendőrtiszten kívül több száz tiszthelyettes és csendőr várta reménykedve a mielőbbi szabadulásuk napját. Ahogy módjukban volt, igyekeztek egy nagy csoportba tömörülni, a

lehetőségükhöz képest segíteni a gyengébb fizikai képességűeken.

Már „öreg” este volt, amikor a hajnali órában a szolgálatos ÁVH-s egy vasrúddal ütögetni kezdte a dróton lógó síndarabot. Erre a dobhártyát szaggató hangra még a félholtak is felpattantak fekhelyükről. A hatalmas teremben, az egy szál dróton lógó villanykörte sápadt fényénél a „hangyaboly” igyekezett a megadott időre a reggeli levesért sorba állni, azután felsorakozni a reggeli létszámellenőrzésre.

Azután máris megkezdődött a kényszer-munka: kubikolás, házak és épületek alapjainak kiásása. A legkegyetlenebb dolog a kavicsbányában való robotolás, ahol kőfejtéssel, talicskázással és az állandó mozgásban lévő, szállítoszalagra való kavicslapátolás miatt pihenőről szó sem lehet. Erre a munkára csendőrtiszteket osztottak be. Céljuk a nehéz testi munka elvégzésén kívül, az emberi méltóság teljes megalázása.

Már nem voltak „emberek”, csak név nélküli, számmal ellátott robotok, akiket az örök zsvány, gazember, betyár, haramia, népnyúzó, vagy bitang, névvel szólítottak. A hivatalos, becsületes születési nevük helyett, minden rab kapott egy számot, a későbbiekben az volt a neve, a jelentkezéskor csak azt használhatta.

A „falanszter kereszttségben” Jenő a 916-os számot kapta, ő lett a **916-os barcikai rab**.

A munkálatokat a Miskolci Építőipari Vállalat végeztette, a munkaerőt meg a tábor állítólag Csillag /Stern/ nevű százados parancsnoka, operatív tisztjei „buzgó” irányításával biztosította. Az örököt meg a recski, tiszalöki és más táborok között állandóan cserélgették, nehogy esetleg jó viszony keletkezzen a rabtartók és rabok között.

Az élelmezés nem mondható rossznak, de kevés, azért az építkezés vezetősége pótlást ajánlott fel, de azt a tábor vezetősége elutasította.

Már egy éve, annak hogy december hatodikán a szovjet fogság után megérkeztek Nyíregyházára, a „szabad magyar földre, magyar „rabságba”. A szabadulási reményeket, egy langyos szellő elfújta, azok köddé váltak, hogy évekig elő se kerüljenek. Az igazi zimankós tél még nem köszöntött be, a korai sötétedés miatt a robotoknak jól esett fáradt tagjaikat az áporodott levegőjű termék priccsein kinyújtóztatni.

– Ha a sors úgy hozta, hogy mindenképen raboskodnom kell, akkor inkább szívesen visszamennék az oroszokhoz, mert azok legalább nem aláztak meg személyiségünkben, nekik a munkaerő volt a lényeg, – mondta a fáradtságtól ingerült hangon Bogya Bandi. Az utóbbi időben levelezhattünk, az otthoni eseményekről is nagyjából

sok mindent tudtunk, de itt, idehaza, az áldott magyar földön, teljesen el vagyunk zárva a családuktól.

– Még a levelezést is megtiltották. Családuknak több mint egy éve fogalmuk sincs, hogy élünk-e még. De ezek a..., mondta volna tovább... *a bitangok...*, de Klim Laci barátja oldalba bökte, azért elhallgatott. Úgy vették észre, hogy az utóbbi időben sok minden bizalmas beszélgetésük, tervük visszakerült a rabtartóikhoz, az áldozatok egykettőre a hármasszámú épület alatti tizennyolc cellás pinceörtönben találták magukat.

– Kíváncsi vagyok, hogy az idei nyolcadik karácsonyomat, amit a családomtól távol töltök, hogy fogjuk megünnepelni? Már tavaly is nehéz volt karácsonyi hangulatot teremtenünk a Toloncban, az idén szerintem itt még olyan sem lesz, – sóhajt fel Simon Laci.

– Az ÁVH-sok a gyülekezőhelyen biztosan nem állítanak fel „Mindenki karácsonyfáját”, éjfélimiséet sem szerveznek, papokat sem kell nagyon keresgélniük, hiszen azokból is, van itt elég. Ne számítsatok ilyen ünnepre! Gondoljatok a legelső karácsonyra, ott sem volt csillogó karácsonyfa, nem igyekeztek az emberek az éjfélimisére, legfeljebb a pásztorok, meg a három királyok keresték fel a kis Jézust, abban az istállóban, ami sokkal, de sokkal kisebb volt ennél a mi nagy istállónknál...Jenő nem

folytathatta tovább mondatát, mert a villany kialudt és takarodó után tilos volt a beszélgetés.

Az embertelen hajsza következtében egymásután nőttek ki a földből a hatalmas betonívek és hűtőtornyok. Vasárnaponként a raboknak csak egy része pihent, mert a vasúti szerelvényel beérkezett homokot, téglát, cementet akkor is kirakatták, hogy a kocsikért ne kelljen fekbért fizetni.

Az ÁVH-sok élvezettel, kéjelegve nézték, hogy az idősebb csendőr ezredek és alezredek milyen elgyötört, vöröslő arccal tölték a cementtel megrakott talicskákat. A megaláztatásban és szadizmusban élen járt, a cigány származású Szűcs-Fürst Béla ÁVH-s hadnagy. Őt csak "fekete hadnagyként" emlegették, ő volt az „élet és halál ura” a táborban. Fő tartózkodási helye a pincebörtönök melletti „pofozó szoba” volt. A kegyetlenkedésekben maga járt elől jó példákkal. Különböző szervezkedéseket, földalatti összeesküvéseket megpróbált jegyzőkönyvekkel bizonyítani. A beismerő vallomásokat különféle kínzó eszközökkel, vizes cellákkal, koplaltatással igyekezett megszerezni.

A csendőrök közül hosszabb ideig tartották a pincebörtönben Zalasdy Ferenc ezredest, Budur Károly és Lánicz László századosokat, Fery Pál és Fráter János főhadnagyot, Üveges Sándor

főhadnagyot, Tatár András hadnagyot, Tóth Aurél, és Tereskey József zászlóst és még sokan másokat.

Ez alatt odahaza sem tétlenkedtek! 1951 karácsonya előtt pár nappal a háború alatt megsérült Városliget melletti Regnum Marianum templomot Rákosi Mátyás javaslatára lerombolták és helyére Mikus Sándor által alkotott 8 méteres Sztálin szobrot avattak fel december 21-én a diktátor 72-ik születésnapja alkalmából. Az avatásra a gyárakból, hivatalokból kivezényelték a dolgozókat, másnap pedig, az újságok dicsőítő cikkeiben adtak hálát népünk felszabadítójának.

A karácsony olyan sivár, jellegtelen pihenőnap volt, mint a többi vasárnap. Az otthon, a család utáni vágyakozás ezen a Szentestén sokkal jobban tört fel az elfásult gondolatokban, mint egyébként. A kezek korábban a jólétben ritkán találták meg egymást, az ajkak azelőtt, csak elvétve suttogták, hogy „Istenem segíts”. Most a szenvedésben, a bizonytalan jövőben, a kérges, eres kezek összefonódva, imára kulcsoltan megtalálták egymást. A kiszáradt ajkak a régen feledésbe ment imákat próbálják meg-megakadva visszaidézni, saját gondolataikat beleszőve. Észrevétlenül léptek át az 1952-es újesztendőbe.

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET

Alighogy átlépték az 1952-es év küszöbét, február közepén egy újabb törvény keserítette el Jutka érdekelt ismerőseit, rokonait. A volt uralkodó osztályhoz tartozó elemek, házának bérbeadásából származó, munka nélkül szerzett jövedelme miatt, a szóban forgó ház állami tulajdonba vételét rendeli el. Ha a tulajdonos nem lakik a házban, az ott lévő ingóságaira is vonatkozik az állami tulajdonba vétel.

A dolgozók 6 szobánál kisebb házingatlanaira nem vonatkozik az államosítási rendelet, azért Jutka emiatt nem idegeskedett. Sokkal nagyobb problémával, kereste meg őket egyszer Géfin kanonok atya, – a család régi barátja, – aki Jenővel összeadta őket.

– Jutkám! Kislányom! Tudom, hogy neked most minden gondolatod, Jenőd mielőbbi hazatérte, a körülötted folyó politikai eseményeket nem ismered. De biztosan hallottál már arról, hogy egy rendelkezés szerint tavaly május, júniusban, úgynevezett „deklasszált” elemeket, osztályidegeneket, 2500 családot Budapestről kitelepítették Hortobágyra. Azóta nemcsak Pesten, hanem más nagyobb városban is a helyi „hatalmaságok” élnek ezzel a lehetőséggel, félő, hogy Szombathelyre is átterjed ez a járvány. Sajnos Jutkám, a csendőr százados férjed miatt az ő

szemükben te is osztályidegen vagy, annak ellenére, hogy Jenőd még mindig fogságban van.

Most azért jöttem kislányom, hogy megbeszéljük, mit lehet csinálni, hogy megússzuk ezt az embertelenséget.

– Jó, jó Gyula bácsi! Ettől én is nagyon félek, de mit tudnék én egyedül tenni, senki olyan „elvtársam,” nincs, aki ebben segíteni tudna, – mondta riadtan Jutka.

– Dehogyan nincs drága kislányom! Itt vagyok én, ha nem is az „elvtársad” csak elv társad, én már megbeszéltem előljáróimmal, hogy milyen tanácsot tudunk neked adni, hogy te is elkerüld a kitelepítést. Azt javasoljuk, hogy válj el Jenőtől.

– Elválni? Én sohasem! Minket már csak az ásó-kapa fog elválasztani! – csattan fel Jutka.

– Csacsi kislány! Mi nem arra gondoltunk, amit az oltár előtt fogadtatok egymásnak, hanem arra, amit az anyakönyvvezető előtt. Az csak egy írás, azt a bíróság megváltoztathatja, ha van egy ügyes ügyvéded.

– Úgy gondolja Gyula bácsi, hogy csak polgárilag váljunk el? Az egyházi továbbra is érvényben marad?

– Úgy, úgy kislányom, a Jóisten előtt, Ti továbbra is a gyermekei maradtok.

A válóper megindításának Jutka részéről már nem volt akadálya. Az egyik közeli ügyvéd-rokonuk családi alapon „ingyen” vállalta a lebonyolítást, csupán a 600 forint illetéket kellett megfizetniük. A válóperes tárgyalás mindössze 20 percig tartott, azután a bíró végzésben meghozta a válás miatti ítéletét: „A férj éveken keresztül nem állította vissza a házassági életközösséget”.

Így lett „vitéz doktor Kovács Jenőné”-ből, pár perc alatt, egyszerűen csak Kovács Jenőné!

Csak a név változott egy kissé, egyébként minden maradt a régiben! Az áprilisban bevezetésre került munkakönyvében már így szerepel.

A 8 éves Juditka kitűnő tanuló, a nyári vakáció nagy részét a merseváti nagymamánál tölti. Jutka „anyuci” csak két hetet tölt vele, szerencsére pontosan akkor, amikor július végén a Helsinkikben megrendezett XV. nyári olimpián a magyarok 16 arany, 10 ezüst és 16 bronzérmét szereztek. Jutka is örült az eredményeknek, de öröme akkor lett volna teljes, ha megoszthatta volna Jenővel a sikereket.

Az olimpiai sikerek ellenére az idei mezőgazdasági termés annyira rossz lett, hogy a gazdák képtelenek teljesíteni a beszolgáltatást. Augusztus végén megkezdődnek az ún. „adóbehajtási napok”, a padlás-seprések, ami után a gazdáknak nem marad vetőmagjuk, de még élelmük sem.

A kazincbarcikai tábor parancsnoksága, – de lehet, hogy magasabb helyen, – elrendelték, hogy Jenőék, a nyár beköszöntével, csak csizmában, klott nadrágban, barna újatlan trikóban és sapkában dolgozhatnak. A többi ruhadarabot elvették tőlük, amit csak ősszel a hűvösebb idő beálltával kaptak vissza. Mint mindent, ennek az okát is később megtudták, azért, mert Recskről 1952. tavaszán 8 rab fondorlatos módon megszökött, igaz, hogy hetet elkaptak, de egynek mégis sikerült Nyugatra menekülnie.

Az építkezési munkát a Miskolci Építőipari Vállalat végezte, a foglyoknak munkájuk arányában bért fizetett. A bérjegyzéket a foglyok vezették, így nem lehetett eltitkolni, hogy az ételmezésükre napi 12 forintot, az összes kereset 20 százalékát pedig az ÁVH javára ítr őrzési díjként vonták le. Jenő havi keresete általában 694,40 forint volt, így a levonások után mindössze 62.25 forint volt, amit havonta kersett. Decemberben megengedték, hogy a maradék keresetükből, „spejzolhassanak”.

Mohón ették a kázinban vásárolt szalonnát, zsírt, cukrot, mindent, ami az évek óta tartó rabságuk miatt hiányzott a szervezetükből.

Karácsony másnapján nagy riadalom támadt az egyik kőfejtésnél. A bánya mélyítésénél

dolgoztak, amikor az nagy robajjal leszakadt és maga alá temette Tamáska Endre csendőr századost. Jenőnek szerencséje volt, mert sikerült félreugrania, de szegény Endrét a kőhalom félig maga alá temette.

Most nem törődött azzal, hogy munka közben nem beszélhetnek, mindenhez az örök engedélyét kell kérni, nekiállt és ásójával óvatosan kezdte kiásni Endrét a kőhalomból. Társai is megérkeztek. Sőt még az „Órangyal” nevű örök is biztatta ásásra a többieket.

Ez az ör volt az egyetlen jóindulatú örök, aki nem élt vissza hatalmával. Ő is szidalmazta őket, mindennek elhordta, a felmenő rokonságukat is, de csak akkor, amikor ott voltak a felettesei, csupán, a „látszat kedvéért”.

Endrének a bal lába három helyen tört el, így őt Pestre, a Mosonyi úti Toloncház börtönkórházába szállították, nem úgy mint Hartay Rezső és Vukovary Kálmán alezredeseket, akik a pincebörtönben haltak meg.

* * *

Ez az 1952-es év is úgy múlt el, hogy Jutka semmi hírt nem kapott Jenő hologylétéről, azt sem tudta, él-e, hal-e, és az ország melyik részén raboskodik teljesen ártatlanul.: – Meglátod kislányom, egyszer az édesapád betoppan, össze-

vissza fog csókolni, és azután mindig velünk lesz. Azt a kis időt a Jóisten segítségével ki kell, hogy bírjuk. Biztos vagyok abban, hogy imáink meghallgatásra fognak találni. A Te imácskád meg, amit a merseváti nagymamádtól tanultál kétszeresen számít a Jézuskánál, és Édesanyjánál, a Szűz Máriánál. Imádkozzunk kislányom Édesapáért!

„ Most segíts meg, Mária, ó irgalmas Szűzanya. Keservét a bűnak-bajnak eloszlatni van hatalmad. Hol ember már nem segíthet, a Te erőd nem törik meg. Hő imáit gyermekidnek, nem, Te soha nem vetted meg. Hol a szükség kínja nagy, mutasd meg, hogy anya vagy. Most segíts meg, Mária, ó irgalmas Szűzanya.

Fogolykiváltó Boldogasszony könyörögj érettünk, mi hozzád menekülünk. Hozd vissza a Papát, mert ő nekünk a mindenünk. Amen.”

HUSZONHATODIK FEJEZET

A Szovjetunióban 1950-től tömegesen kezdték eltávolítani a zsidókat a vezető pozíciójukból. A miniszteri apparátusban számuk két és félszeresére csökkent, lázasan keresték és „meg is találták” a különböző „zsidó összeesküvések” nyomát.

1952 őszén Leningrádban megkezdődött az ún. „cionista orvos per”. A szovjet vezetők egészségéről gondoskodó zsidó orvosokat azzal vádolták, hogy az amerikai hírszolgálat és a Joint megbízásából összeesküvést szerveztek a rendszer megdöntésére.

Rákosinak „népünk nagy vezérének” kapóra jött ez a zsidóellenes hullám, mert lehetősége nyílt arra, hogy a törvényteleniségekért a felelősséget átháríthassa, és 1953. január 3-án cionista összeesküvés gyanújával letartóztatta Péter Gábort az ÁVH rettegett vezetőjét, feleségét, valamint még további 8 magas rangú zsidó tisztet is, és ezzel megindult az ÁVH elleni „cionista” per.

Január 16-án pedig, egy másik cionista per előkészületeként letartóztatták Benedek Lászlót, a pesti Izraelita Hitközség kórházának főorvosát és Stickler Lajos rabbit.

A megtörtént eseményeket a kazincbarcikai rabok nem tudhatták, mert hermetikusan el voltak zárva a külvilágtól, de érezték, hogy valami van a levegőben, mert az örök brutalitása egy idő óta valamelyest alábbhagyott.

– Képzeljétek mi történt velem ma délután? Kricsfalussy ezredes úr cementes taligája egy gödörben elakadt, szegény toltá, húzta, de nem sikerült kimozdítania, amikor „Tapsifüles” (Kiss alhdgy) rám ordít, hogy miért nem segíték neki. Majd összetojtam magam az ijedtségtől, mert azelőtt, – ti is tudjátok, – szó sem lehetett a segítségről, – újságolta Komondi hadnagy.

– Én sejtem, hogy mi lehet az oka a pálfordulásnak, – fogta szavait halkabbra Jenő, – de ígérjétek meg, hogy senkinek nem adjátok tovább, nehogy kitudódjon...Ma délelőtt a sofőr földim megsúgta, hogy meghalt a véreskezű Sztálin,...pszt, kértélek benneteket, hogy ne vihogjatok, maradjatok csendben.

A tavasz beköszöntével meggyorsultak az építkezések. Az újságokban, a filmhíradókban többször is bemutatták, hogyan épül Kazincbarcika.

Amikor a híradósok megérkeztek, a rabokat bezavarták a táborba és a civil munkavezetők tolták a csillét, fogták kezükbe a kőműveskanalakat, és a hegesztőpisztolyt. Aztán másnap mondogatták: –

Na, láttuk magukat a filmhíradóban. A rabok nagyon örültek a híradósoknak, mert amíg folytak a felvételek nem kellett dolgozniuk.

Sztálin 1953. március 5-én bekövetkezett halálát követően, a szovjet vezetésben belső hatalmi harcok kezdődtek. Az új vezetők egyetértettek abban, hogy a hidegháború nem folytatható, mert az a Szovjetunió vereségével fenyeget, ezért a két világrendszer „békés egymás mellett élésére” kell berendezkedni. Nyárra kialakultak az új szovjet vezetés belső erőviszonyai és az új külpolitikai stratégia is. Helyreállt a diplomáciai kapcsolat Jugoszláviával, megszűnt a Tito ellenes kampány.

Június közepére magyar párt- és állami küldöttséget hívtak Moszkvába, a delegáció résztvevőiről is ők döntöttek. Olyan személyeket is meghívtak, akiket Rákosi nem vitt volna magával, köztük Nagy Imrét is. A tárgyaláson a szovjet vezetők Rákosi fejére olvasták mindazokat a hibákat, melyeket éppen Sztálin elvárásainak következményei voltak. A tárgyalások végeredménye az a szovjet „javaslat” lett, hogy Rákosi helyett Nagy Imre legyen a miniszterelnök és az új kormány politikája, kövesse az új moszkvai irányvonalat.

A lényegesen kevesebb minisztériumokkal júliusban megalakult Nagy Imre kormány, sok olyan

intézkedést tett, ami kiváltotta a lakosság szimpátiáját. A kormány elengedi a beszolgáltatási hátralékokat és 10%-kal csökkenti a tsz-ek beadási terheit. Az ÁVH-t összevonják a Belügy-minisztériummal, az Elnöki Tanács amnesztiát hirdet, megszüntetik az internálást, a tábortáborokat és a kitelepítéseket.

A beígért változások ellenére Jenőék helyzete csak annyiban változott, hogy az örök visszafogták magukat, nem durváskodtak, szóval a hangnem egy kicsit megváltozott.

A Minisztertanács július 26-i rendeletének megfelelően az internáló- és kényszermunkatáborok felszámolását megkezdték, a kazincbarcikai táborra szeptember elején került sor. Szeptember közepén befejezték a szabaduló foglyok összeírását, és most már csendőrök, rendőrök is bekerültek a transzportba. Mindössze 55 olyan személyt tartottak vissza, akikre a „háborús bűntettük” miatt, a magyar bíróság fog ítéletet megállapítani. Ezt az 55 rabot, – közöttük az ártatlan Kovács Jenőt, akinek semmi vétké nem volt, – szeptember 16-án erős fegyveres kíséret mellett Budapestre, a Markó utcai börtönbe szállították.

Az internáló táborok megszűnése, mint a futótűz elterjedt az országban. Egy darabig sokan kételkedtek, de amikor ténylegesen megjelentek a

volt táborlakók, örömmel üdvözölték az új kormány intézkedéseit.

Jutka kezdeti öröme is szertefoszlott, amikor Teleki Sándor, – Jenő volt tábortársa, – üzenetével felkereste, hogy ő nem szabadulhat, mert 55 társával együtt a Markó utcai börtönbe szállítják, érzése szerint az 1942. évi Délvidéki szolgálata miatt. Jutka a sajnálatos hírt azonnal megírta az „édesmamának” – Jenő édesanyjának, – aki azonnal válaszolt, hogy ő bizony október 7-én felmegy Pestre, a Markóba, mert látni akarja a 9 év óta nem látott fiát.

– Hová, háová nénikém! – állította meg a börtön kapujánál az idős, fejkendő parasztnénikét az ügyeletes fegyveres kapuőr.

– Megyek, megkeresem a fiamat, mert két hete, hogy idehozták, és én már kilenc éve nem láttam szegénykémet.

– Az nem úgy ám, öreganyám, hogy bemegy, aztán keresgélni kezd, különben is, ma nincs is látogatási nap. Jöjjön el holnap délután két órára, azután ha engedélyt kap, akkor 10 percre meglátogathatja a fiát.

– Csak holnap? Akkor én még ma utazzak vissza, az Isten tudja hány kilométerre lévő falumba Mersevára, hajnalban aztán meg megint üljek vonatra?, nem beszélve a vonatjegy áráról.

– Jó, jó várjon csak! Megpróbálok valamit csinálni, remélem sikerülni fog, hogy is hívják a fiát?

– A fiamat? Vitéz, doktor Kovács Jenő csendőrszázados.

– Nénikém a vitéz, meg a csendőr századosi rang mostanában már nem érvényes, mondja csak azt, hogy Kovács Jenőt keresi. Várjon egy kicsit, mindjárt visszajövök, hátha sikerül, – mondta és bement a kapu melletti őrszobába.

– Szerencséje van, a parancsnok elvtárs kivételesen megengedte, hogy beszélhet fiával, de csak 10 percig, – mondta mosolyogva az őr, és átadott neki egy cédulát, – ezt, pedig majd hozza vissza nekem.

– Áldja meg magát a Jóisten, – mondta Amália néni, Jenő édesanyja.

Egy belső őr elkísérte a látogatói üres szobába, ahová pár perc után, bekísérték az évek óta nem látott, fakó arcú, de élénk tekintetű fiát: Jenőt.

– Édes kisfiam! – rohant volna hozzá, de az elválasztó rács megakadályozta, hogy magához ölelhessen.

– Édesmamám! A Jóisten mégis megengedte, hogy újra találkozzunk. Jutka és az aranyos kislányom hogy vannak?

– Jutka? Hálát adhatsz a Jóistennek, hogy ilyen feleséged van. Hűséges hozzád és szeretettel türelmetlenül vár. A kislányod meg nagyon aranyos!

– De én azt hallottam, hogy már elváltt tőlem, talán, már férjhez is ment valakihez.

– Dehogyan is! Ritka az ilyen hűséges asszony, mint a te Jutkád, az én áldott, aranyos menyem. Nagyon szeret téged a Jóisten, hogy ilyen feleséggel áldott meg.

Az engedélyezett tíz perc, az örök emberiségéből egy kicsit tovább tartott, de órák kellettek volna ahhoz, hogy a 9 év emlékeit elmesélhessék egymásnak.

Mersevára hazaérkezve, Jutka telve izgalommal várta az édesmama részletes beszámolóját, az után egy kicsit megnyugodva ült másnap reggel vonatra, hogy hazautazzon Szombathelyre.

Az az egy hét, amíg október 13-án ő is felutazhatott a látogatási napon a Markóba, örökkévalóságnak tűnt, csigalassúsággal teltek a hétköznapi napok. Mivel látogatási nap volt, az épület előtt már sokan várahoztak. Jutka az ügyeletes ügyész kérdésére:

– Aztán kicsoda magának a Kovács Jenő?

– Az uram,..... akit már, sem én sem a 9 éves kislányom, 9 éve nem láttunk, mert eddig hadifogságban volt, – volt a riadt válasz.

– Na jól van, beszélhet vele, ezzel az engedéllyel az őr majd elkíséri a látogatási szobába,
– mondta, és máris szólította a következőt.

A látogatási szobát a vasrács kettéosztotta. Izgalommal telve Jutka a látogatási engedélyt odaadta az egyik őrnek, az eltűnt és nagy sokára Jenő megjelent és Jutka látására mosolyogva felcsillant a szeme, bilincses kezét odatette a rácshoz, hogy a két kéz végre megérinthesse egymást.

– Szervusz édes drága asszonykám. Nagyon örülök, hogy látlak.

Jutka eleinte szóhoz sem tudott jutni. Egy megtört rokkantat várt, de egy mosolygós szemű, „rég, régi” Jenőre emlékeztető ura mosolygott rá a rács túloldalán.

Jenő megköszönte Jutka hűségét, és kérdést kérdésre halmozott, a kis Juditka miatti érdeklődése.

A 10 perc villámgyorsan telt el, de ahhoz elég volt, hogy megígérjék egymásnak, a következő években is, hűen kitartanak egymás mellett úgy, mint eddig.

Jutka az éjszakát Jenő cella- és sorstársa Kacskovics Balázs csendőr százados Sárrika nevű menyasszonyával, a szülei lakásán töltötte, csak másnap kora reggel, tele élményekkel utazott haza.

HUSZONHETEDIK FEJEZET

Amikor szeptember közepén a megszűnt kazincbarcikai táborból az 55 fasisztának kikiáltott csendőrt és rendőrt elszállították a Markó utcai börtönbe, egy kis gond volt a foglyok elhelyezésével. A hivatalosan megállapított befogadói létszám már megtelt, kénytelenek voltak a cellákba bezsúfolni a rabokat.

Jenő baráti köréből szerencsére hatan, egy 6 személyes zárkába kerültek. A baj csak akkor vált valósággá, amikor a cellában már 2 „öslakó” kíváncsian figyelte a „jöttmenteket”.

Jenőék még nem tagadták meg az úri mivoltukat, bemutatkoztak, elnézést kértek a betolakodásért, de ezt a társbérletet nem ők akarták. Úgy-ahogy nagyjából berendezkedtek, a már ott lévőkől érdeklődni kezdtek az itteni szokások és előírások felől.

– Azzal kezdem, hogy itt a sitten mindenki egyenlő, nem úgy, mint odaint a nagy demokráciában. Itt nincs magázás, engem meg Colosnak hívjatok, látjátok, hogy miért. Tiltott határátlépésért kaptak el. Ez a kuka itt mellettem meg a kőbányai Csülök, őt meg azzal vádolják, hogy ellenséges propagandát fejtett ki a sörgyárban.

Ti meg, ha elmondhatjátok, hogy miért vagytok itt, a mese nem sürgős, azt elmondani még nagyon sok időtök lesz. Naponta kétszer, délelőtt és délután séta az udvarban. A zárkatisztítást magunk között megszervezzük. A smaszerek bánásmódja most már nagyon istenes. Eleinte még a zárkánkba is bejöttek barátkozni.

– Renkey, Rósa, Kacskovics, Budur, Kovács és Tóth őrizetesként úgy készüljenek, hogy a séta helyett, a borbély rendbe hozza a pofájukat, felveszik a legszebb kimenőruhájukat, mert tárgyalásra fogják magukat vinni a bíróságra, – mondta az egyik smaszter, 1953. november 20-án, a reggeli ébresztő után.

Az ilyenkor szokásos láb- és karperecekkal felöltöztették a rabokat, és mint a kutyákat pórázon bevezették a Budapesti Megyei Bíróság zárt tanácstermébe, a központi épületbe. A pulpituson dr. Jónás Béla, mellette egy ügyész és külön egy gépíró foglalt helyet. A népi ülnökök hiányoztak, őket Jónás tanácselnök képviselte.

A pontosan 10 órakor megkezdődött tárgyalási „színjáték,” mely talán ha 20 percig tartott. Először az ügyész egyenként felolvasta a vádpontokat, majd Jónás tanácselnök, egy előre legépelte lapról felolvasta az ítéleteket.

Az I. rendű vádlott, Renkey ezredes 13 év, a II. rendű Rósa ezredes 12 év, a III. rendű dr. Kacs Kovics százados 15 év, a IV. rendű Budur százados 15 év, az V. rendű dr. Kovács százados 10 év, és a VI. rendű vádlott, dr. Tóth százados 7 év börtönbüntetést kapott, az 1942. évi újvidéki vérengzésekben való részvételéért. A vádlottakat emberek törvénytelen kivégzése és megkínzása miatt találták bűnösnek, és azért ítélték el őket, mert „annak a gépezetnek, amelyet a főbűnösök mozgásba hoztak a délvidéki atrocitások elkövetése céljából, alkatrészei, csavarjai voltak”. „Az nem volt megállapítható ugyan a vádlottak terhére, hogy tettesként közvetlenül rész vettek volna emberek törvénytelen kivégzésében, de a beosztásuk, szerepük olyan volt, hogy részesei lehettek emberek törvénytelen kivégzésének.”

A vádirat Jenő esetében még azt is megjegyzi: „Vádlott ezután (ti. január 5-e után) visszatért Újvidékre, és a további akciókban részt nem vett, a szárnyparancsnokságához tartozó csendőrök azonban részt vettek”

A kiszabott ítélet első napja 1950. december hatodikától, – amikor Nyíregyházára érkeztek, – kezdődik, így az ítéletből, 16 nap kivételével már 3 évet letöltöttek.

A vádlottak természetesen tagadták bűnös-ségüket, az ítéletbe nem nyugodtak bele, de az ítélet

ellen nincs fellebbezés, mint ahogy egyetlen koncepciós peres eljárásnál sem.

* * *

Az ÁVH fennhatósága alatt álló Váci, a Markó börtönök és a Gyűjtőfogház az ítélet nélküliekkel már annyira zsúfolva volt, hogy a tárgyalásokat kénytelenek voltak gyorsítani. A Markó utcai börtönben napirenden volt az előre megírt ítéletek kihirdetése a fél órás „tárgyalások” alatt, és meg sem várták hogy az ítélet jogerős legyen, pár nap múlva az elítélteket a Csolnoki szénbányába vitték nehéz fizikai munkára.

A zárkák nem maradtak üresen, az ÁVH gondoskodott arról, hogy azok mielőbb megteljenek „vendégekkel”.

A fogságban eltöltött kilencedik karácsonyt, az elítélt társaival együtt Jenő, még a Markó utcai börtönben töltötte. Az év utolsó napjainak egyikén, erős fegyveres kísérettel, vonaton Dorogig, majd onnan gyalogmenetben a 4 km-re lévő Csolnok községbe vitték.

A községbe 1952-ben állítottak fel egy munkatáborot, a falu alatt található szénvagyon kitermelésére, ahol az elítéltek a falubeli szénbányászok vezetésével dolgoztak. Eleinte köz-

törvényesek dolgoztak itt, de az 1953-as amnesztia után, ide már csak politikai foglyokat szállítottak.

– Végre majdnem emberi körülmények között élhetünk, itt egy darabig, – mondta Jenő, amikor a szegényes holmiját tartalmazó kis zsákját ledobta a priccs szalmazsákjára.

– Ezt nevezed emberi körülményeknek? Ezt a majdnem emberekkel zsúfolásig teli hodályt? – mordult rá Kacskovics Balázs – hiszen itt is egymásba ér a seggünk.

– Na és! Baj az? Legalább a hidegben nem fázunk, meg aztán visszasírod azt, amikor a cellában ketten feküdtünk egy szalmazsákon? – védte meg Jenőt Bugarin Pali. – Itt legalább nem kell befogni a füled és az orrod, amikor könnyítesz magadon, pláne a sok babfőzelék után. Szerintem itt még az is jó lesz, hogy megint civilekkel együtt fogunk dolgozni, legalább valamit tudni fogunk tőlük, hogy mi van a külvilágban. Meg aztán, ha igaz, amit az ÁVH-s parancsnok mondott, ha jól dolgozunk, akkor minden hónap első vasárnapján 10 percre látogatót fogadhatunk, és minden hónapban írhatunk és kaphatunk egy levelet.

– Havonta egyszer 10 perc? Óriási kedvezmény mondhatom! Egyébként ezt sem hiszem; ez is valami bevetés, hogy minél jobban dolgozzunk. Különben is, még azt sem tudjuk, hogy

mit fogunk itt dolgozni, a sötétedés miatt itt semmiféle építkezést nem láttunk, – mondta most már megbékélve Balázs.

– Nem mindegy, hogy mit fogunk dolgozni? A kazincbarcikai kőbánya után, minket már nagyobb meglepetés nem érhet, akkor még az örök kényekedve is megalázott bennünket. Most már egy kicsit megenyhült minden, remélem, csak a mezőgazdaságban fogunk dolgozni, – zárta be a beszélgetést Jenő, – jó éjszakát kívánva társainak.

Amikor a korai ébresztő után körülnéztek, Jenő belátta, hogy nagyot tévedett, mert a kőbánya után sokkal nehezebb körülmények között, a föld alatt egy szénbányában kell majd dolgozniuk.

Lapátokkal, csákánnyal felszerelve, géppisztolyos örök kíséretében, 6-8 fős brigádokat alakítva, meneteltek a Kecske hegy alatti IX -es akna bejáratához.

– Na, elítéltek! Tegye fel a kezét az, aki már dolgozott szénbányában? Persze, hogy senki! Gondolhattam volna! Az ilyen úri népnek, mint maguk, mindig büdös volt a fizikai munka, de most megtanulják, hogy ezek a bányászeltársak milyen nehéz körülmények között termelik ki a szenet. Minden brigádnak egy-egy vajúrelvtárs lesz a munkavezetője. Neki kötelesek szót fogadni, de csak a fejtésről kérdezhetnek, beszélhetnek, a kinti

dolgokról pedig, egy szót sem. Ezt az elvtársak is tudják, és ha valakire panaszkodna, azt jelentik nekem és máris a pincefogdában találja magát, – fejezte be „hegyi beszédét” parancsnokuk, egy ÁVH-s főhadnagy.

A tárna bejáratánál, egy széllel védett helyre letelepedett az egyik őr, a másik a széntároló helyen keresett szélvédett menedéket.

A menet libasorban megindult a tárnába. A gyér világítású folyosón csak akkor haladtak gyorsabban, amikor szemük hozzászokott a gyenge fényhez és kitapasztalták a csille talpfáin való járást, és a csillék kerülgetését. A sor eleje fogyatkozni kezdett, amikor az egyes brigádok eltűnedeztek az oldalvágatoknál, ahová a bányászok irányították őket.

Zilálva kapkodták a levegőt, amikor megérkeztek a munkaterületükre. Jenőék munkavezetője pihenőt rendelt el, – később megtudták, hogy mindegyik „szaki” így tett, – és magyarázni kezdte, hogy eleinte mit kell csinálni, majd, ha beleszoknak, akkor már irányítás nélkül is tudni fogják a feladatukat. A csákányozás, lapátolás nehéz munka, azért az idősebb társaikat csillésnek osztották be.

Beszéde végén a robbantáshoz, a szénfalba fúrnivaló lyukat, nemsokára megérkezett a lőmester, robbanóanyaggal betömte a lyukat. A

rabok „lódunggal” (agyagfojtás) körbefojtották, majd fedezékbe húzódtak a robbantás miatt. Szép eredményt hozott a „lövés” (robbantás), sok volt a „forat” (kirobbantott szén) és megkezdték a lapátolást a csillékbe, majd aládúcolták a „főtét” (mennyezetet).

Így ment ez, kisebb-nagyobb pihenőkkel kora délutánig, amikor jött a vājár, szólt hogy lassan letelik a „sikta” (műszak), és jön az „abléz” (váltás).

A langyos fürdő után úgy-ahogy sikerült megszabadulniuk a szénportól. Az ebédlőnek kinevezett nagy teremben meglepetve látták, hogy valami híg lötyty helyett, először krumplilevest, majd kolbászos lencsefőzeléket raktak a csajkájukba.

Az első nagyon kimerítő és fárasztó nap után 2-3 hét múlva lassan –lassan megszokták a föld alatti nehéz munkát. Igyekeztek minél előbb elsajátítani a szénbányászat szakszavait és kifejezéseit. Most már tudják, hogy mit jelentenek a zagy, a harántvágat, a vakakna, a légakna, a táró, a pillog, a revirvezető, a népes, a rigli, a vitla, az ulma, a főte, a zomb és a nélkülözhetetlen „kübli” (vödör a szükségletek végzésére) varázsszavak.

Azt hitték, hogy vicces kedvében van a tábor ÁVH-s főhadnagy parancsnoka, amikor március közepén kihirdette, hogy a beígért havi levelezőlapok és az első vasárnapi látogatáson kívül

ezen túl havonta rendszeres fizetést kapnak, amiből családtagjaik részére, havi 200 forintot hazaküldhetnek, ha teljesítik az előírt napi normát.

– Ez is egy hazugság, csak azért mondják, hogy dolgozzuk halálra magunkat, hogy minél több szenet bányásszunk, mert úgy néz ki, hogy nagy szarban van az ország, – mondja mérgelődve valaki, a sok rab közül.

Kétkedtek, de amikor az egységek parancsnokai megkapták a levelezőlapokat, és brigádonként 1 ceruzát, kezdtek reménykedni a szavak hitelességében. Majdnem kitört az „éljenzés”, amikor a főhadnagy kihirdette, hogy április 18-án Húsvét vasárnap, délután 2 órakor lesz az első látogatási nap, és azután minden hónap első vasárnapján. A lelkesedést egy kissé lelohasztotta az a közlés, hogy mindenkit csak egy személy látogathat, de csak 10 perc a látogatási idő, és csak egy napi élelmet hozhatnak ajándéknak.

* * *

– Jenőkém! Tudom, hogy Jutkádnek közelebb lenne, ha közvetlenül Csolnokra utazna, de nagyon szeretném, ha Pesten felkeresné az én Sáríkámat és együtt jönnének le hozzánk, – mondta az elkeseredett Kacsokovics Balázs.

– Balázs! Balázs! Miért nem hiszel abban, hogy egy mennyasszony is hűséges lehet hozzád? Azt gondolod, hogy talán egyedül nem jönne el?

– Hát!.....Tapasztalatból tudhatod, hogy még asszonyok sem tudtak várni a férjükre, hát még egy mennyasszony?!

– Jó, jó megírom Jutkámnak, hogy Sárikát is hozza magával. Én is jobban szeretném, ha nem kellene egyedül utazgatnia.

A levelek elmentek, de az az egy hónap napjai a látogatásig, csigalassúsággal telnek. A civil bányászok mindennapos jelenléte, az újságok és levelek becsempészése tették elviselhetőbbé a nehéz bányamunkával töltött mindennapokat.

– Asztán nagyon vigyázzanak ám arra a vereshajú, lapátfogú. lakli Gasparovics nevű tót brigádvezetőre, mert az ám nagy kommenista, a községben is több pógárt már feljelentett. A család nagyon rendes, szégyellik is magukat a fiúk miatt, de nem tudnak vele mit csinálni, – súgta meg a „komcsit megjátszó” Parádi munkavezető Jenőnek, akivel már hetek óta bizalmas viszonyban van.

Jenő leadta a „drótot” Bugarin Palinak, aki vállalkozott arra, hogy ezt megsúgja volt parancsnokának Barabás ezredesnek, aki Gasparovics brigádjában dolgozik, de unszimpatikussága miatt meg sem kísérelte, hogy a közelébe kerüljön.

HUSZONNYOLCADIK FEJEZET

A várva-várt tavasz, – igaz, hogy csak ólomlábakon, – de végre megérkezett. Már ideje volt, mert fogytán voltak a tüzelőnek, de legfőképpen a pénznek, a tüzelő vásárláshoz.

Az év elejei rendelkezések szerint mindenkinék személyi igazolványt kell váltani. Jutka igazolványa már ott lapul a táskájában, az igazolványkép alig hasonlít rá, de amit a legjobban fájjal, hogy a „férjezett” rovatban az „elvált” szó szerepel.

Ezt a fájó szót azoknak is köszönheti, akiket a Nagy Imre kormány tavaly letartóztatott, és most 1954. március 13-án elítéltek. Jutka nem kárörvendő, de némi elégtételt érzett, hogy Péter Gábort, az ÁVH volt vezetőjét, életfogytig tartó, Décsi Gyula volt igazságügy-minisztert 9 évi, és dr. Timár István ÁVH ezredest 11 évi börtönbüntetésre ítélte a Katonai Felsőbíróság.

Úgy kell nekik, ők megérdemlik, legalább megtapasztalhatják, hogy milyenek a saját maguk által kitalált börtönök. Nem úgy, mint Jenőkéje, aki semmit sem tett azért, hogy évekig élvezze ártatlanul ezeknek a vendégszeretétét.

Napközben a sok munkája miatt nem gondolhatott, a több mint 9 éve raboskodó, és a hosszú évek óta, tavaly csak 10 percig láthatott

férjére. Ilyenkor, munka után, sietve hazafelé, voltak csak ketten Jenővel, gondolatban.

Amikor Jutka a hétköznappá leminősített március 15-én este 6 óra tájban, az egész napi robottól fáradtan befordult a Szabó Miklós utcába, meglepetten látta, hogy a kis Juditka a kapujuk előtt, valamilyen papírfélét lobogtat a kezében. Mérges volt, mert már százszor megkérte a kislányát, hogy ne várja őt, a néptelen utcában, a kapujuk előtt.

Közelebb érve, már szidásra állt a szája, amikor a 9 éves Juditka örömmel kiabálta:

– Anyucikám! Anyucikám, levelet kaptál apucikámtól, de nem olvastam el, mert tudom, hogy nem szabad, csak a feladót olvastam el.

Jutkának nagyot dobbant a szíve, azt hitte, mindjárt elájul, és a gyér kapualj világítása mellett olvasni kezdte a levelet.

–Mit ír? Mondd már meg gyorsan nekem is anyucikám, hogy mikor jön haza?

– Sajnos még nem jöhet, csak én mehetek hozzá, a jövő hónapban Húsvétkor, de bent felolvasom, mert apuci neked is írt a levélben.

Már isten tudja, hányszor olvasta fel hangosan, betéve tudta minden sorát, aminek lényege az, hogy Húsvét vasárnap, délután 2 órára elmehet hozzá látogatóba, a Csolnok község melletti

szénbányába. Jó lenne, ha megbeszelné Sárival, és együtt utaznának hozzájuk.

Nagyon jó ötlet, legalább nem utazik egyedül, – gondolta Jutka, és azonnal megírta levelét Sárinak, hogy mielőbb megbeszéljék, a részleteket. A válaszevél nemsokára megérkezett. Sárinak is nagyon tetszett az ötlet. Javasolta, hogy Jutka a feltámadási körmenet után, szombaton üljön fel a vonatra, ő a Keletiben várja, náluk alszik, és másnap délelőtt fognak elutazni Csolnokra. A délutáni vonattal meg hazautazhat, este 8-ra meg otthon is lehet.

Soha ilyen lassan nem múltak el a napok. Úgy érezte mindez csak egy álom, ha felébred, visszatérnek a hiábavaló várakozás keserves hétköznapjai. Napjában százszor végiggondolta, hogy a szegényes ruhatárából mit vegyen fel, és abban a megengedett 1 kilós csomagban mit vigyen Jenőnek.

Hosszas válogatás, tanakodás után elhatározta, hogy abban a szürke tavaszikabátjában fog utazni, amit mostanában volt kénytelen venni, mert a régi már tönkrement, és zserbószeletet fog sütni. Igaz, hogy Jenő megírta, neki mindegy mit visz, csak az a fontos, hogy őt lássa, de tudta, hogy ilyen édességekkel nem kényeztetik el a rabokat.

Lassan, de mégiscsak eljött a Nagyszombat, amikor Jutka, a feltámadási körmenet után vonatra ült. Sári a megbeszélés szerint várta a Keletiben, hosszas beszélgetés után, valamikor éjfél tájt oltották le a villanyt, és nagy nehezen sikerült álomba szenderülniük.

A csolnoki templomban éppen deket harangoztak, amikor az autóbuszról leszállt nők és elvéve kisgyerekek, hosszú sora megindult a község melletti szénbányához. Délután 2 óráig még rengeteg idejük van, a bánya előtti hatalmas téren, a kosarokból, bugyrokából előkerülnek a „hazaiak”, az után türelmesen várják, hogy valami majd csak történik a tömeggel.

Valamivel 2 óra előtt történt is!

ÁVH-s örök jelentek meg, sorba állították a látogatókat, kihirdették, hogy a látogatási jegyüket készítsék elő, mert csak annak leadása után mehetnek be a nagy terembe, de egyszerre csak 15-16 látogató. A terem hosszú asztalsor választotta ketté, mindkét oldalon padokkal. Amikor minden látogató leült, elcsendesedett a terem, az örök beengedték a rabokat, hogy ki-ki, keresse meg a hozzátartozóját. Ez egy kis hangzavart okozott, de végül is mindenki szembeülhetett a párjával. Elcsitult a zaj, a terem ekkor már csak egy méhkaptár duruzsolásához hasonlított.

Az asztalok olyan szélesek, hogy még a kezüket sem érinthették meg, a csomagokat pedig csak átlökték, de azokat nem volt szabad ott felbontani.

Jutka egy sovány, meggyötört arcú, megöregedett emberre számított, helyette megjelent egy mosolygó, jó erőben és fizikumban lévő, frissen borotvált, bajszos, csinos legény, aki tiszta, vasalt rabruhában üdvözölte:

– Szervusz drága kis feleségem, de jó, hogy végre megint találkozunk. Jutka, könnyeivel küszködve, de mosolygósan egy puszit küldött feléje, aztán megindult, az idő rövidege miatti gyors „kérdéss-felelek” beszélgetés. A 10 perc csak egy pillanatnak tűnt, máris búcsú puszit küldhettek egymásnak, remélve, hogy egy hónap múlva megint találkozhatnak.

Amikor Sárival visszaérkeztek a Keletibe, nem sokat kellett várni, máris indult a vonata Szombathelyre, ahová feltöltődve, reménységgel eltelve, este 7 órakor megérkezett. Majdnem futva érkezett haza és részletesen beszámolt boldog útjáról édesanyjának, és a türelmetlenül kérdezősködő kislányának.

Nyáron, a 10 éves kislány könyörgésére magával vitte egy látogatásra. Amikor Juditka

életében először, meglátta apját a csíkos rab ruhában, az asztal alatt át akart bújni hozzá. Elkecsereedett, mert ez nem sikerült, de vigasztalta az, hogy tényleg láthatta a Papát, aki igazi ember, nemcsak egy fénykép.

* * *

Emberi mértékkel mérve, nagyon hosszú idő telt el – majdnem 1 év – mióta Jutka tavaly, 1954 Húsvétján Csolnokon meglátogatta Jenőt. Az enyhülés eredményeként Jenőék a teljesítményük alapján rendszeres munkabér kaptak, amiből havonta 200 forintot megküldhettek családjuknak. Jutkának is jól jött ez a pénz, mert legalább a havi vonatjegyét tudta csökkenteni az összeg egy részével.

Csak két alkalommal nem vett részt a havi látogatásokon, mert Jenő testvérei utaztak hozzá két alkalommal. Karácsony előtt betegeskedett, azért csak 1955. január 16-án utazhatott Csolnokra, és a szokásos csomagon kívül, egy feldíszített fenyőággal lepte meg Jenőt.

Az április havi látogatáskor Jenő alig várta, hogy mielőbb megmondhassa Jutkának az örömteli hírt:

– Édes kicsi Jutkám! Képzeld milyen öröm ért a múlt héten. Az Elnöki Tanács megbízásából most egy bizottság felülvizsgálja az ítéleteket. Engem is

kihallgattak és a jogerős tíz év helyett 6 év és 11 hónapra mérsékelték az ítéletemet. Ez azt jelenti, hogy a Jóisten segítségével két év múlva, novemberben én is hazamehetek, – mesélte széles jókedvvel.

Jutka örömeiben legszívesebben felugrott volna az asztalra, hogy Jenőjét össze-vissza csókolja az örömhírért. Az asztal és a józan ész visszatartotta, azért csak mosolyogva örömteli arccal küldözgette puszijait Jenő felé.

– Éreztem, tudtam, hogy előbb-utóbb a kis szent Terézke meghallgatja könyörgésemet, – suttogta, hogy Jenőn kívül más ne hallja.

Rákosi tavaly november végén hazatért a kéthónapos „szabadságáról” a Szovjetunióból. Nem nyugszik bele Nagy Imre népszerűségébe és december elsejétől kezdve, kiméretlen támadást, indít ellene, még a Politikai Bizottságot is maga mellé állítja. Ármánykodása hatással volt Moszkvára és nyíltan jobboldali elhajlással vádolják Nagy Imrét. Márciusban, az MDP központi vezetőségi ülésén már ők is jobboldali elhajlással vádolják, és felelőssé teszik a párt politikájának akadályozásáért. Rá egy hónapra, kizárják a Politikai Bizottságból és megfosztják minden pártfunkciójától. Már várható volt Nagy Imre bukása és az országgyűlés április közepén megfosztja miniszterelnöki rangjától. Ezek

után már az is természetes, hogy december 3-án kizárják a pártból.

Közben szeptember végén a dolgozók „határtalan lelkesedéssel” megkezdik a Hatodik Békekölcsön jegyzését, amit természetesen most is túljegyezték.

A csolnoki munkatáborba kihelyezett bizottság, az év végére befejezte működését és megkezdtek azok szabadon bocsátását, akiket nem bírói ítélettel tartanak fogva. Így szabadult ki Jenő baráti köréhez tartozó Bugarin Horváth Pál csendőr főhadnagy, Klimm László és dr. Csethe Miklós csendőr századosok és még sokan mások.

Csodák csodájára a táborparancsnokság a közelgő karácsonyi ünnepekre való tekintettel megengedte, hogy a rabok a keresetükből egy s más vásárolhassanak a kintinban. Jenő is nézegetett, a kislányára gondolt és nagyot dobban a szíve, amikor a pulton meglátta Homoki Nagy István: Gyöngyvirágtól lombhullásig, című könyvét. A pénzből másra nem futotta, de neki most az a legfontosabb, hogy végre küldhet kislányának karácsonyi ajándékot a Jézuska nevében. Remegő kézzel, de a legszebb írásával beírta az üres oldalra: *”1955. Karácsonyra édesapádtól”*.⁵

⁵ A könyv a kis Juditka nagy-nagy örömeire, Karácsonyra megérkezett. Mint egy „kincset” ma is őrzi féltőn, szeretettel

HUSZONKILENCEDIK FEJEZET

1956 augusztus végén Jenőt 150 társával együtt átszállították a Váci Országos Börtönbe. Első munkájuk szénkirakás volt a dunai uszályokból, majd a gombüzembe kerültek. Jenőt a gombsütőbe helyezték, ahol villansütőben tablettákból sütötték a nadrág és kabátgombokat.

Ekkor már a rabok is érezték, hogy valamilyen megmagyarázhatatlan idegesség vibrál a levegőben. Az örök egymásközti beszélgetéséből és az engedékenyebb örök megsúgásából megtudták, hogy a Szovjetunióban feltárták és elítélték Sztálin személye körül kialakult kultuszt és annak káros következményeit. Ennek hatására a hűséges magyar tanítvány, a „kopasz” is önkritikát gyakorolt, saját maga is felelősséget érez a törvénytelenségekért.

A fiatalok Petőfi Körében egyre-másra vitákat tartanak a különféle közgazdasági és politikai kérdésekről, mindaddig, amíg a belügyminiszter nem tiltja be működésüket.

Október 6-án több tízezer ember nagy részvéte mellett a Kerepesi temetőben eltemetik a szocialista törvényesség megsértésének következtében mártírhalált halt Rajk Lászlót és 3 társát. Október 22-én az ország egyetemlein gyűléseket tartanak,

határozatba foglalják követeléseiket és kiadják a jelszót a másnapi tüntetésre.

Október 23-án a kora délutánra tervezett gyűlést Piros László belügyminiszter először betiltja, majd fél 3-kor mégis engedélyezi. Az egyre nagyobb és nagyobb tömeg eleinte a Petőfi szoborhoz vonult, majd a Bem térre, onnan meg a Parlament elé, ahol az esti órákban Nagy Imre beszélt. Nyolc órakor Gerő Ernő beszélt a rádióban, olajat öntött a még parázsló tűzbe, az lángra kapott, a tömeg egy része ledöntötte a Sztálin szobrot. A sokáig „ellenforradalmároknak” kikiáltott csoportok megtámadták Budapest több középületét, a rádiót, nyomdákat, a Szabad Nép székházát, kapitányságokat, őrsöket, fegyverraktárakat stb.

Megkezdődött az 1956. október 23-adi forradalom és szabadságharc!

* * *

Az októberi események már Vácott is megindultak. Október 23.-tól leállt a munka és 5 cigarettát kaptak naponta. 25-26-án már behalatszott az ágyúzás a Vác környéki harcokról, amelyek az orosz üzemanyagtelepért folytak. 27-én a magánzárkás épület tetején hajnalban vasutasok jelentek meg és azt kiabálták „Kiszabadítunk benneteket”. A reggeli osztás után aztán

megbolydult a börtön. Az ételosztók szokás szerint leadták a híreket, hogy ma kitörés lesz.

Megerősítették a belső és külső ÁVH-s őrseget. A rabok nagy izgalommal várták a fejleményeket, egyes őrök bizalmasan jelezték, hogy a város már megmozdult és rövidesen bekövetkezik a várva-várt szabadulásuk. Vártak, csak vártak, egyre türelmetlenebbül.

A Városházáról 27-én a délelőtti órákban megindult, egy negyvenfős csoport, főképpen fiatalok, a rabok kiszabadítására. Aznap délelőtt, a fegyőrök és a külső ÁVH-s őrök megkapták a parancsot a börtön elhagyására. Azok a rabok, akik házi beosztásban voltak, megkezdték a zárkák felnyitását, feltörését. Ez igen nehezen ment, mivel az őrök a lakatkulcsokat magukkal vitték, így a zárkákat fel kellett törni ahhoz, hogy kiszabaduljanak.

– Ne várjunk a csodára, mi is szedjük szét a vaságyakat, úgy könnyebben ki tudjuk feszíteni a zárat,– javasolja Balázs,– máris nekiugranak az egyiknek, azután a másiknak, egy kis nekirugaszkodás, erőlködés, feszítés. Fél óra sem telt el, kipattan az ajtó és kitódulnak ők is a nyüzsgő folyosóra.

– Siessünk átöltözni, így nem mehetünk ki az utcára! Lehet, hogy visszajönnek az Ávósok, aztán lelövik a rabruhásokat, – kiabálja valaki, erre

megindul a tömeg a raktárhoz, keresgélni kezdték a csomagjaikat. Nagy a tolongás, keresgélés a csomagok között, most már Jenő kezdett kiabálni:

– Álljatok meg! Így semmire sem megyünk! Összevissza kapkodunk! Azt javasolom, hogy ketten-hárman osztogassák ki a csomagokat, mindenki hamarabb hozzájut, aztán gyorsan átöltözhet. A javaslat bevált! A nyolcszáz volt rab, délután 3 óráig megkapta a csomagját, de voltak türelmetlenek, akik rabruhában hagyták el a börtönt, arra gondolva, valahol majd csak kérnek civil ruhát. Délután 4 óra felé már csak a csendőrök, rendőrök maradtak a börtönben, mert nekik nem volt civil ruhájuk.

Az utolsónak maradt rab raktáros, – Major Kálmán paptanár, – mentette meg a helyzetüket, mert megmutatta nekik azt a helyiséget, ahol nagy összevisszaságban, különféle ócska férfiruhák voltak egy nagy kupacban felhalmozva. Sikerült mindenkinek úgy-ahogy gyorsan felöltözni, fél óra múlva már egyetlen rab sem volt a börtönben.

Újra szabadok voltak!

A két barát, Jenő és Balázs nem sokáig búcsúzkodott. Megölelték egymást, azután Balázs a szüleihez Balassagyarmatra, Jenő meg öt társa a Dunához sietett, hátha még a komppal átmehetnek a Szentendrei sziget túloldalára. Szerencsájük volt, még működött a komp, őket jegy nélkül vitték át,

mert látták, hogy honnan jöttek. A Pilisen átkelve éhesen, gyalog, kocsin, teherautón, itt-ott, segítő, jó érzésű emberek segítségével, etetésével négy napi nélkülözés után, borús, esős időben, szívdobogva, izgatottan megállt a Szabó Miklós utca 15. sz. ház kapujánál. A fáradtságtól elgyötörve, kimerülve, pizkosan, és éhesen, 12 év után, 1956. október 30-án a „magyar Odisszeusz” végre hazaérkezett!

Megvárta, amíg a székesegyház bombázás utáni épen maradt tornyában elhallgat a delet jelző harangszó, csak akkor csöngetett be. Az utcai szoba ablakán meglibbent a függöny, Jutka édesanyja kíváncsian nézte, hogy ki lehet az a szedett-vedett, ócskaruhás, koldusnak látszó férfi, aki becsöngetett.

Jenő ismerte ezt a szokást, felnézett az ablakra, hogy megismerjék.

– Te jó Isten! Hiszen ez Jenő! Végre hazahozta a Jóisten, – mondogatta örömeiben félhangosan, és máris, ahogy az öregedő lábai megengedték, sietett kaput nyitni. Remegő keze nehezen találta meg a kulcslyukat, amikor sikerült, kitérta a kaput, egymás nyakába borultak és összevissza csókolták egymást.

Mielőtt felmentek volna a lakásba, átszaladt a szomszédba Toncsihoz, a sógornőjéhez, megkérte biciklivel menjen el Jutkához és mondja meg neki az örömhírt.

– Éppen most készült el az ebéd. Most ebédelsz, vagy megvárod Jutkát?

– A három nap alatt alig ettem valamit, most nagyon éhes vagyok, ha lehet, akkor inkább most ennék valamit.

– Boldogan! – mondta mosolyogva a mama. Teríteni kezdett, ez alatt Jenő, úgy-ahogy a fürdőszobában rendbe hozta magát, egyelőre csak „cicamosdást” csinált. A második tányér húsleves után kissé megpihent, azután nekiesett a második fogásnak, úgy érezte, hogy életében még ilyen finom töltött káposztát még nem evett.

Amikor Jutka meglátta a sietségtől kipirult Toncsi arcát, egy pillanatig nagyon megijedt, azt hitte, hogy édesanyját érte valami baj. Toncsi nevető arccal megnyugtatta,

– Jutkám! Hazajött! Otthon vár!

Lángvörös arccal, félig ájultan örömeiben sírva fakadt. Főnöke utasította, hogy most azonnal menjen haza, majd holnap lesz mit mesélnie a kollegáknak. Külön szerencséje, hogy kerékpárral jár be dolgozni, hazafelé úgy hajtott, hogy Toncsi alig bírta követni.

Valósággal beesett a konyhába. Zokogva, lángvörös arccal szorosán átölelte, csókolgatta,...– Édes, drága boldogságom, de jó, hogy itthon vagy,– elhalmozta becézgető szavakkal.

Az ölelést, csókokat, becézgető szavakat szerető urától azonnal visszakapta, amikor kipattant az ajtó, a kis Juditka lihegve, kifulladásra, –Papa, Papa, – kiabálva, mindkettőjüket átkarolva, elsősorban az apja arcát borította el puszijaival.

– Drága kislányom! Nagyon megizzadtál, alig kapsz levegőt, – mondja aggódva az apa.

– Igen mert, Ilike a sarki trafikos néni, odaszólt hozzám: – Siess kislányom, mert megjött az Édesapád, – erre én, mint a szélvész rohantam haza, hogy minél előbb találkozzunk.

Az egész délután kellemes munkával volt tele. Fürdés, borotválkozás, átöltözés, pihenő után, varázslat történt: újra vitéz dr. Kovács Jenő, volt magyar királyi csendőr-százados, – állt mosolyogva szerettei előtt. A kert egyik távoli sarkában, jó nagy gödröt ásott, és betemette a férfiruhának látszott rongyokat.

Eleinte nehezen szokta meg a szabadságot. Most oda megy, ahová akar, ehhez nem kell engedélyt kérnie. Nem kell a fal felé fordulnia, amikor élete párja elmegy mellette, és még számtalan megkötöttséget is el kell felejtene, amit a 12 év alatt gyakorolnia kellett.

A városban nem voltak utcai harcok, még a villamos is járt. Hivatalokban, üzemekben dolgoztak, a tanulók iskolába is jártak. Kisebb-

nagyobb felvonulások voltak, kiengedték a politikai foglyokat, különféle Bizottságok és munkástanácsok alakultak. Halottak is csak akkor voltak, amikor a november 4. utáni „rendcsinálás” címén összevissza lövöldöztek tankokkal a szovjetek. Azokat, akik valamilyen Bizottságba, munkástanácsba szerepet vállaltak, vagy hangadók voltak a kommunizmus ellen, ismeretlen helyre begyűjtötték.

Hazaérkezése után Jenőt is felkérték, hogy valamilyen bizottságnak, szervezetnek legyen a vezetője, de ő semmilyen tisztséget, pozíciót nem vállalt. Arra sem volt hajlandó, hogy egyik-másik ismerősével együtt, családotól kimeneküljön Ausztriába.

– Apukám,– súgta boldogan Jutka november végén, az egyik este lefekvés után Jenőnek –, úgy néz ki, hogy a Jóisten megálld minket a második kisbabával.

– Úgy néz ki, vagy már biztos? – kérdi örömmel, széles mosollyal.

– Szerintem már biztos, mert már három napja nem jött meg. Juditka is állandóan mondogatja, hogy kistestvért szeretne. Én is örülök, hogy jön, nagyon szeretném, ha kisfiú lenne.

– Drága kis feleségem, köszönöm neked ezt az örömet is. Nekem mindegy, az a fontos, hogy egészséges legyen, de ha mégis kisfiú lesz, azt még külön megköszönöm a Jóistennek.

Ilyen örömhír után nehezen jött az álom.

* * *

Amikor már megindult a vasúti közlekedés, november 16-án, szombaton Jenő vonatra ült, hogy Mersevátton meglátogassa édesanyját és testvéreit. A viszontlátás boldog örömét még fokozta az a bejelentés, hogy Jutka anyai örömök elé néz, és a baba várhatóan a jövő év július végén, vagy augusztus elején fog megszületni.

* * *

Jenő beállt kőművesnek egy építőipari vállalathoz, hogy a megélhetésükhöz egy kis pénzt keressen. Hozzászokott a fizikai munkához, főnökei elismerték a jó munkateljesítményét, több pénz reményében mindig túlteljesítette a normát.

Karácsonytól Szilveszterig nem dolgoztak, felejthetetlen Szentestéje volt, amikor hárman –, illetve most már négyen, – elmentek az éjféli misére, és a kis Jézuska betlehemi oltára előtt, még egy hálaadó imát is elmondtak.

A forradalom vérbefojtásának, számtalan hős kivégzése, ezrek börtönbecsukása ellenére, nekik

nagyon szép, megható karácsonyuk volt. Végre most először ünnepeltek együtt, mint egy család.

Az ünnepek elmúltával, a reményük is szertefoszlott, érezték, tudták, hogy a pár napi örömnép után a gyász, az 1957-es esztendőben, folytatódni fog és sokáig tartós marad.

Az 1957-es újesztendő még nem hozott békét, megnyugvást. Az ország egész területén sok gyárban sztrájkokat szerveztek, a levert forradalom felélesztésében rendületlenül bízó hazafiak pedig, MUK (Márciusban Újra Kezdjük) feliratú röplapokat terjesztettek, és a falakra festékekkel felírták, szerte az országban. A MUK fenyegetésre hivatkozva az MSZMP februárban létrehozta a „párthadseregét”, a munkásőrséget, a nép nyelvén, a „pufajkásokat”, magyarul a Kádár-huszárokat.

A március 7-edikei csütörtök, Jenő életében megint gyásznappá feketedett. Hajnalban becsengetett hozzájuk egy rendőr, aki udvariasan megkérte, hogy Jenő menjen el vele a Megyei Börtönbe. Fél órát adott neki a búcsúzásra, pár holmi becsomagolására. Kimondhatatlan, fájdalmas volt a válás, A már 5 hónapos áldott állapotban lévő Jutka, a hír hallatára majdnem elájult, csak az volt a reményük, hogy október, vagy novemberben

viszontláthatják egymást, mert akkor telik le véglegesen az ítélete.

Két hét után Jenőt átvitték a Váci börtönbe, ahol egyszer a nagy pocakú Juditnak sikerült meglátogatnia. Szívesen ment volna többször is, de epebántalmai miatt kórházba került, sokszor voltak görcsei, nehezen viselte el ezt a betegséget. Az állapota miatt 2-3 héttel előbb –, július 10-én – indult meg a szülés, és a szintén Jenő névre keresztelt kis „jövevény” makkegészségesen jött erre a csúnya világra.

„Jenőke megszületett” szöveggel azonnal táviratot küldtek a börtönbe, egy hosszabb levelet is, amire gyorsan örömteli választ kaptak.

Most, hogy megtudta kisfia születését, a végleges szabadulásáig csigalassúsággal teltek a napok, de október 11-én, örökre vége szakadt a börtönéveinek. A 12 gyötrelmes, nehéz év után újra szabad ember lett! Megkapta a kis csomagját, szabaduló levelét, és annyi forintot, hogy megvehette a vonatjegyét Szombathelyig. Amikor kilépett a börtön kapuján, nagyot szívott az októberi hűs levegőből, vissza sem nézve gyorsan megindult a pályaudvar felé.

Odahaza boldogan csókolta meg, a súlyos epebetegsége miatt két hónapig kórházban kezelt Jutkát, megköszönte neki a „gyönyörű” kisfiát,

akinek gömbölyű fejcskáját nem győzte puszilgatni. Juditka sem maradt ki a szeretgetésből. Boldogok voltak, a Jóisten segítségével most már együtt van család.

Felejthetetlen szép karácsonyestjük volt, most már bizakodva nézek az elkövetkezendő 1958-as újesztendő elé.

HARMINCADIK FEJEZET

Az ártatlanul, több évi börtönre elítélt vitéz dr. Kovács Jenő volt magyar királyi csendőr százados, büntetésének letöltése után, a jogászi képesítése ellenére, szakmájában sehová sem tudott elhelyezkedni.

Mint az úri osztályhoz tartozó, népnyzó, kizsákmányoló, deklasszált, börtön-viselt osztályidegen, csak a barátok segítségével eredményeként tudott csak segédmunkásként nagy nehezen munkát találni. Először a tejipari vállalat építőbrigádjánál, majd a faiparba került, ahol egy méhkaptár üzemben gyalugépen dolgozott.

– Anyukám, most, hogy kevéske keresettemmel én is hozzá tudok járulni a család eltartásához, úgy gondoltam, hogy itt van az ideje, hogy megkérjelek, legyél a feleségem,– mondta hamiskás mosollyal Jenő.

– A feleséged? – nézett rá csodálkozva, – Apukám mi történt veled? Elfelejtetted, hogy már a feleséged vagyok?

– Csak voltál Anyukám! De egyszer meggondoltad magad. Jó lenne ettől az embertől megszabadulni, aki mindig valahol máshol kujtorog.

Ki tudja kivel szűri össze a levet? Nem teljesíti férji kötelességét, azért egy szép napon elváltál tőlem.

– Ja?! Tudod jól Apukám, hogy az csak egy színlelt válás volt. Habár?... ki tudja? – fordította viccesre a szót, – akkoriban újjal mutogattak arra az egy-két asszonyra, így persze rám is, aki nem csalta meg a fogságban lévő urát.

– Ezért én örökre hálás is leszek neked Anyukám.

– Igazad van Jenőkém, a személyi igazolványomban az van beírva, hogy „elvált”. Jelentkezzünk be a Tanácsnál, és fogadjunk másodszor is örök hűséget egymásnak.

– Főnök kartárs, legyen szíves holnap délelőtt személyes ügyben két órára elengedni, – kéredzkedett el két hét múlva Jutka, a hivatali főnökétől.

– Semmi akadály, remélem nincs valami baj?

– Nincs semmi, csak holnap délelőtt a polgári esküvőnk lesz a Tanácsházán.

– Holnap? A polgári esküvőjük? – kérdezte csodálkozva, – mi mindnyájan úgy tudtuk, hogy Jenő a hites ura magának.

Jutka kénytelen volt elmondani az okot, hogy miért váltak el, most már ezen a múltbeli tragédián jóízűen nevettek.

– Irigyellek, – mondta ravaszul kolleganője Nelli, – van, akinek egy sem, neked meg holnap lesz a második nászéjszakád!

A pótesküvő 2 óra alatt valóban lezajlott. Az anyakönyvvezetőn kívül, csak Jutka bátyja és öccse, mint tanúk voltak jelen.

Jenő egy időben éjjeliőrként is dolgozott. Beiratkozott a közgazdasági technikum levelező tagozatára, és másodszor is leérettségizett. 1965-ben átképezte magát a gáz szakmára és a megyei Gázmű palackos-gáz részlegének csoportvezetője lett, később, 1974-ben 1.100,- forinttal nyugdíjba ment, de amellett még tovább dolgozott ugyanott.

Nyugdíjba vonulása után helytörténeti munkába kapcsolódik be, ennek során több írása jelenik meg, melyek túlnyomórészt a Marcal mente falvairól, illetve Celldömölkéről szólnak. Feldolgozta többek között Mersevát és Külsővát földrajzi neveinek eredetét, részletesen írt a török korban elpusztult falvakról. Egyik legjelentősebb munkája a mersevāti családnevek több évszázadra visszamenő vizsgálata.⁶

⁶ Ezért a tanulmányáért 1995-ben megkapta Mersevát község első díszpolgára címet

Ezután következett a Gázművek ipartörténetének megírása, azután még négy évig dolgozott, mint a Gázművek nyugdíjasa, majd 1980-ban ténylegesen nyugdíjba vonult, és különféle pályázatok, iskolatörténeti, árvaházi, egyházi munkák írásával, foglalkozott.

1986-ban a Magyar Történelmi Társulat elismerő oklevelét vehette át *A Szombahelyi M. Kir. Állami Főreáliskolától a Faludi Ferenc gimnáziumig* című iskolatörténeti munkájáért.

A hatalom nem elégedett meg az ártatlanul bebörtönzött Jenő és családja szenvedéseivel, az utódokat drákói eszközökkel, tilalmi listákkal akadályozták meg, hogy szüleik példájára, tanulásukkal magasabb jólétet biztosítsanak jövő generációjuknak. Juditka jeles eredménnyel leérettségizett, de egyetlen egyetemre sem vették fel származása miatt, így kénytelen volt Fertődre, a 2 éves mezőgazdasági főiskolára protekcióval beiratkozni. A főiskola után a kertészeti egyetem esti levelező tagozatát sikeresen elvégezte, de ezzel sem elégedett meg, megszerezte a kertészmérnöki tanári diplomát is.

25 évesen, 1969-ben férjhez ment, a boldog szülőkből hamarosan örömteli nagyszülők lettek, megszületett a család első unokája, a harmadik Juditka.

Jenő fiának a jeles iskolai eredménye után, mint „segédmunkás” szülő gyermekének nem volt gond az egyetemre kerülni. Elvégezte a műszaki egyetemet, azután, mint építőmérnök, a Városi Tanácsnál kapott munkát.

Jutka hiába kérte, hogy most már egy kicsit fogja vissza magát a különféle munkákból, ez volt az egyetlen, amiben nem értettek egyet.

– Anyukám hidd el, hogy ez a munka engem nem fáraszt, sőt erőt és életet ad. Ismerhetsz! Nem szeretek tespedni, öregurasan beülni a hintaszékbe. Nekem muszáj valamivel foglalkoznom. Ez ad erőt és kitartást az életemnek!

A sok küzdelemmel és megpróbáltatással teli életének letöltése után is, az arra hivatott szervek gondosan figyelték tevékenységét, ennek ellenére „óvatosan”, szorgalmasan levelezett régi hadifogoly és rabtársaival. A rendszerváltást követően már nyíltan felvette velük a kapcsolatot, hadifogoly és csendőrtalálkozókat szervezett.

Az igazságtalanul bemocskolt becsületén esett folt soha nem hagyta nyugodni. 1993 júliusában a Legfelsőbb Bíróságtól kérte az 1953-as perének felülvizsgálatát, hivatkozva arra, hogy az indoklásban szereplő tételeket el nem követte, s

hogy a per eljárásjogilag sem érvényes a benne megnyilvánuló koncepciós elemek miatt.

A következő év április 7-én megérkezett a Legfelsőbb Bíróság idézése, mely szerint 1994. április 18-án (hétfőn) nyilvános tárgyalást tartanak az 1953-as elítélésének ügyében. Jenő a kiterjedt hadifogoly és csendőr sorstársait boldogan értesítette a tárgyalás napjáról, helyéről és idejéről. Jutka és Jenő már vasárnap vonatra ültek, Pesten egy rokonuknál éjszakáztak és hétfőn jóval a 10 órai kezdés előtt, találkoztak sok régi fogoly és elítélt társukkal. A pontosan 10 órakor bevonuló bírók, ügyész csodálkozva nézték a népes közönséget.

Először az ügyész mondta el a vádbeszédét, ami igazából védőbeszédnek is beillett volna a résztvevők helyeslése közben.

A Legfelsőbb Ügyészség Büntetőbírószáki Főosztálya vezetőjének ügyészi nyilatkozata 1994 márciusában mind a csurogi-zsablyai események, mind pedig, az 1944-es gettóörzés és a deportálások idején tanúsított magatartása ügyében cáfolta az 1953-as végzést, és kimondta azt is, hogy az akkori per *„a büntető anyagi jogszabályok megsértésével történt, s mint ilyen, szintén érvénytelen ítéletet hozott, amelynek felülvizsgálására minden lehetőség adott.* A Legfelsőbb Bíróság 1994. április 18-án hozott ítéletében (Bfv.X.3130/1993/3.sz.) hatályon kívül helyezte az 1953-as ítéletet, **és minden vád**

alól felmentette Jenőt, az egykori csendőr századost.

Az ítélet kihirdetése közben a boldog Jutka csak zokogott, zokogott, hangosan zokogott.

UTÓSZÓ

Jenővel és 400 magyar tisztársammal, több mint egy évig az Oránki szovjet hadifogolytáborban együtt voltunk. Akkor még nem ismertük egymást személyesen. 1947 szeptemberében 150 csendőr, rendőr, törzstiszt kivételével hazaszállítottak bennünket. Jenőt is, mint csendőr századost visszatartották, és sok viszontagság után, 12 év elteltével szabadulhatott csak ki.

2001 évben véletlen folytán levelezgetni kezdtünk Jenővel, oldalakat írtunk egymásnak, mert volt is miről...sajnos! Összehozott a Smidt Múzeum igazgatónőjével, és társaimról készült karikatúráimat a Múzeumnak ajándékoztam.

Drága feleségem az évi halála után, – fájdalommal csillapítására – menyem és Balázs unokám biztatására, régi titkos vágyam megvalósítására elkezdtem írni, a front- és hadifogoly emlékeimet: „*A vörös kolostor*” címmel. A következő év nyarán befejeztem a könyv írását és azt felajánlottam a Hajja debreceni kiadónak. A kiadó 2003. január 12-re vállalta, a könyv megjelentetését.

Jenő is nagyon örült a hírnek, annak megkülönböztetésére, hogy ígéretem szerint tavasszal egy hadifogoly-találkozót fogunk tartani a Smidt

Múzeumban, ahol közösen beszámolunk az élményeinkről.

Türelmetlenül várta a könyvem megjelenését; elolvasásra és bírálatra pedig megküldte nekem az „Életjelek” című visszaemlékezését.

A legutolsó levelét 2002.szeptember12-én írta: „Elég sok írásomból küldök néhányat másolatban, hogy lásd 1962-től a mai napig mi minden foglalkoztatott. Persze, ez csak néhány az írásaimból. Ezen kívül rólam is jelentek meg cikkek, TV riportok, de most már képtelen vagyok az említett írásokat összeszedni. Egy a lényeg, 92. évemben van másnak is örülni. Családom ma 22 tagból áll. (2 gyermek után 9 unoka, öt dédunoka). Örülnék, ha Te is láthatnád ezt a méhkast.”

Azután október 6-án vasárnap, Judit asszony megglepetésemre telefonon felhívott, és sírással küszködve alig tudta elmondani a tragédiát, ami napokig nekem is fájdalmat okozott:

Jenő pénteken hajnalban meghalt!

Szeptember 20-án borotválkozás közben rosszul lett, azonnal beszállították a kórházba, és vérömlennyel a fejében azonnal megoperálták. 3 nap múlva megismételték, az után úgy nézett ki, hogy meg fog gyógyulni. Mindnyájan reménykedtek a gyors gyógyulásában, mert Jenő nem érzett semmi fájdalmat, a látogatáskor tervezgetett, beszélgetett, szellemileg teljesen friss volt. Pénteken a kórházból

megtelefonálták fiának a szomorú hírt, hogy az édesapja hajnalban meghalt, úgy néz ki, hogy álmában érte a jótékony halál.

Október 11-én, pénteken délután fél kettőkor a Jáki úti temetőben a gyászoló családtagokon, rokonokon kívül, a még élő sorstársak, barátok, volt munkatársak, ismerősök sokasága és az én gondolatbeli jelenlétem kíséretében

vitéz dr. Kovács Jenő,

volt magyar királyi csendőr századost

sok küzdelemmel és megpróbáltatással teli 92. életének, boldog házasságának 60. évében örök nyugalomba helyeztük,.....de csak a megfáradt, meggyötört, megkínzott testét, mert ahogy Szent Ágoston kinyilatkoztatta:

**„Istenem köszönjük, hogy a mienk volt,
S az marad: mert ki szerettei szívében tovább él,
Nem hal meg, csak távol van.”**

Budapest, 2011. Karácsonyán
Román István